

Politiets håndhevelse av sexkjøpsloven

Rune Solberg Swahn

POLITIHØGSKOLEN

MASTER I POLITIVITENSKAP 2009

Sammendrag

Denne studiens tema er politiets håndhevelse av sexkjøpsloven. Datagrunnlaget er kvalitative intervjuer med 15 personer, fordelt på 11 intervjuer. Informantene ble valgt ut fra en strategisk vurdering, og er polititjenestemenn, sosialarbeidere og kvinner med prostitusjonserfaring, fra Oslo og Göteborg. Det har vært viktig å få fram informantenes egne fortellerstemmer, slik at hver enkelts unike erfaringer fra feltet har fått komme til uttrykk.

I studien har jeg gjort rede for, systematisert og vurdert noen av de sentrale strategier og metoder politiet kan benytte seg av i håndhevelsen av sexkjøpsloven. Jeg har også drøftet enkelte erfaringer politiet har hatt med disse strategiene og metodene. Studien legger til grunn at lovgiver har fire mål med sexkjøpsloven. Målene innebærer at sexkjøpsloven skal være et virkemiddel for å bekjempe menneskehandel, redusere det totale prostitusjonsvolum, endre holdninger, samt at politiet i sin håndhevelse skal prioritere forebyggende innsats. Et viktig mål for politiet er også å ivareta kvinnene og deres rettsvern, men også gjerningsmenneskets rettssikkerhet. Sentralt er det også å styre politiets virksomhet på en økonomisk og rasjonell måte. Politiets erfaringer med bruk av de ulike strategier og metoder i håndhevelsen av sexkjøpsloven er dermed vurdert og drøftet i forhold til:

- a- lovens ønskede samfunnsmessige effekt
- b- rettssikkerhet for lovbrøyer
- c- kostnadseffektivitet, målretting og dimensjonering
- d- rettsvernet til- og psykososiale følger for kvinnene i prostitusjon

Studien antyder også enkelte nye metoder og tiltak som kan styrke håndhevelsen av sexkjøpsloven.

Studien tar utgangspunkt i at politiet har to hovedspor i håndhevelsen av sexkjøpsloven; straffesaksarbeid og forebyggende arbeid. De to strategiene er i teorien ikke gjensidig

utelukkende. I praksis fungerer de også ofte i samspill, gjerne med gjensidig utbytte. De allmennpreventive potensialer ved straffesaksarbeid med sexkjøpsloven, er trolig bedre enn ved tilsvarende arbeid med andre lovbruddskategorier. En årsak til dette kan være kombinasjonen av en ”normal” borger som begår et unormalt stigmatiserende lovbrudd.

Materialet i denne studien viser at politiet i hovedsak benytter metoden skjult spaning, når de som en del av sin strafferettslige strategi, avdekker kunder på gatemarkedet. Denne metoden viser seg imidlertid å være ressurskrevende. Metoden fjerner denne type håndhevelse fra det alminnelige politiarbeidet og overlater det til spesialavdelinger. Ved å gripe inn kort tid etter at kunden og kvinnen sammen forlater kontaktarenaen på gaten, vil politiet i større grad kunne benytte seg av uniformerte enheter. Sjansen er stor for at partene velger å forklare seg, og at et straffbart forsøk allerede er begått. En slik tilpasning vil gjøre metoden mer kostnadseffektiv og lettere å dimensjonere riktig.

Som del av en strafferettslig strategi ovenfor prostitusjon på innemarkedet, har politiet, ifølge informantene, avdekket sexkjøp gjennom å spane mot leiligheter det selges sex fra. Sexkunden observeres på vei inn i leiligheten og stanses senere et stykke unna. Kundens spesielle atferd avslører han, og skjellig grunn til mistanke etableres. Kunden kan da ransakes. Det sentrale er blant annet å dokumentere kontakt mellom kunden og kvinnen på det telefonnummeret som kvinnen oppgir i sin sexannonse. Ofte avhøres kvinnen på stedet, og kunden må gjerne konfronteres med forklaringen før han forteller sannheten.

Studien viser at såkalt ”hot spots policing” er den forebyggende metoden som i hovedsak er benyttet mot gatemarkedet i Oslo. Det er vitenskapelig støtte for at metoden har effekt. Erfaringene fra Oslo tyder på det samme. Imidlertid har denne metoden et særlig potensiale for negative konsekvenser for kvinnene i prostitusjon. En slik konsentrert og offensiv variant av uniformert politipatruljering oppleves lett som plagsom og krenkende for kvinnene. En sterk styring av denne polititjenesten kan sikre at det er sexkundene, og ikke kvinnene, som blir gjenstand for politiets patruljering. Dette innebærer imidlertid ikke at politiet kan unnlate å gjennomføre andre tjenestehandlinger ovenfor kvinnene, f.eks. såkalt utlendingskontroll.

For å oppnå reduksjon av det totale prostitusjonsvolum kan det være viktig å redusere de store kontaktarenaer mellom kjøper og selger av sex. Internett er Norges største kontaktarena for sexkjøp. Gjennom et samarbeid med internettilbyderne i Norge (ISP`ene), kan politiet med små ressurser fjerne de største nettstedene for sexannonser, og dermed oppnå store forebyggende effekter. Flere former for forebyggende samarbeid kan være aktuelle for denne typen ”internet policing”, blant annet der politiet først dokumenterer hallikvirksomhet gjennom forenklede straffesaker.

Politiet kan gjennom sin håndhevelse av sexkjøpsloven innføre, forsterke eller begrense negative konsekvenser for kvinner i prostitusjon. Det er når politiets handlinger medfører negative konsekvenser for kvinnene, og politiet har handlingsalternativer uten å komme i konflikt med sine pålagte oppgaver, at det har mest for seg å se på alternative handlingsmåter. Dette kan beskrives som ”politipåvirkelige negativer”. Kunnskapen denne studien har frembrakt, peker mot tre områder for å bedre mulige politipåvirkelige negativer. Disse er; politiets opptreden, politiets informasjon, samt politiets valg av metoder.

En overordnet konklusjon som kan trekkes av materialet er at en kombinasjon av straffesaksfokus og forebyggende fokus synes å føre til bedre kostnadseffektivitet, bedre målretting og riktigere dimensjonering av politiets innsats i håndhevelse av sexkjøpsloven.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	2
Forord.....	8
1. Innledning	9
2. Problemstilling.....	12
2.1 Overordnet tema og problemstilling	12
2.2 Analytisk tilnærming til prostitusjonsfeltet	15
2.3 Tilnærming til politiets strategier.....	23
2.4 Konkretisering og operasjonalisering av problemstilling	27
3. Metode	31
3.1 Valg av metode	31
3.2 Utvalg, rekruttering og gjennomføring	34
3.3 Analyse og fortolkning av data	42
3.4 Datakvalitet	44
3.5 Forskningsetiske krav og problemstillinger.....	47
4. Sexkjøpsloven og straffesaksarbeid.....	51
4.1 Kjennetegn ved sexkundene	51
4.2 Individualpreventive og allmennpreventive potensialer	55
4.3 Å avdekke sexkjøpere i praksis.....	59
4.4 Håndhevelse av sexkjøpsloven - betydning for arbeid med hallik- og menneskehandelsaker	75
5. Håndhevelse av sexkjøpsloven gjennom forebyggende arbeid.	82
5.1 Forebyggende metoder mot gatemarkedet.....	87
5.2 Bruk av informasjonskanaler for å begrense prostitusjonsvolumet.....	91
5.3 Metoder for å hindre sexannonsering på internett	96
6. Sammenfattende analyse og konklusjon.....	106
Litteraturliste.....	114
Appendix.....	123

Forord

Å skrive masteroppgave om et felt man er engasjert i, og samtidig jobber med, har vært en lærerik og interessant prosess. Kunnskapen denne studien har frembrakt, er allerede omsatt i praktisk politiarbeid, mye takket være en dynamisk ledelse ved STOP prosjektet.

Som politimann har jeg i løpet av masterstudiet fått et bredere politiblikk og dypere innsikt, ikke bare i forhold til denne studiens tema. Masterstudiet har gitt meg økt forståelse av veien til kunnskap, kriterier for kunnskap og betydningen av forskningsbasert evaluering.

Mange har bidratt til at denne studien har latt seg gjennomføre. En spesiell takk til informantene, spesielt kvinnene i prostitusjon, som har fortalt om svært personlige erfaringer.

To politiledere har lagt forholdene til rette for at jeg har kunnet kombinere en politijobb med en mastergrad i politivitenskap, pfb. Geir Nerland og pob. Harald Bøhler – en stor takk til dere begge!

Den absolutt viktigste støttespilleren i denne studien har vært min veileder, Marianne Sætre. Du har gitt av din faglige kompetanse og gitt av deg selv, en innsats som jeg tror få andre masterstudenter opplever maken til. Tusen takk!

Jeg har studert parallelt med full jobb, husbygging og familieliv. Uten din innsats, Kristin, hadde dette rett og slett ikke vært mulig.

Oslo, juni 2009.

Rune Solberg Swahn

1. Innledning

Den 22. april 2007 vedtok Arbeiderpartiets landsmøte at kjøp av seksuelle tjenester skulle kriminaliseres. SV og Senterpartiet hadde allerede besluttet det samme. Straffelovens § 202a som forbyr kjøp av seksuelle tjenester ble vedtatt av odelstinget i november 2008. Ikrafttredelsesdatoen ble satt til 1. januar 2009. Loven fikk følgende ordlyd:

§ 202a. Med bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler straffes den som

- a) skaffer seg eller andre seksuell omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag,
- b) oppnår seksuell omgang eller handling ved at slikt vederlag er avtalt eller ytet av en annen, eller
- c) på den måten som beskrevet i bokstav a eller b får noen til å utføre med seg selv handlinger som svarer til seksuell omgang.

Er den seksuelle omgang eller handling skjedd på en særlig krenkende måte, uten at forholdet straffes etter andre bestemmelser, er straffen fengsel inntil 1 år.

Med den nye loven oppstår det blant annet et spørsmål om håndhevelse. Denne studiens tema er politiets håndhevelse av sexkjøpsloven.

I lovens politiske forarbeider legges det vekt på at kriminalisering av sexkjøp skal være et virkemiddel for blant annet å bekjempe menneskehandel. I justiskomiteens innstilling til Odelstinget heter det (Inst. O. Nr. 9, 2008-2009, s. 6):

...flertallet støtter derfor et lovforbud mot kjøp av seksuelle tjenester og mener det er et riktig virkemiddel for å endre holdninger, redusere etterspørselen og dermed markedet for prostitusjon, og forsterke arbeidet

mot menneskehandel. Et lovforbud mot kjøp av seksuelle tjenester vil kunne bidra til å endre og bevisstgjøre sex-kjøperens holdninger. På denne måten viser vi at vi som samfunn tar avstand fra at menneskers kropp skal kunne kjøpes.

Bakgrunnen for denne loven bør trolig ses i sammenheng med menneskehandel som et økende problem. Menneskehandel har utviklet seg til nå å utgjøre verdens tredje største illegale økonomi¹. Ifølge Misha Glenny (2008) er menneskehandel særlig viktig som virkemiddel når lokale grupper ekspanderer sin illegale virksomhet og etablerer seg i utlandet. Antall utenlandske kvinner i prostitusjon i Norge har de senere år også vært økende. I 2008 var det om lag 600 kvinner som tilbød seksuelle tjenester i Norge hver dag, 80-90% av disse var utenlandske.²

Flere nyere studier³ peker på variasjonene i kvinnenes bakgrunn, årsaker og rekrutteringsmåter som fører til transnasjonal prostitusjon. Behovet for å kjenne til disse variasjonene fremheves som vesentlige for å forstå hvorfor kvinner ender opp i prostitusjon i et annet land. Det dreier seg blant annet om kompleks interaksjon mellom- og akkumulering av en rekke faktorer som; fattigdom, økonomisk ekskluderende praksis mot U-land, diskriminering av kvinner, vold, korrupsjon, kulturelt betinget omsorgsbyrde eller lengsel etter vestlig levestandard. Mange av disse årsakene kan sies å være av strukturell karakter. Disse strukturelle årsakene vil ikke bli drøftet videre i denne studien.

Høsten 2007 startet jeg arbeidet med denne studien. Jeg jobbet da som nå ved STOP prosjektet i Oslo Politidistrikt (Spesialgruppe mot Trafficking). Mye talte for at en kriminalisering av sexkjøp ville bli vedtatt. Å håndheve en slik lov ville bli en av STOP prosjektets oppgaver. Prosjektet ville også komme til å få en rådgivende rolle i utarbeidelsen av politidistriktets planer for dette arbeidet. Min motivasjon for valg av tema var å påvirke prosjektets og Oslo Politidistrikts strategier og metoder innenfor denne håndhevelsen. Dette handler derfor om å utvikle forskningsbasert kunnskap som basis for egen praksis.

¹ Se bl.a. <http://traffickingproject.blogspot.com/2008/02/human-trafficking-globalization.html>

² Se bl.a. PRO senterets årsrapporter fra 2002 til 2009 samt Tveit & Skilbrei, 2008

³ Se bl.a. Forsman og Korsell, 2008, Askola, 2007, Skilberri og Polyakova, 2007, Thorbek, 2002.

Hensikten med studien er å gjøre politiet sterkere stilt og mer kompetent i møte med prostitusjonsfeltet, noe som vil imøtekomme Politidirektoratets ideal om et kunnskapsstyrt politiarbeid (Politidirektoratet, 2008). Hensikten er også å bidra til å bekjempe menneskehandel i Oslo Politidistrikt. Sexkjøpsloven kan betraktes som et av de virkemidlene politiet besitter i arbeidet mot menneskehandel og hallikvirksomhet. I et slikt perspektiv er det muligens lovgivers intensjon om å endre holdninger og å senke det totale prostitusjonsvolum, som er det mest sentrale (Inst. O. Nr. 3, 2008-2009, Ot. Prp. 48, 2007-2008).

Den forskningsmessige og samfunnmessige begrunnelsen for valg av tema og problemstilling er ønsket om mer kunnskap, på et lite studert felt, som forhåpentligvis vil gi et bedre kvalifisert politi på et lovområde med sårbare aktører.

2. Problemstilling

2.1 Overordnet tema og problemstilling

Denne studiens overordnede problemstilling er å gjøre rede for og vurdere sentrale strategier og metoder som politiet kan benytte i håndhevelsen av sexkjøpsloven. Dette belyses gjennom en empirisk studie som i all hovedsak omhandler Oslo. Redegjørelsene og vurderingene har imidlertid bredere gyldighet.

Sexkjøpsloven er en ny lov. Internasjonalt er det bare Sverige som har tilsvarende. Forholdsvis lite forskning er gjort på politiets strategier og metoder i håndhevelsen av en sexkjøpslov. Håndhevelsen av en slik lov vil ha stor betydning for en rekke aktører i samfunnet, i særdeleshet kvinnene som selger og mennene som kjøper sex. Særlig har kvinneorganisasjoner, og ikke minst prostituerte egne organisasjoner, deltatt aktivt i diskursen om hvilke hensyn politiet bør ta i sitt arbeid.

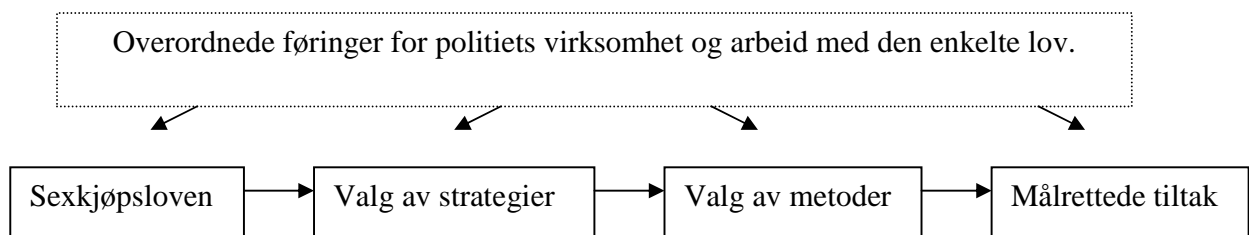
I debatten rundt kriminaliseringen virket det å være en enighet på tvers av flere fagmiljøer om hvordan den nye sexkjøpsloven ville gå ut over kvinnene i prostitusjon. Man ville gjøre livet vanskeligere for en sårbar gruppe for blant annet å oppnå en holdningsskapende gevinst i samfunnet. Flere pekte på hvordan prostitusjonen ville ”gå under jorda”, volden mot kvinnene øke, at kvinnene ville presses til å akseptere ubeskyttet sex og godta former for sex de tidligere ikke ville akseptert⁴. Hensikten var å oppnå en samfunnsmessig gevinst som flere hevdet ikke kom til å virke. Ville det komme til å bli slik? Dette var et spørsmål jeg undret meg over. En rekke negative konsekvenser for kvinnene i prostitusjon vil kunne komme som følge av innføringen av sexkjøpsloven i seg selv, forutsatt en eller annen form for håndhevelse. Vurderinger av disse negative sidene begrenser seg i denne studien til å omfatte de strategier og metoder som studien omhandler.

⁴ Se PRO senterets brosjyre ”Nei til kundekriminalisering”. Kan lastes ned fra <http://www.prosenteret.no>

Når politiet skal utarbeide retningslinjer for hvordan de skal håndheve en ny lov, står flere strategier åpne, under disse en verktøykasse av metoder. Før politiet kan velge sine strategier og metoder, bør blant annet overordnede mål for politiets virksomhet klargjøres. I tillegg bør man ta grunnleggende hensyn til de føringer som er gitt for arbeid med den enkelte lov. Slike føringer finnes blant annet i lovens forarbeider, Regjeringens handlingsplaner og Riksadvokatens prioriteringer. I tillegg til dette må politiet også ta en rekke øvrige hensyn ved valg av strategier og metoder. Disse bør:

- Ivareta rettssikkerheten til mistenkte og rettsvernet til kvinnene.
- Ivareta humanistiske prinsipper, personers integritet og trygghet.
- Gi ønsket effekt.
- Være kostnadseffektive, målrettede og riktig dimensjonert (ressurs- økonomiske hensyn).

Planlegging av hvordan en lov skal håndheves kan være innom stegene som vist under:

En videre operasjonalisering av problemstillingen dreier seg om å vurdere politiets strategier og metoder i håndhevelsen av sexkjøpsloven i forhold til de hensyn som er beskrevet over. Dette presenteres i kapittel 2.4. Nedenfor presenteres analyserammer for

politiarbeidet og prostitusjonsfeltet som angir de sentrale begrepene og sammenhengene den operasjonaliserte problemstillingen handler om.

2.2 Analytisk tilnærming til prostitusjonsfeltet

Prostitusjon defineres i denne sammenheng i tråd med legaldefinisjonen i Straffelovens § 202: ” Med prostitusjon menes ... at en person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag.”

Siden målsetningen med studien er å analysere erfaringene politiet har med lovhåndhevelse på prostitusjonsfeltet, må tilnærmingen imidlertid bli bredere enn den juridiske definisjonen av kjøp- og salgshandlingen. Det er prostitusjon som samfunnsfenomen og som marked i bredere forstand, som er av interesse.

Begrepene i denne studien defineres i henhold til hvordan det sosiale feltet og prostitusjonsfenomenet møter politiets arbeid. Jeg har politimannens ståsted. Det er ”politiblikket” jeg ser med når jeg betrakter hendelser, handlinger, aktører og meninger i denne studien (Finstad, 2000). Med ”politiblikket” blir sexkjøpere, *halliker* og menneskehandlere til *mistenkte*. De som selger sex blir til *vitner* eller *fornærmede*. I et mer forebyggende perspektiv kan det være naturlig å fokusere på andre sider ved aktørene enn deres status i straffesaken. Å snakke om kundene som *problemeiere* og *problembærere*, de fornærmede som *ofre*, halliker som *fremmere* og prostitusjonsstrøket som *problemområde*, vil da gi mer mening.

Å erkjenne at politiets persepsjon gir egne begreper og kategorier for prostitusjonsfenomenet innebærer å anlegge et konstruktivistisk perspektiv, slik det fremgår av Järvinnen (1993). Hun beskriver tre perspektiver på prostitusjon, som man ofte finner igjen i litteraturen. Perspektivene kan stå alene eller være overlappende:

1) *Det funksjonalistiske perspektiv*: Prostitusjon er et normalt og universelt fenomen som eksisterer i alle perioder og i alle kjente samfunn. Det er et naturlig og uunngåelig fenomen. Fenomenet er relativt likt uansett sosial struktur og utviklingsnivå i et

samfunn. Perspektivet er sterkt knyttet til begrepet ” prostitusjon som verdens eldste yrke”. Perspektivet har vært omtalt mindre i de senere år, men var sentralt på 1960- og 70-tallet.

- 2) *Det feministiske perspektiv:* Dette perspektivet er trolig et resultat av påvirkning fra 1970- og 80-tallet og er et sentralt perspektiv i nyere prostitusjonsforskning.

Den mannlige sosioøkonomiske kraft inkluderer å kreve seksuell tilfredsstillelse selv om dette går utover kvinnen. Ubalansen i kraften mellom kjønnene har medført seksualisering av det sosioøkonomiske svake kjønn.

Ett annet sentralt kjennetegn ved dette perspektivet er at prostitusjon reflekterer et patriarkisk syn på seksualiteten. Menns drifter og lyster er så sterke at de må gjennomføres. De kan ikke underkastes sosiale begrensinger. Kvinners drifter derimot er ubetydelige, og kvinner er monogame av natur. Prostitusjon reflekterer i dette perspektivet et syn på kvinnekroppen som en vare, en salgbar og kjøpbar vare som det kan forhandles om.

- 3) *Sosial interaksjonistisk / konstruktivistisk perspektiv:* Dette perspektivet er inspirert av klassisk interaksjonistisk teori og har utviklet seg over 1980- og 90- tallet. Dette perspektivet og det feministiske perspektivet er ikke gjensidig ekskluderende. Perspektivet ser prostitusjon som en sosial konstruksjon der innhold og mening varierer i tid og samfunn. I tillegg er betydningen av sosial kontroll for å definere prostitusjon vesentlig i dette perspektivet. Sentralt er også betydningen av å klassifisere de prostituerte og deres ulike årsaker til hvorfor de ender opp i prostitusjon.

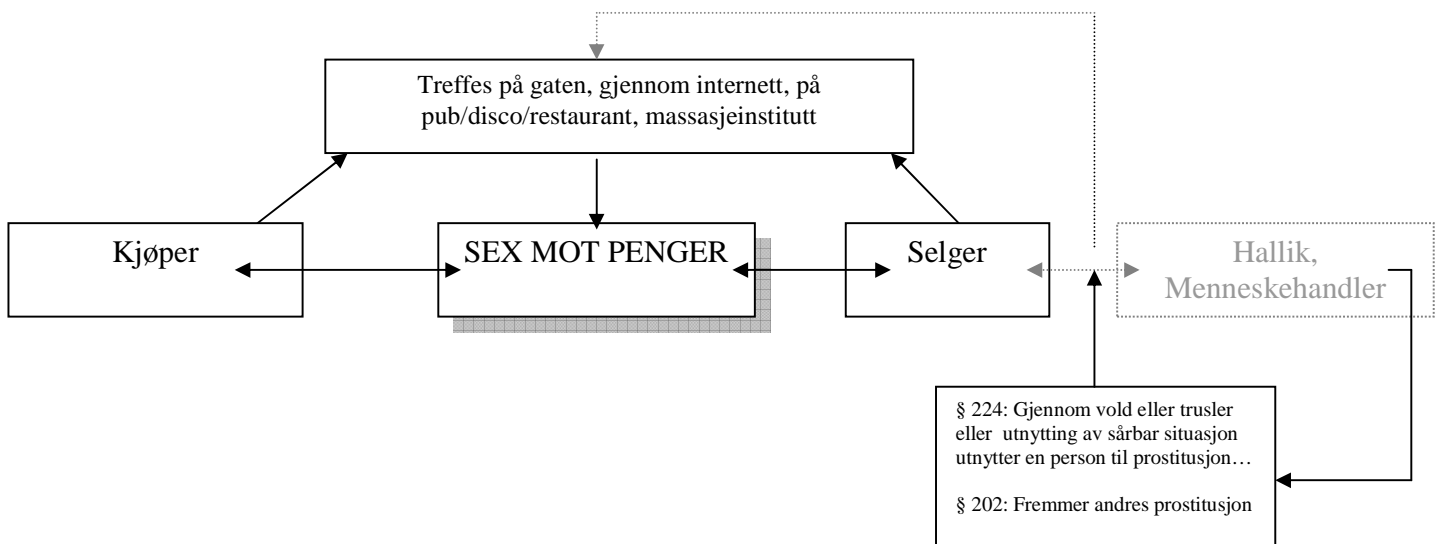
Å forstå dette markedet ut fra en konstruktivistisk tilnærming innebærer at den mening som tillegges posisjonene, tjenestene og handlingene må forstås som sosialt skapt og

formet av den konteksten de oppstår i. Det forutsettes dermed at posisjonene, tjenestene og handlingene er i stadig endring, ikke faste, statiske og positivt gitt.

Sett fra politiets side vil det være pragmatisk å beskrive prostitusjonsfenomenet som et marked med en illegal form for handel der også selve konsumet av varen er lovstridig. Studien behandler derfor prostitusjonsfenomenet som et marked. I dette markedet finnes ulike personer, selgere og kjøpere, men også hjelpere, profitører og kontrollører.

Markedsperspektivet kan være fornuftig ut fra kunnskapen om at et betydelig antall sexkjøp er engangskjøp eller tilfeldighetskjøp. Denne typen kjøp er knyttet til offensiv markedsføring og enkel tilgang på tjenestene⁵.

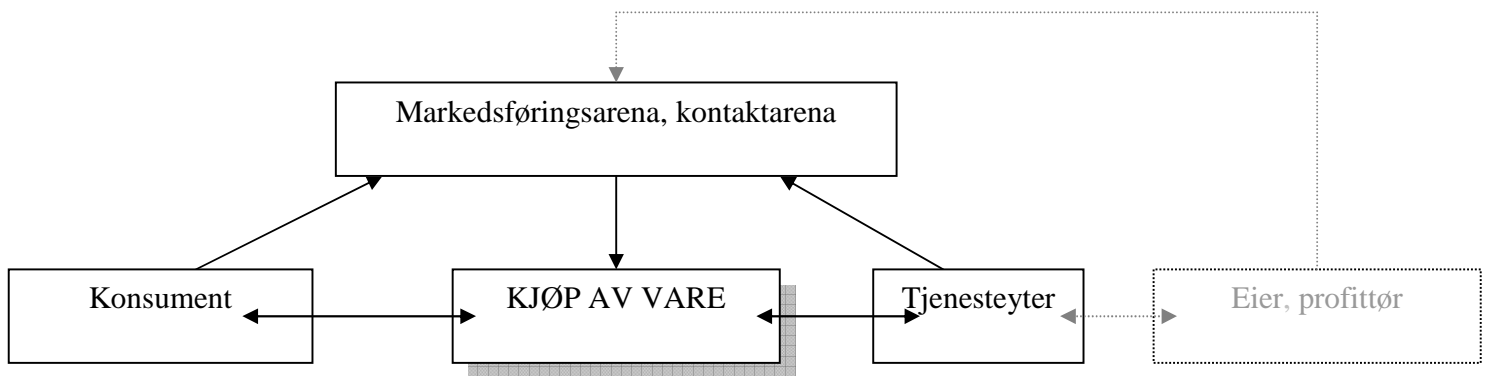
Prostitusjon i et markedsperspektiv kan forenklet fremstilles slik:

⁵ Se bl.a. PRO senterets årsrapporter fra 2002 – 2008, Lindström og Holst, 2000, Forsman og Korsell, 2008, Eriksson og Gavanas, 2007, Skilbrei, Tveit & Brunosvskis, 2006.

Kvinnene som selger sex kan, i en markedsøkonomisk forståelsesramme, ses på som tjenesteytere. Imidlertid trenger de ikke å være det. Kvinnene kan være tjenesten som hallikene eller bakmannen leverer. Av figuren ser man også at hallikene og menneskehandlerne kan skaffe kunder direkte, for så å sørge for at disse blir betjent av en av deres kvinner. Dette er et kjent fenomen, forklarer ”Nina”, en av kjerneinformantene i denne studien.

Dersom man setter inn mer generelle markedsføringsøkonomiske begreper i modellen som beskrevet over, vil modellen kunne se slik ut.

Prostitusjonen har mange arenaer, fra den lukkede prostitusjon innad i kriminelle miljøer til den svært åpne gateprostitusjonen (Sætre, 2000). I denne studien konsentrerer jeg meg om de to største prostitusjonsarenaene i svensk/norsk sammenheng; annonsemarkedet på internett og gatemarkedet (Tveit og Skilbrei, 2008). Annonsemarkedet fungerer ved at kvinnene som selger sex, annonserer på egne annonsesider på internett. Annonsene har bilde og telefonnummer. Kundene ringer, og kvinnene betjener sine kunder i egne leiligheter eller fra hotellrom. Jeg omtaler annonsemarkedet også som innendørsmarkedet. Denne studien omhandler ikke massasjeinstitutter, selv om disse også annonserer på samme måte.

Med gateprostitusjon menes kjøp og salg av sex der kontakten mellom kjøper og selger knyttes på gaten. Det typiske er at kvinnen står passivt oppstilt på gaten, eller offensivt tar kontakt med menn og tilbyr sine tjenester. Flere kvinner på gatemarkedet jobber også fra enkelte puber i tilknytning til gatene der de står. Når kvinner jobber vekselvis på gata og fra puber, inkluderer jeg dette i begrepet gateprostitusjon.

I denne studien avgrenses fenomenet til å dreie seg om kvinner som selger sex til menn. Kjøp eller salg av sex der mindreårige er involvert omtales ikke. Det er prostitusjon og politimessige forhold i Oslo studien i hovedsak dreier seg om. I Oslo skjer den absolutt største delen av all prostitusjon i Norge (Tveit og Skilbrei, 2008). I de andre store byene i Norge foregår prostitusjonen i tillegg relativt likt som i Oslo. Av den grunn kan vurderinger og redegjørelser i denne studien trolig generaliseres og ha bredere gyldighet enn kun å være relevante for Oslo.

Med prostitusjonsvolum menes både antall kvinner i prostitusjon og antall kjøp/salg handlinger sett under ett.

Denne studien vil ha et hovedfokus på mikro- og mesonivå, både når det gjelder kjøpere og selgere av seksuelle tjenester, halliker og menneskehandlere (Grønmo, 2004). I forhold til kvinner som migrerer til Norge for å selge sex, kan det også være viktig å se dette fenomenet i et makroperspektiv. Skilbrei og Polyakova (2006) viser hvordan ulike ”push faktorer” i avsenderlandet og ”pull faktorer” i mottakerlandet i sum kan være det som skal til for at en kvinne migrerer til et annet land for å selge sex.

Situasjonen på gatemarkedet i Oslo de første månedene etter ikrafttredelsen av sexkjøpsloven var trolig meget spesiell. Det var tilnærmet ingen kvinner å se på ”strøket” de første månedene. Tilsvarende fenomen fant også sted etter innføringen av sexkjøpsloven i Sverige (Justis- og politidepartementet, 2004). Imidlertid steg antall kvinner som solgte sex på gaten i Sverige utover det første året og økningen synes å fortsette i årene etter (Lindstrøm og Holst, 2000, Ambersjø, Eriksson & Lidholm, 2003, Eriksson og Gavanoas, 2007, Forsman og Korsell, 2008). Denne studien tar ikke mål av

seg til å vurdere strategier og metoder opp mot den spesielle situasjonen rett etter innføringen av loven i Norge. Studien tar utgangspunkt i at gatemarkedet i Oslo forventes å øke utover i 2009 og i årene fremover.

Når jeg i denne studien bruker begrepene *menneskehandel* og *hallikvirksomhet* legger jeg til grunn en legaldefinisjon av begrepene slik det fremgår av norsk lov (Straffeloven, 1902). Menneskehandelparagrafen, Straffelovens § 224, lyder slik:

§ 224. Den som ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd utnytter en person til

- a) prostitusjon eller andre seksuelle formål,
- b) tvangsarbeid eller tvangstjenester, herunder tigging,
- c) krigstjeneste i fremmed land eller
- d) fjerning av vedkommendes organer,

eller som forleder en person til å la seg bruke til slike formål, straffes for menneskehandel med fengsel inntil 5 år.

På samme måte straffes den som

- a) legger forholdene til rette for slik utnyttelse eller forledelse som nevnt i første ledd ved å anskaffe, transportere eller motta personen,
- b) på annen måte medvirker til utnyttelsen eller forledelsen, eller
- c) gir betaling eller annen fordel for å få samtykke til utnyttelsen fra en person som har myndighet over den fornærmede, eller som mottar slik betaling eller annen fordel.

Den som begår en handling som nevnt i første eller annet ledd mot en person som er under 18 år, straffes uavhengig av om vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd er anvendt. Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld, med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte.

Grov menneskehandel straffes med fengsel inntil 10 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov, skal det særlig legges vekt på om den som ble utsatt for handlingen, var under 18 år, om det ble brukt grov vold eller tvang eller om handlingen ga betydelig utbytte. Villfarelse om alder er uten betydning, med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte.

Hallikbestemmelsen i norsk straffelov har følgende ordlyd:

§ 202. Den som

- a) fremmer andres prostitusjon eller
- b) leier ut lokaler og forstår at lokalene skal brukes til prostitusjon eller utviser grov uaktsomhet i så måte,

straffes med bøter eller fengsel inntil 5 år.

Den som i offentlig kunngjøring utvetydig tilbyr, formidler eller etterspør prostitusjon, straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder.

Med prostitusjon menes i denne bestemmelsen at en person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag.

Begrepet refleksjonsperiode er sentralt i arbeidet med menneskehandel.

Refleksjonsperiode er en midlertidig arbeids- og oppholdstillatelse i Norge for personer som er identifisert som mulige ofre for menneskehandel. Refleksjonsperiode gis for 6 måneder. I praksis er tilstrekkelig identifikasjon at søkeren selv hevder å være offer for menneskehandel. Tilnærmet ingen øvrig sannsynliggjøring kreves. Hensikten med refleksjonsperioden er blant annet at personen skal få tid og ro til å reflektere over om man ønsker å straffeforfølge gjerningsmennene. Med refleksjonsperioden følger en rekke sosiale rettigheter, blant annet rett til bosted og økonomisk sosialstøtte.

Refleksjonsperioden kan etter nærmere retningslinjer utvides med ett år av gangen i

hensikt å sikre etterforskning og straffeforfølgning. Utledningsdirektoratet (UDI) innvilger refleksjon, og ordningen reguleres i instruks form.⁶

⁶ Personlig samtale 23.3.09 med seniorrådgiver Birgitte Ellefsen, leder av Koordineringsenheten for menneskehandelofre i Norge. De to sentrale forskriftene finnes på:
<http://www.regjeringen.no/nb/sok.html?epslanguage=NO&quicksearch=refleksjonsperiode+instruks>

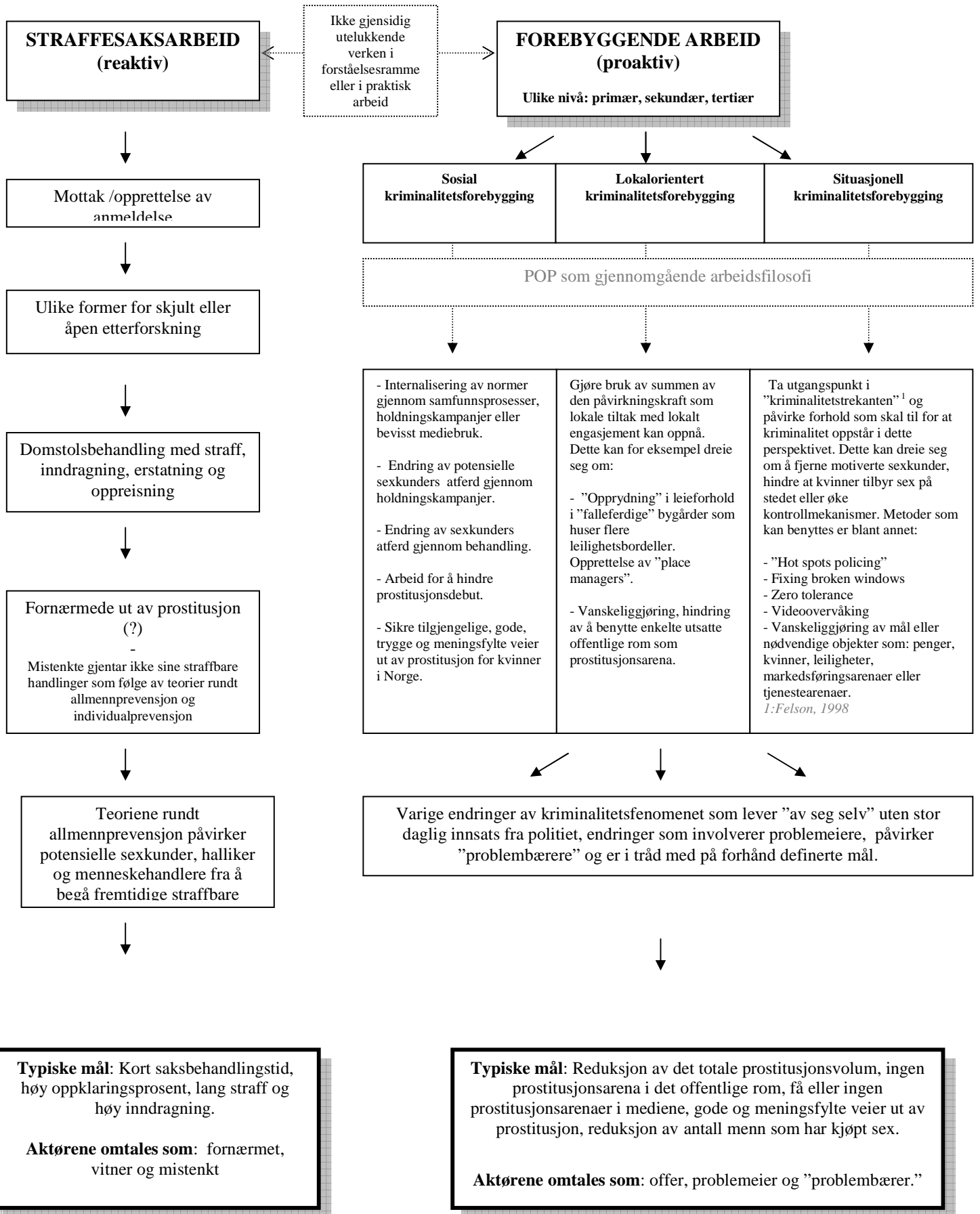
2.3 Tilnærming til politiets strategier

Innenfor politiarbeidet fins det to hovedspor; straffesaksarbeid og forebyggende arbeid (Gundhus, 2006). De to strategiene er ulike, men er ikke gjensidig utelukkende som forståelsesrammer. I politiets håndhevelse kan strategiene stå alene, men like gjerne fungere i samspill (Gundhus, 2006). Sentrale forskjeller på de to hovedsporene vil i hovedsak være metodene som benyttes. I straffesaksarbeidet er det etterforskning, rettføring og straff som er det sentrale. Forebyggersporet er gjerne knyttet til POP prosesser og situasjonell-, lokalorientert- eller sosial kriminalitetsforebygging.

En annen vesentlig forskjell vil være hva som i praksis anses som gode resultater. I straffesaksarbeidet vil politiet ofte være orientert mot høy oppklaringsprosent, rask saksbehandlingstid, gode straffesaker med gode beslag og lange straffer. Det siste er noe som internt i politiet ofte oppfattes som det "riktige" politiarbeidet (Granèr, 2004, Finstad, 2000). Gundhus (2006) peker også på hvordan ledelsen ved seksjon for Organisert Kriminalitet i Oslo Politidistrikt nærmest utelukkende hadde fokus på mål innenfor straffesakssporet.

Innenfor forebyggende arbeid med sexkjøpsloven vil gode resultater kunne være: vesentlig reduksjon av det totale prostitusjonsvolumet, ingen prostitusjonsarena i det offentlige rom (vil trolig medføre få "tilfeldighetskjøp"), få eller ingen prostitusjonsarenaer i mediene, gode og meningsfylte veier ut av prostitusjon og reduksjon av det totale prostitusjonsvolum.

Det er nærliggende å anta at det som anses som gode resultater raskt kan bli målsettinger innenfor strategien. Dersom ønsket om måloppnåelse gjenspeiles i det praktiske politiarbeidet, vil dette være med på å forme både valg og gjennomføring av metoder. I forhold til håndhevelse av sexkjøpsloven, kan noen av politiets sentrale strategier og metoder fremstilles slik:

Straffesaksarbeid er ikke uegnet til å forebygge kriminalitet. En rekke moderne politistudier peker dog på at straffesaksarbeid som metode har svært liten eller ingen effekt på kriminalitetsfenomenet.⁷ Staffesaksarbeid vil i et forebyggende perspektiv være et verktøy, ikke et mål i seg selv (Goldstein, 1979).

I denne studien forstår jeg begrepet forebyggende politiarbeid som alt politiarbeid eller politiinitiert arbeid som har som mål å skape mindre kriminalitet. Dette enten arbeidet dreier seg om å påvirke personer, situasjoner eller andre relevante forhold. Denne studien dreier seg i hovedsak om metoder og strategier på arenaer der kriminalitet allerede er til stede. Politiets forebyggende siktemål innenfor de strategier og metoder som denne studien omhandler, dreier seg om å forhindre fremtidig kriminalitet samtidig som eksisterende kriminalitet reduseres. I et slikt perspektiv er et viktig mål å skape varige endringer som umuliggjør kriminalitetens forutsetninger for å "leve".

Slik jeg definerer Problemorientert Politiarbeid (POP) er dette en arbeidsfilosofi som kan inkludere alle slags forebyggende strategier, enten det er sosialforebygging, situasjonell forebygging eller lokalorientert kriminalitetsforebygging (Larsson, 2005). Slik jeg ser det, er et avgjørende mål innenfor POP å skape varige endringer av kriminaliteten gjennom å påvirke sentrale kriminalitetsgenererende eller kriminalitetsreducerende elementer innenfor et definert problem, der de positive endringene i størst mulig grad "lever av seg selv" uten stor daglig innsats fra politiet (Goldstein, 1990, Eck, 2006, Clarke og Eck, 2003). Den overordnede målsetningen for å oppnå slike sentrale, virkningsfulle mål er i følge POP at man må arbeide etter SARA modellen. Denne er meget detaljert beskrevet av Clarke og Eck (2003). Sentralt innenfor POP er en analytisk tilnærming til hvert av punktene i POP prosessen samt at politiet definerer riktige problemer å jobbe med. Tiltakene som settes inn skal også i følge POP involvere de riktige problemeierne (Goldstein, 1990, Eck, 2006, Clarke og Eck, 2003).

⁷ Se b.la. Sherman og Eck, 2002, Goldstein, 1990, Eck, 2006, Clarke og Eck, 2003, Reiner, 2007.

Begrepet problemeiere kan ofte dreie seg om næringsinstitusjoner, enkeltpersoner, foreninger, offentlige ordninger eller tilsvarende. Dette begrepet inkluderer, slik jeg ser det, i liten grad de som står for selve problemet. Det kan dreie seg om *rusmisbrukerne* som forstyrrer ro, orden eller *utøverne* av kriminelle forhold. Det er disse som ”bærer” problemet fra dag til dag eller som gjennom praktisk handling utfører noe som defineres som et problem (Sætre, 2007). I forhold til håndhevelse av sexkjøpsloven kan ”problembærere” være et nyttig begrep å bruke ovenfor sexkundene.

2. 4 Konkretisering og operasjonalisering av problemstilling

Når Oslo Politidistrikt skal planlegge sin innsats mot en ny lov, på et nytt lovområde, må man ta hensyn til de signaler samfunnet gir. Imidlertid må beslutningsprosesser i det kunnskapsstyrte politi primært vektlegge forskningsbasert kunnskap. Man kan ikke utelukkende ta hensyn til de mest tydelige aktørene i debatten, men balansere ulike hensyn. For politiet handler det primært om føringer fra lovgiver, Riksadvokat og Politidirektorat for å oppnå den ønskede effekten av politiets håndhevelse. I forhold til sexkjøpsloven dreier dette seg i hovedsak om å oppnå forebyggende effekter på prostitusjon- og menneskehandelfenomenet. I tillegg må de strategier og metoder som politiet beslutter å følge, være i tråd med de kravene som samfunnet i sin alminnelighet stiller til politiet (NOU 1981:35, NOU 1987:27). I tillegg til hensynet til kvinnene som står i den sårbare situasjonen som prostituerte, må man ta hensyn til rettssikkerheten for gjerningsmann, her sexkjøperen. Ledelse av den kunnskapsstyrte politiorganisasjonen følger også prinsippene fra såkalt *New Public Management* og gjør krav på effektivitet og målrettet bruk av ressurser (Gundhus 2005, Sætre 2007).

Den overordnede problemstillingen om å gjøre rede for og vurdere sentrale strategier og metoder som politiet kan benytte i håndhevelsen av sexkjøpsloven, handler dermed om å vurdere hvordan disse påvirker de ulike aktørene som er involvert. Problemstillingen kan dermed spesifiseres og operasjonaliseres til å omfatte følgende:

- 1) Gjøre rede for og systematisere noen av de sentrale strategier og metoder politiet kan benytte seg av i håndhevelsen av sexkjøpsloven.
- 2) Gjøre rede for noen av erfaringene politiet har hatt med bruken av disse strategiene og metodene. Dette med vekt på vurderinger av hvordan disse slår ut på hensynet til:
 - a- lovens ønskede samfunnsmessige effekt
 - b- rettssikkerhet for lovbryster
 - c- kostnadseffektivitet, målretting og dimensjonering

d- rettsvernet til- og psykososiale følger for kvinnene i prostitusjon

3) Antyde nye metoder og tiltak som kan styrke håndhevelsen av sexkjøpsloven.

Som det fremgår av problemstillingens punkt 1 vil jeg gjøre rede for *noen* av de *sentrale* strategier og metoder politiet kan benytte i håndhevelsen av sexkjøpsloven. Det er ikke meningen å gi noen uttømmende oversikt over disse. Med at en strategi eller metode er *sentral* menes at den har vært benyttet i håndhevelsen i vesentlig grad, i Norge eller Sverige.

Innenfor straffesaksarbeid med sexkjøpsloven er det de praktiske avdekkingsmetoder studien fokuserer på. Jeg vil også komme inn på de spesielle allmennpreventive og individualpreventive potensialer som ligger i straffesaksarbeid med sexkjøpsloven.

I forhold til de forebyggende strategier vil jeg spesielt berøre metoden ”hot spots policing”, samt arbeid for å redusere det totale prostitusjonsvolum. Jeg vil blant annet ta for meg enkelte fremgangsmåter for å gjøre sexannonser utilgjengelig for norske internettbrukere.

Det er også *noen av erfaringene* med strategiene og metodene jeg vil gjøre rede for under problemstillingens punkt 2. Jeg vil ikke gjøre en fullstendig vurdering av dem, men se på de mest fremtredende og forhåpentligvis viktigste erfaringene som fremkommer i mitt datamateriale.

Begrepet *ønsket samfunnsmessig effekt* omfatter i denne studien om strategien eller metoden faktisk har hatt den ønskede effekt på et kriminalitetsfenomen innenfor de mål som legges til grunn (se de fire målene under).

Med begrepet *målrettet* mener jeg om strategiene eller metodene er egnet for å nå de mål som er satt til politiets håndhevelse av sexkjøpsloven. De målene jeg legger til grunn i denne studien er følgende:

- 1) Sexkjøpsloven skal være et virkemiddel for blant annet å bekjempe menneskehandel. Det er et mål for Norge å redusere det totale prostitusjonsvolumet (Inst. O. Nr. 3, 2008-2009, s. 6, Justis- og politidepartementet 2006-2009).⁸
- 2) Politiets arbeid for å bekjempe menneskehandel skal ha et forebyggende fokus. Det skal benyttes POP som arbeidsmetode (Justis- og politidepartementet 2006 – 2009).
- 3) Politiet skal prioritere forebyggende oppgaver (St. meld. 2004-2005: 42).
- 4) ”I ethvert tilfelle gjør politiet best nytte for seg hvis det på forhånd lykkes i å forebygge eller avverge lovbrudd ...” (Politiinstruksen, 1990, § 2-1).

Kostnadseffektivitet er i denne studien ment som et mål på anvendte politiresurser opp mot mål som oppnås over tid. *Dimensjonering* dreier seg her om omfanget av anvendte politiresurser for å løse et enkelt politioppdrag, gjennomføre en metode eller arbeide ut fra en strategi. Dimensjonering dreier seg også om at politiet skal prioritere mellom sine oppgaver og at ressursene bør tilpasses kriminalitetsproblemet i større perspektiv.

Rettsikkerhet dreier seg om forsvarlig og korrekt ivaretagelse av lovbryteren på alle nivå av straffesaken, helt fra mistanke til avgjørelse. I den sammenheng er rettigheter og plikter i Straffeprosessloven og Påtaleinstruksen meget sentrale.

Rettsvernet til kvinner i prostitusjon dreier seg i denne studien om tilrettelegging for at kvinnene får de rettigheter de har krav på i det norske samfunn. Advokatbistand, samt mulighet til å søke asyl og refleksjonsperiode, er særlig sentralt i forbindelse med politiets håndhevelse av sexkjøpsloven. Det er også sentralt at kvinnene gis praktisk

⁸ Se også Justis- og politidepartementets fullstendige høringsuttalelse til Inst. O. Nr. 3 2008-2009).

anledning til å benytte seg av disse rettighetene. I denne sammenhengen dreier rettsvern seg også om at politiet ikke utøver mer inngripende handlinger ovenfor kvinnene enn det som er nødvendig for å løse et oppdrag eller et kriminalitetsproblem.

Psykososiale følger handler i denne studien om hvordan politiets strategier og metoder slår ut ovenfor kvinner i prostitusjon, ”der og da”. Typiske følger kan være hvordan de ulike metodene oppleves av kvinnene selv, eller hvilke sosiale følger politiets håndhevelse får for kvinnene. Å bli ”kastet ut” av leiligheten der man bor, kan være en typisk følge som omfattes av begrepet. Et annet eksempel på en mulig psykososial følge, kan være at en kvinne opplever politiets håndhevelse som inngripende ovenfor hennes personlige integritet.

3. Metode

I dette kapitlet beskriver jeg fremgangsmåten for undersøkelsesopplegget og gjennomføringen av denne studien. Her redegjør jeg for valg av metode, utvalg av enheter, utvalg av informasjon, produksjon av data samt fortolkningsprosessen av data. Kapitlet avsluttes med en refleksjon over forskningsetiske krav og spesielle problemstillinger i forhold til denne studien.

3.1 Valg av metode

Vitenskapelige metoder er et sett av retningslinjer som skal sikre at vitenskapelig virksomhet er faglig forsvarlig. Det dreier seg om planmessige fremgangsmåter for å utvikle kunnskap og teorier (Grønmo 2004, s. 27). Den overordnede hensikten med datamaterialet jeg skal innhente, er at det skal brukes til belyse problemstillingen på en best mulig måte.

Emnet denne studien tar for seg er et samfunnsproblem som er til dels skjult, kanskje står ingen i den posisjonen at de har fullstendig oversikt over feltet. Det er også mange aktører på feltet som er vanskelig å få i tale. Feltet er preget av skam og hemmeligholdelse. Forskningsmessig har dette konsekvenser for hvilke metoder og hvilket datatilfang man kan støtte seg på. Det har også konsekvenser for hvor troverdige / reliable data man kan oppnå.

Denne studiens problemstillinger kan sies å være ”analytisk beskrivende” (Grønmo, 2004, s. 67). Hensikten med denne studien er ikke å teste teori, men tvert om å utvikle teorier om hvordan politistategier og metoder fungerer i håndhevelsen av sexkjøpsloven.

Det er dermed en induktiv vinkling i denne oppgaven som gjør spørsmål om representativitet i utvalget mindre interessant enn dybdekunnskap og refleksjonsevne hos informantene. Dette gir også føringer i retning av å velge kvalitativ metode fremfor kvantitativ (Grønmo, 2004).

I samfunnsvitenskapelige tilnærminger på aktørnivå handler teoridannelser gjerne om hermeneutisk teori og handlingsteori. For å generere denne typen teori vil man i hovedsak velge kvalitative tilnærminger (Grønmo, 2004, s. 47). For å vurdere nærmere hva slags undersøkelsesopplegg som skulle benyttes, måtte jeg først finne svar på følgende: Hvilke kilder kan best belyse strategier og metoder som synes relevante for politiets håndhevelse av sexkjøpsloven, erfaringer ved disse og mulige forbedringer?

For å kunne svare på problemstillingen med de kilder som nevnt, virket kvalitativ metode og bruk av intervjuer godt egnet. Kvalitativ metode gir mye og utdypende informasjon om få enheter. I denne studien har det vært sentralt å få kontakt med og informasjon fra de få personene som har stått i den unike situasjonen at de har fått dyp og nær kunnskap om prostitusjonsfeltet. Informantene som er rekruttert til denne undersøkelsen, kan i den forstand betraktes som eksperter.

Denne studiens datagrunnlag er 1) intervjuer med et strategisk utvalg av informanter fra politiet i Sverige og Norge. Disse er situert i et politiperspektiv, de har erfaring fra håndhevelse av sexkjøpsloven og arbeid med menneskehandel. Disse informantene er studiens **kjerneinformanter**. Studien inkluderer også 2) intervjuer med et strategisk utvalg av informanter som ser politiets håndhevelse fra et annet ståsted enn politiets eget. Disse informantene er studiens **konteksteksperter**.

Det metodiske opplegget i kvalitative studier er preget av fleksibilitet og kan tilpasses nye erfaringer underveis. Metoden gir nærhet og sensitivitet til datakildene og er velegnet til å gi forståelse og innsikt, også på felt der kunnskapsgrunnlaget er beskjedent.

Kvalitativ metode er også et godt utgangspunkt for å forme antakelser og hypoteser eller fordype seg i feltet (Grønmo, 2004, Andersen, 1990). Intervjuer har en dominerende rolle i mange undersøkelser og er godt egnet til å forstå og forklare fenomener ut fra informantenes perspektiv (Dalen, 2004). Egenskapene som beskrevet over virket å egne seg for å imøtekomme de redegjørelser, vurderinger og erfaringer som kreves ut fra studiens problemstilling.

3.2 Utvalg, rekruttering og gjennomføring

Det viktigste bidraget til denne studiens datamateriale er kvalitative intervjuer med 15 personer fordelt på 11 intervjuer. Informantene ble valgt ut fra en strategisk vurdering, at de trolig var i besittelse av spesiell kunnskap som var viktig for å besvare studiens problemstilling. Det var blant annet nærliggende å se til Sverige. Sverige har i 10 år hatt en tilsvarende lov som den norske sexkjøpsloven. De har dermed en bred erfaringsbasis å reflektere ut fra. I tillegg til dette har jeg gjennomført deltakende observasjon med svensk politi. Jeg var med et lag en kveld på jobb for å avdekke sexkjøp. Uformelle samtaler med fire kvinner som solgte sex på gaten i Göteborg inngår også i studiens datamateriale.

Følgende personer er studiens kjerneinformanter:

”Patric”: Svensk politimann med spesialkompetanse på menneskehandel og prostitusjon, hovedvekten av erfaringen på dette feltet er fra Göteborg. Har over 15 års erfaring i politiet. Har ledererfaring.

”Anders”: Svensk politimann med spesialkompetanse på menneskehandel og prostitusjon, hovedvekten av erfaringen på dette feltet er fra Göteborg. Har om lag 10 års erfaring i politiet.

”Nina”: Jobber i Oslo Politidistrikt. Har spesialkompetanse på menneskehandel og prostitusjon, spesielt i Oslo. Har over 15 års erfaring i politiet, spesielt problemorientert arbeid, etterretning og utradisjonelle metoder.

”Terje”: Er en erfaren jurist i Oslo Politidistrikt. Har erfaring og kompetanse som gjør ham godt egnet til å svare på spørsmål rundt temaet.

Oslo Politidistrikt har begrenset erfaring med sexkjøpsloven, til dels også med menneskehandel og hallikvirksomhet. To informanter blir dermed veldig sentrale i denne studien. Dette er ”Nina” og ”Terje”.

Studiens konteksteksperter er følgende:

”Sandra”: Kvinne som har solgt sex på gaten i Oslo periodevis de siste 3 – 5 årene. Har også solgt sex i flere andre europeiske land. Er bulgarsk.

”Silvia”: Kvinne som har solgt sex på gaten i Oslo periodevis de siste 2-4 årene. Har solgt sex i enkelte andre europeiske land. Er bulgarsk, ca 25 år. Er trolig under økonomiske forpliktelser til sine bakmenn.

”Stina”: Kvinne som har solgt sex på innemarkedet i Oslo i to perioder av 3-4 måneder i løpet av de siste to årene. Hun har ikke jobbet med å selge sex andre steder, har videregående skole, drevet egen forretning i hjemlandet, er i begynnelsen av 20 årene, er velartikulert og god i engelsk, er fra Romania.

”Britt”: Norsk sosialarbeider som jobber med sosiale hjelpetiltak for kvinner i prostitusjon i Oslo. Har 5-10 års erfaring fra feltet.

”Brita”: Norsk sosialarbeider som jobber med sosiale hjelpetiltak for kvinner i prostitusjon i Oslo. Har 5-10 års erfaring fra feltet.

”Björg”: Norsk sosialarbeider som jobber med sosiale hjelpetiltak for kvinner i prostitusjon i Oslo. Har 5-10 års erfaring fra feltet.

”Anne”: Norsk sosialarbeider som jobber med sosiale hjelpetiltak for kvinner i prostitusjon i Oslo. Har over 10 års erfaring fra feltet.

”Jørgen”: Svensk sosialarbeider som har jobbet med sosiale tiltak for kvinner i prostitusjon i Sverige i over 10 år. Har samarbeidet tett med politiet. Har erfaring fra før og etter sexkjøpslovens ikrafttredelse i Sverige.

”Tom”: Svensk sosialarbeider som har jobbet med sosiale tiltak for kvinner i prostitusjon i Sverige i om lag 15 år. Har samarbeidet tett med politiet. Har erfaring fra før og etter sexkjøpslovens ikrafttredelse i Sverige.

”Blessing”, ”Joy” og ”Sunday”: Kvinner fra Nigeria som solgte sex på gatemarkedet i Göteborg. Opplyste at de ikke hadde solgt sex noen andre steder, og at de hadde kommet direkte til Sverige fra Nigeria. Ca. 20 – 25 år.

”Tanja”: Svensk kvinne som solgte sex på gaten i Göteborg. Ca 40 år. Hadde solgt sex i Sverige i ca 15 år, hovedsakelig på gatemarkedet. Har erfaring fra før og etter sexkjøpslovens ikrafttredelse i Sverige.

Jeg har i tillegg intervjuet Esohe Aghatise. Aghatise er FN utnevnt ekspert på menneskehandel. Hun er nigeriansk, utdannet jurist, har doktorgrad på internasjonal handel, flere mastergrader på feltet og har i over 10 år drevet organisasjonen IROKO Onlus som hjelper ofre for menneskehandel i Italia. Hun har skrevet en rekke artikler om feltet.⁹ Aghatise anses også som **ekspertinformant**.

⁹ Bla. Aghatise, E. (2004). ”Prostitution in Italy”. *Violence against women*, 10 (10), 1126-1155. Aghatise, E. (2002). Prostitution in Italy. A concept paper. Fra FN's ekspertmøte 18 – 22 nov. 2002 ”Trafficking in woman and girls” [Elektronisk versjon]: New York.

Halliker og menneskehandlere er ikke representert blant studiens informanter. Politihøgskolens forskningsetiske veileder åpner for intervju av siktede i straffesaker under visse forutsetninger. Imidlertid er prostitusjonsrelatert kriminalitet i Oslo et lite felt, både på gjerningsmanns- og håndheversiden. Jeg føler derfor at det ville være forskningsmessig uetisk og straffesaksmessig betenkelig å intervju disse. Jeg kunne lett endt opp med å intervju personer som var eller ville bli siktet i straffesaker, saker som jeg ville hatt betydelig politiinteresse i. Dette er hovedårsaken til at jeg har utelatt disse. Sexkundene er heller ikke representert i studiens datamateriale. Dette var imidlertid svært ønskelig, men studiens omfang tillot dessverre ikke det.

Utover de vurderinger som er beskrevet over har utvelgelsen vært pragmatisk; hvem som har ønsket å stille opp til intervju, hvem som har vært i en situasjon som egner seg for rekruttering samt tidsmessige åpninger i en hektisk hverdag. Det begrensede forskningsmessige omfang en masterstudie representerer, har naturligvis vært den største begrensningen for utvalget.

Informantene fra hjelpetiltak i Norge ble rekruttert ved at jeg ringte dem direkte. Jeg informerte om studien og spurte om de kunne tenke seg å stille opp til et intervju. Samtlige svarte ja. Ved ett tilfelle stilte to kollegaer opp i stedet for en, slik avtalen var. Slik jeg kjente relasjonen mellom disse fra før ville dette bare ha en positiv effekt. Svensk politi og svenske hjelpearbeidere ble rekruttert gjennom personlige forespørsler i forbindelse med en studietur STOP prosjektet hadde til Göteborg. Samtlige svarte ja.

Jeg intervjuet to kvinner på gatemarkedet i Oslo. En av kvinnene kjente jeg fra før. Jeg traff kvinnen på gaten under rutinemessig politipatroljering, informerte om mitt studie, og spurte om hun kunne tenke seg å stille opp til et intervju. Hun takket ja. Da jeg hentet henne dagen etter, hadde hun med seg en venninne som også solgte sex på gata i Oslo. Hun ba om at venninnen også ble intervjuet. I dette tilfellet følte jeg det som uhøflig å

avslå ønsket. Jeg hadde en formening om at kvinnen jeg i utgangspunktet hadde avtale med, ville dominere kommunikasjonen.

En informant ble rekruttert etter at STOP prosjektet hadde oppsøkt henne på innemarkedet i Oslo i forbindelse med et rutinemessig oppdrag¹⁰. Dagen etter ringte jeg henne på telefon, forklarte om mitt studie, og spurte om hun kunne tenke seg å stille opp på et intervju. Jeg presiserte at om hun sa ja eller nei ikke ville få noen betydning for ”Husløs saken” som oppdraget dreiet seg om. Denne kvinnen ønsket å stille opp og jeg intervjuet henne dagen etter. Kvinnen virket særdeles reflektert.

I løpet av studieturen til Göteborg tilbrakte jeg ca. to timer gående i Rosenlundgatan. Jeg tok kontakt med fem kvinner som solgte sex på gaten. En av disse ønsket ikke å snakke med meg. Jeg hadde en halv times uformell samtale med tre nigerianske kvinner og en ca. 40 minutters uformell samtale med en svensk kvinne. Samtlige ble spurt om de ville stille opp til intervju dagen etter. Kun den svenske kvinnen ønsket dette. Jeg intervjuet henne dagen etter. Hun stilte til intervju med et ferdig skrevet dokument som hun hadde produsert ut fra vår samtale dagen før, fem tettskrevne sider om temaer vi hadde diskutert. Under de uformelle samtalene som beskrevet over, presenterte jeg meg som forsker, informerte om mitt studie og at jeg var student ved Politihøgskolen.

I løpet av analysen av datamaterialet oppdaget jeg at jeg hadde behov for ytterligere informasjon om politimessige forhold i Oslo Politidistrikt og temaet generelt. ”Nina” ble derfor intervjuet tre ganger. Underveis i analysen oppdaget jeg også at jeg hadde behov for informasjon rundt juridiske forhold ved håndhevelsen. Jeg gjennomførte dermed et fokusintervju med politijuristen ”Terje”.

¹⁰ Oppdraget var en del av ”Operasjon Husløs” som er Oslo Politidistrikts innsats mot å avdekke leiligheter det selges sex fra. Strategien innebærer blant annet å sørge for at leilighetseier avvikler sex salget. Målsetningen er å gjøre det vanskelig for bakmenn å leie leiligheter i Oslo som det kan selges sex fra.

Intervjuene i denne studien ble gjennomført av meg selv. De ble foretatt på norsk og engelsk. Alle intervjuer ble tatt opp på lydmedium, bortsett fra intervjuet med Aghatise, fokusintervjuet med ”Terje” og de to oppfølgingsintervjuene med ”Nina”. Intervjuene som ble tatt opp på lyd ble skrevet ut ord for ord. Det ble gjort notater underveis og etterpå ved de øvrige intervjuene.

Intervjuene med hjelpearbeidere ble gjennomført på min eller deres arbeidsplass, kun vurdert ut fra hva som praktisk egnet seg. Intervjuene av kvinnene som solgte sex i Norge ble gjennomført på politihuset i Oslo. Jeg hentet kvinnene i sivil politibil med ruter uten innsyn. Vi avtalte et møtested, og jeg påså at ingen andre kvinner som solgte sex, eller andre mistenkelige personer observerte at vi møttes. Etter intervjuene kjørte jeg kvinnene dit de ønsket i Oslo. De ble sluppet av med samme forsiktighetsregler.

Intervjuet med den svenske kvinnen ble startet i lobbyen på et hotell i Göteborg. Etter kort tid satte noen andre gjester seg ned i nærheten og lyttet tilsynelatende til vår samtale. Vi forflyttet oss derfor til mitt og min kollegas hotellrom. For å unngå en for privat atmosfære sto døra til rommet helt åpen ut mot hotellgangen under hele intervjuet. Rommet hadde egen sofagruppe med bord. Kollegaen jeg bodde sammen med på hotellrommet kom og forlot rommet enkelte ganger under intervjuet. Jeg opplevde dette stedet som problematisk. Følelsen av at omgivelsene var for private plaget meg.

Forut for datainnsamlingen lagde jeg tre ulike intervjuguider, en for kvinner som solgte sex, en for hjelpearbeidere og en for politifolk. Hensikten med en intervjuguide er at den skal fungere som en huskeliste og en rettesnor slik at man får med seg alle temaer som skal dekkes (Grønmo, 2004 s. 161). Forskeren bør ha som mål å få til en naturlig samtale og oppmuntre informanten til å utdype og begrunne sine svar (Repstad, 1996).

Jeg planla, med unntak av fokusintervjuet, delvis strukturerte intervjuer. Mine intervjuguider starter med åpne spørsmål for å få i gang nettopp den naturlige samtalen,

og for å kunne følge temaer som informanten tar opp underveis (Grønmo, 2004 s. 159). Det overordnede målet var at informanten skulle fortelle fra *sitt* ståsted og formidle *sin* kunnskap. Dette er beskrevet som å gi informanten ”authorship”. Authorship” omhandles og beskrives i doktoravhandlingen “Young Immigrants of Heroin. An Ethnography of Oslo`s Street World”, skrevet av Geir Moshus (2005) ved Universitetet i Oslo. De mange detaljerte spørsmålene i intervjuguidene er ment som en huskeliste og hjelp dersom informanten er fåmælt eller den naturlige samtalen ikke flyter.

Jeg føler at jeg lyktes med den naturlige samtalen i intervjuene med politi og hjelpearbeidere. I mindre grad følte jeg at jeg lyktes med dette under intervjuene med kvinnene som solgte sex, men det var variasjoner. Jeg følte jeg lyktes med å få kvinnene til å utdype og begrunne svarene, men mye av kommunikasjonen ble likevel spørsmål og svar preget. Antakelig har min politiroлле vært med på å gi dette preget.

Tre av intervjuene ble gjennomført med to informanter til stede samtidig. Dette fungerte svært godt ved to av tilfellene. Informantene utfylte hverandre, diskuterte argumenter med hverandre, og de fikk fram nye poeng. I tillegg korrigerde de hverandres erindringsfeil, noe som kan være et typisk problem under datainnsamlingen (Grønmo, 2004 s. 160).

Intervjuet med to kvinner som solgte sex på gaten i Oslo fungerte dårlig. En av kvinnene (den jeg i utgangspunktet hadde avtale med) dominerte kommunikasjonen, og den andre kvinnen slapp bare unntaksvis til. Imidlertid svarte hun ofte med kroppsspråk som indikerte at hun var enig eller uenig i det den andre sa. Der hun virket uenig ble dette fulgt opp med oppfølgende spørsmål til henne fra meg.

Det er sannsynlig at min rolle som politi har påvirket intervjusituasjonen på en spesiell måte. Det er nærliggende å tro at informanter kan ha reservert seg mot kritikk av politiets strategier og metoder. Det er sannsynlig at informanter fra politiet kan ha fremstilt

erfaringer som bedre, metoder som mer etiske og konsekvenser som mindre problematiske enn hva som egentlig er tilfelle. Kvinner som selger sex kan ha valgt å ikke komme med informasjon som er viktig på grunn av frykt for at det skal gå ut over dem selv. Dette er enkelte eksempler på hvordan informasjonen som har kommet ut av intervjusituasjonen, kan ha blitt endret eller utelatt som følge av min politiroлле.

Hvordan jeg oppfatter og tolker informasjonen som informantene kommer med, er også trolig påvirket av politiroलлен. Min grunnleggende tro på et forebyggende arbeid der straffesaken er lite sentral, er kanskje det viktigste i denne sammenhengen. Det kan være lett å begå feilen at man tolker utsagn i retning av en på forhånd definert oppfatning. Imidlertid har jeg vært svært bevisst på dette. De senere år har det vært et fokus på akkurat denne utfordringen i forbindelse med kravene til politiavhør¹¹.

Den største påvirkningen min politiroлле har hatt, er derfor primært det situerte politiblikket som ligger som uuttalt forforståelse eller ”doxa” i selve tilnærmingen, og som er nedfelt i problemstillingen (Prieur og Sestoft, 2006, Bordieu, 2007).

¹¹ Se bla. <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1440132.ece>

3.3 Analyse og fortolkning av data

”Analysen som sådan består av den prosess hvor forskeren med sin forståelse, praktiske og teoretiske begreper griper det empiriske materialet som er kommet ut av intervjuer”.

(Fog, 2001 s. 167).

Utvikling av begreper, kategorier, typer og typologier er sentrale elementer ved analyse av kvalitative data (Grønmo, 2004). Det er utskriftene av intervjuene jeg har tatt for meg når jeg har analysert.

Det første skrittet i analysen handler ofte om å sortere materialet (Widerberg, 2001 s. 122). Da datainnsamlingen var ferdig leste jeg utskriftene av intervjuene. Innledningsvis satte jeg opp en oversikt over kjennetegn ved selve handlingen *kjøp og salg av sex* ut fra studiens datamateriale. Jeg supplerte med poeng i relevant forskning som en egen kategori.

Videre satte jeg opp en oversikt over kjente negative effekter for aktørene i prostitusjon i forbindelse med håndhevelse av sexkjøpsloven, ut fra hva som fremkom i forskningen og i samfunnsdebatten. Jeg la særlig vekt på effekten for kvinnene. Ved hjelp av koding av datamaterialet kategoriserte jeg all informasjon om potensielle negative sider med politiets håndhevelse av sexkjøpsloven og la dette til den opprinnelige oversikten (Grønmo, 2004 s. 246). I tillegg til ønsket om å få oversikt, jaktet jeg også på avvikende tilfeller i forhold til ”folk flest oppfatninger”. Ut fra analysen fant jeg nye elementer, presiseringer og nyanser.

Jeg kategoriserte videre funnene i begrepet ”politipåvirkelige negativer”. Det er nærliggende å tro at min politiroлле har påvirket vurderingen av hva som er negative konsekvenser for kvinner i prostitusjon. Muligens ville kvinnene selv, eller

sosialarbeidere som er tett på kvinnene, inkludert langt flere elementer. Et viktig poeng i denne sammenhengen er at kvinner som er ofre for menneskehandel ofte ikke ser på seg selv som offer¹². Deres vurdering av hva som er negativt for en selv kan dermed være annerledes enn for eksempel en sosialarbeiders eller politimanns forståelse av det samme. ”Politipåvirkelige negativer” kan dermed være et virkemiddel for selvrefleksjon og korrigere en antatt ”bias”. Begrepet kan dermed betraktes som et forsøk på en praktisk håndtering av det metodiske prinsippet Bordieu (2007) formaner til; kritisk selvrefleksjon.

Hoveddelen av analysen startet med arbeid rundt kriminalitetsforebyggende momenter og strategier sett opp mot straffesaksarbeid med sexkjøpsloven. Jeg har ved hjelp av koding av datamaterialet kategorisert all informasjon som kan være relevant for kriminalitetsfenomenene kjøp og salg av sex, hallikvirksomhet og menneskehandel. Deretter har jeg sett på ulike strategier og metoder for håndhevelse av sexkjøpsloven og betydningen av disse opp mot kriminalitetsfenomenene. Jeg har forsøkt å sette denne informasjonen sammen med eksisterende forskning i et klart POP perspektiv, med fokus på forebyggende påvirkning.

Til slutt har jeg forsøkt å sette sammen kunnskapen i analysearbeidet for å få en helhetlig forståelse som kan svare på problemstillingen. Dette innebærer at jeg til slutt introduserte vurderingselementet der jeg knyttet sammen forebyggende arbeid og straffesaksarbeid med de mulige konsekvensene de har for aktørene på prostitusjonsarenaen.

Kunnskapen jeg har fått gjennom mitt yrke som politi er ikke en del av datainnsamlingen i denne studien. Kunnskapen danner et bakteppe og et grunnlag for fortolkning og forståelse av mine egne data og andres forskning på feltet.

¹² Gjentatte personlige samtaler gjennom 2007 og 2008 med Birgitte Ellefsen, leder for, Koordineringsenheten for Ofre for Menneskehandel og informasjonsansvarlig i ROSA prosjektet, Maya Brenna Nielsen.

3.4 Datakvalitet

I denne studien er datakildene i hovedsak informanter. I og med det fleksible opplegget vil presisjonen måtte vike. Når en forsker bestemmer seg for å endre intervjuguiden, utelate eller inkludere nye enheter underveis i datainnsamlingen, kan resultatene påvirkes av forskerens opplegg. En slik beslutning kan komme som følge av at man analyserer datamaterialet underveis i datainnsamlingen. Endringen vil sette forskeren i stand til å styre datainnsamlingen slik at den best mulig dekker problemstillingen. En av farene ved dette vil imidlertid være at man kan svekke perspektivet og strukturen i opplegget som lå til grunn for undersøkelsen (Grønmo, 2004, s. 131).

Datamaterialets kvalitet i samfunnsvitenskapelige studier er høyere jo mer velegnet materialet er til å belyse de problemstillinger det er ment for (Grønmo, 2004).

I følge Grønmo (2004 s. 218) er følgende punkter viktige utgangspunkt for høy kvalitet i samfunnsvitenskapelige data:

- datamaterialet må være basert på prinsippene for forskningens sannhetsforpliktelse
- datainnsamlingen bygger på vitenskapelige prinsipper for logikk og språkbruk
- utvelgelsen av enheter er forsvarlig
- utvelgingen av informasjon er systematisk
- gjennomføringen av datainnsamlingen foregår på en forsvarlig måte

Som en mer overordnet vurdering av dataenes kvalitet kan man vurdere dem ut fra begrepene reliabilitet og validitet. Reliabiliteten sier noe om datamaterialets pålitelighet, at ikke variasjoner i datamaterialet skyldes forhold ved undersøkelsesopplegget. Validitet sier noe om gyldighet, hvor godt egnet datamaterialet er til å svare på en bestemt problemstilling. Et annet begrep som blir brukt istedenfor validitet er bekreftbarhet (Thagaard, 1998). Grønmo (2004, s. 234) peker på at det er de samme

kvalitetsvurderinger som blir fremhevet uansett hvilket av disse begrepene man forholder seg til. God validitet krever god reliabilitet, men god reliabilitet gir ikke nødvendigvis god validitet (Grønmo, 2004). Jeg vil i det følgende kort drøfte dataenes kvalitet i denne studien. Jeg vil forsøke å få fram hvordan datamaterialet kan være påvirket av problemer, og i hvilken retning påvirkningen kan tenkes å gå.

Forskningens sannhetsforpliktelse: I dette ligger at sannhet skal være en overordnet verdi, oppfatning av sannhet skal være metodisk og kontekstuel forankret, og vurderingen av sannhet skal bygge på rasjonelle og logiske kriterier (Grønmo, 2004). Gjennom arbeidet med studien har jeg bevisst forsøkt å være åpen for andres synspunkter, alternative tolkninger, være kritisk til informasjon fra eget datamateriale samt søke støtte i etablert forskning. Disse elementene er også grunnleggende i profesjonelt etterretningsarbeid i politiet og er således ikke totalt ukjent for meg (Sætre, 2007). Å få informantenes fortellinger i deres kontekst har vært et sentralt mål under datainnsamlingen.

Forsvarlig utvelgelse av enheter: Utvelgelsen av enheter er slik jeg ser det, et svakt punkt ved det metodiske opplegget i denne studien. På grunn av utvalgets begrensede størrelse og mangfold, kan det være viktige poeng og nyanser som ikke har kommet fram. Disse poengene kunne muligens ha vært helt sentrale for å belyse problemstillingen. Utvalgets begrensede størrelse må sies å påvirke dataenes validitet i negativ retning. Jeg sitter ikke med følelsen av å ha oppnådd et teoretisk metningspunkt i dette datamaterialet, til det er studiens omfang for lite (Grønmo, 2004).

Forsvarlig utvelging av informasjon: Intervjuguidene dekker muligens en forsvarlig utvelging av informasjon i forhold til utvalget. Dette forutsetter imidlertid at alle spørsmålene hadde blitt besvart uttømmende fra informantene. Når intervjuene er av delvis strukturert karakter og det metodiske opplegget har stor fleksibilitet, gjør dette noe med informasjonen. Det kan påvirke informasjonens dybde i positiv forstand, men informasjonens fullstendighet i negativ forstand. Et vanlig problem er at informasjonen

kan bli lite enhetlig, og at forskeren gjennom endringene mister fokus på informasjonen som i utgangspunktet var sentralt for å belyse problemstillingen (Grønmo, 2004). Dette kan være et problem ved informasjonen i denne studiens data.

Forsvarlig gjennomført datainnsamling:

Som jeg har påpekt under gjennomføringen av intervjuene, fungerte den ønskede kommunikasjonen i intervjusituasjon, subjekt – subjekt forholdet, dårlig i intervjuene med kvinnene som solgte sex. Dette kan være et resultat av at temaet er personlig, sensitivt og at det er vanskelig å snakke om, men det kan også ha vært egenskaper ved situasjonen eller meg som intervjuer som var årsaken. Uansett årsak kan svakhetene ved kommunikasjonen i disse intervjuene sies å svekke kvaliteten på gjennomføringen av datainnsamlingen. Det kan være nærliggende å tro at vesentlig, kanskje spesielt personlig og sensitiv informasjon ikke fremkom i disse intervjuene. Man kan si at datamaterialet på grunn av disse svakhetene har svekket reliabilitet og validitet (Grønmo, 2004, s 223).

Man kan også sette spørsmålsteget ved om en politimann i det hele tatt kan gjennomføre en forsvarlig datainnsamling innenfor et tema som dette, spesielt med et opplegg som inkluderer informanter som kan anse seg som ofre for politiets kontroll. Nesten alle mine informanter visste at jeg var aktivt engasjert i det praktiske politiarbeidet på feltet og utarbeidelsen av STOP prosjektets arbeidsmetoder og strategier. Det er nærliggende å tro at enkelte vil reservere seg for kritikk mot STOP prosjektets arbeidsmetoder, eventuelt fremstille politiets arbeid mer positivt enn de egentlig mener. Dette kan gi mangelfulle og dårlige data innenfor de berørte deler av tema.

Svakhetene som er nevnt gjør at man må være varsom med å generalisere, man kan kun antyde generelle mønstre ut fra det foreliggende datamaterialet. Jeg mener likevel at dataene kan ha betydning for å gjøre politiet sterkere stilt og mer kompetent i møte med prostitusjonsfeltet, især dersom de knyttes til annen relatert forskning.

3.5 Forskningsetiske krav og problemstillinger

Rollen som politimann og forsker stiller særlige krav og reiser spesielle problemstillinger i forhold til forskningsetikk. Forut for oppstart av studien satte jeg meg nøye inn i Politihøgskolens forskningsetiske veileder og grunnleggende forskningsetiske forhold. Det ble også forut for datainnsamlingen skrevet et Forskningsetisk refleksjonsnotat¹³. I denne prosessen tok jeg kontakt med Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD)¹⁴ som konkluderte med at studien ikke trengte noen søknader om fritak fra taushetsplikten, ikke søknad om opprettelse av dataregister, kun ”Melding om forsknings- og studentprosjekt til NSD”. Slik melding er sendt, navn eller personidentifiserbare opplysninger er ikke lagret elektronisk sammen med utskrifter av intervjuene, koblingsliste mellom personopplysninger og intervjunummer er lagret separat fra datamedier, elektroniske lydopptak ble slettet umiddelbart etter utskrift.

Tre forskningsetiske krav fremheves i forhold til kvalitative forskningsprosjekter. Disse er anonymitet (konfidensialitet), informert samtykke og informantenes integritet (Thagaard, 1998 s. 21). Jeg vil i det følgende gjøre kort rede for hva jeg har foretatt meg for å imøtekomme disse kravene i denne undersøkelsen.

Jeg har gjort mitt ytterste for å ivareta anonymitetskravet både i den praktiske gjennomføringen av intervjuene så vel som i det skriftlige materialet. I teksten har jeg gitt kvinnene som solgte sex fiktive navn og unngått beskrivelser som kan være avslørende for deres identitet. Disse kvinnene kan være under direkte kontroll av sine menneskehandlere eller halliker. Dette setter særlige krav til konfidensialitet etter

¹³ Hensikten med det Forskningsetiske refleksjonsnotat er å kvalitetssikre forskningsprosjekter og bidra til egen refleksjon over mulige forskningsetiske problemstillinger knyttet til prosjektet, og å informere forskningssjef og Politihøgskolens forskningsetiske utvalg om dette og hvordan eventuelle problemer tenkes håndtert. Refleksjonsnotatet ble oversendt og godkjent av professor Tore Bjørge ved Politihøgskolen

¹⁴ NSD er personvernombud for Politihøgskolen og håndterer eventuelt forholdet til Datatilsynet. Politihøgskolens kontaktperson er Lis Tenold tlf 55 58 33 77.

retningslinjer fra NESH¹⁵. Med unntak av FN's utnevnte ekspert på menneskehandel Esohe Aghatise, er de øvrige informantene også omtalt med fiktive navn.

Politihøgskolens forskningsetiske veileder presiserer at informantene skal gjøres kjent med at studiet gjennomføres ved Politihøgskolen. Dette ble gjort i samtlige tilfeller. Jeg fikk flere positive og ingen negative reaksjoner på dette.

Forholdet til informantenes integritet er utfordrende i denne studien. En problemstilling er hvor nær og personlig man skal være i forhold til kvinnenes seksualitet, deres opplevelser med kunder, arbeidshemmeligheter og personlige temaer. Slik jeg ser det må ønsket om relevant informasjon vike når personens integritet står i fare. Særlig gjelder dette ved et mastergradsprosjekt, der intet apparat står klart til å ta vare på en kvinne som for eksempel skulle få reaksjoner ved gjenopplevelse. Jeg har forsøkt å ivareta dette gjennom å begrense sensitive temaer, bevisst observere informantens kroppsspråk og legge til rette for en trygg kommunikasjon. Vanskelige temaer er tatt opp mot slutten av intervjuene. En overordnet verdi har vært å respektere informantenes frie valg og selvbestemmelse under hele prosessen (Røthning, 2002).

Rollekonflikt – politimann og forsker

Det er en åpenbar informasjonsmessig interessekonflikt i å forske på et tema som man driver etterretnings- og etterforskningsarbeid innenfor. Jobben min til daglig er å finne ut hvordan man kan bekjempe sentrale mekanismer i menneskehandel, hallikvirksomhet og kjøp av sex, samt å starte straffesaker innenfor dette temaet. Til daglig innhentes informasjonen blant annet gjennom bruk av informanter, spaning og avhør i straffesaker. Naturligvis kan fristelsen være stor for å stille et spørsmål ekstra eller vri litt på et spørsmål i et forskningsintervju for å få belyst politimessige interessante temaer, temaer

¹⁵ Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora
Vedtatt av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora 15. februar 1999,
med endringer vedtatt 24. september 2003

som man selv ”brenner for” og som også kan være overlappende med det forskningsmessig interessante.

Problemstillingen over er også relevant i forhold til at informantene kan oppfatte meg som politimann og ikke som forsker under intervjuene. Følgende utdrag fra intervjuet med ”Sandra” fra Bulgaria, illustrerer dette:

”Sandra”: Dere tar bare bulgarere. Det er ikke bra. Rumenske halliker sitter i baren, og jentene jobber på gata. Jeg kan ta deg med til baren.

Som man ser av utdraget tilbød ”Sandra” her å påvise den aktuelle baren og de rumenske hallikene som overvåker jentene sine rett utenfor. Slik jeg tolker det kommer hun med dette tilbudet til meg som politimann, ikke som forsker. Det kan også tenkes at hun ikke klarer å skille rollene, ikke skjønner at jeg forsøker å ha to roller eller ikke er bevisst på det.

Før jeg startet datainnsamlingen tenkte jeg nøye gjennom faren for å drive ”politietterretning” i forskningsarbeidet og bestemte meg for å minne meg selv på ”det riktige valg” underveis i intervjusituasjonen. Intervjuguiden inneholder etter min mening ikke spørsmål som det kan rettes slik kritikk mot. Det var når utdypingen og de oppfølgende spørsmålene kom, at jeg så for meg utfordringen.

Intervjuene med politifolk og sosialarbeidere forløp uten av jeg merket eller oppdaget slike utfordringer. Under intervjuene med kvinnene som solgte sex, hadde jeg flere ganger lyst til å stille oppfølgingsspørsmål og utdypende spørsmål for å tilfredsstille politimessig kunnskap og nysgjerrighet. Hadde jeg ikke hatt et bevisst forhold til dette før og under intervjuene, er det en viss sannsynlighet for at slike spørsmål hadde blitt stilt. Slik intervjuene ble gjennomført, føler jeg meg trygg på at motivene for spørsmålene var

av ren forskningsmessig art, og at ønsket om å være litt ekstra på den sikre siden ble fulgt.

En annen potensiell konflikt dreier seg om hvor vidt kvinnene som solgte sex og hadde vært i kontakt med STOP prosjektet, så for seg noen fordeler ved stille opp til intervju. Dette dreier seg om to kvinner. For disse to presiserte jeg uttrykkelig at å stille opp til intervju var frivillig, og at det ikke ville få noen positive eller negative konsekvenser for dem uansett hva de svarte. Jeg forsøkte på denne måten å demme opp for en falsk motivasjon og rollesammenblanding.

Under gjennomføringen av uformelle samtaler med tre nigerianske kvinner i Rosenlundgatan i Göteborg kom jeg i en rollekonflikt som jeg ikke hadde forutsett. Jeg ble bedt av en kollega å skaffe telefonnummeret til en av kvinnene jeg snakket med. Personen som spurte meg om dette visste at jeg opptrådte som forsker. Denne forespørselen opplevde jeg ubehagelig, som om jeg til en viss grad var under krysspress. Praktisk løste dette seg ved at jeg forut for forespørselen, på eget initiativ, hadde bedt om kvinnenens telefonnummer for å kunne få utdypende informasjon da jeg gjorde mine notater. Dette ønsket kvinnene ikke å opplyse. De ville i stedet at jeg kom dagen etter og oppsøkte dem dersom jeg hadde ytterligere spørsmål. Dette ble formidlet til kollegaen uten at jeg startet noen etisk diskusjon.

4. Sexkjøpsloven og straffesaksarbeid

Denne delen av studien vil dreie seg om enkelte metoder i den praktiske håndhevelsen av sexkjøpsloven på gate- og innemarkedet. Det er straffesaksarbeid gjennom avdekking av brudd på sexkjøpsloven som blir berørt. Innledningsvis vil jeg gjøre rede for allmennpreventive og individualpreventive effekter av straffesaksarbeid med sexkjøpsloven. For å forstå noe av grunnlaget for disse effektene, vil jeg først beskrive enkelte kjennetegn ved sexkundene.

4.1 Kjennetegn ved sexkundene

Følgende fremkommer i en analyse av 20 menn som kjøpte sex i Norge (Kippe, 2004, s 114):

Informantene oppgir ulike motiver for sexkjøpene, deriblant spenning og sexlyst, samt det uforpliktende ved å kjøpe seksuelle tjenester. Enkelte ser også på sexkjøp som en form for rekreasjon, mens andre vil ha selskap, kos og nærhet. Mennene ser både positive og negative sider ved sexkjøpene. Noen av de positive sidene informantene nevner er spenning, det seksuelle og at relasjonen er basert på klare avtaler – uten forpliktelser. Enkelte informanter sier at de lærer mye av sexkjøpene, mens andre fokuserer på at sexkjøp kan fungere som terapi for menn som trenger det. De fleste av mennene ser også negative sider ved sexkjøpene, enten de har moralske motforestillinger eller mer praktiske hensyn i tankene. Og selv om informantene på den ene siden verdsetter det uforpliktende ved å kjøpe sex, synes enkelte på den andre siden at det er negativt at relasjonen ikke bygger på følelser.

I et samarbeid med andre land har det Brottsförebyggande rådet i Sverige gjennomført en undersøkelse der 551 svenske menn har svart på spørreskjema om deres erfaringer med kjøp av sex (Forsman og Korsell, 2008). I tillegg gjennomførte de 13 dybdeintervjuer av svenske sexkjøpere. De finner svenske sexkjøpere innenfor tre hovedkategorier¹⁶:

- de som kjøper sex for å få andre seksuelle opplevelser enn de kan få ellers (i eget forhold)
- de som har problemer med å treffe kvinner, og der kontakt med kvinner som selger sex er eneste fysiske nærkontakt med kvinner (også pga. handicap eller sykdomstilstander)
- de som ser på kjøp av sex som konsumvare, der det sentrale er at det er praktisk, enkelt og uten forpliktelser.

I tillegg til de tre nevnte kategoriene, omtaler Forsmann og Korsell (2008) også en kategori sexkjøpere som de kaller ”sexmisbrukere”. Dette er personer som oppgir å ha et avhengighetsforhold til kjøp av sex og som defineres til å ha behov for hjelp ut av sin avhengighet.

Studien peker på at noen av de få fellestrekkene hos de svenske sexkjøperne, er at de som oftest har arbeid og fast inntekt. Utover dette representerer den svenske sexkjøperen alle kategorier menn. Den samme studien peker også på at sexkundene ofte synes det er greit å kjøpe sex av en kvinne, så lenge hun ikke er tvunget til det. Dette kan underbygge at et feministisk perspektiv på prostitusjon fortsatt gir mening, og at et patriarkisk syn på seksualitet fortsatt er levende hos mange sexkunder.

Man kan plassere Kippes funn i kategoriene som Forsman og Korsell (2008) presenterer (Kippe, 2004). Beskrivelsene av kundene som inngår i dette datamaterialet passer også inn i disse kategoriene. Flere likhetstrekk finner vi også i Eriksson og Gavanas materiale der følgende preferanser hos sexkjøperen fremheves (Eriksson og Gavanas, 2007, s. 33):

¹⁶ Kategoriene er i utgangspunktet etter Månsson, 2006.

Preferenser bland sexköpare handlar enligt intervjuade aktörer ofta om ålder och nyhetens behag; ju yngre och nyare på marknaden en sexsäljare är, desto mer eftertraktad. På Internet får nya bilder och annonser störst intresse, enligt intervjupersoner på Stockholms prostitutionsenhet. Enligt dessa är det vissa variabler/tjänster som är särskilt efterfrågade; ”shemales”, oralsex utan kondom, ung ålder/ungt utseende, att vara ny samt att ”ställa upp på lite extra”. Intervjuade sexsäljare vittnar om att sexköpare oftast vill ha ”det normala”, vilket de definierar som samvaro, bekräftelse, sexuella tjänster och beröring. En annan sexsäljare har observerat att GFE (girlfriend experience) är en vanlig preferens bland sexköpare, vilket kan innebära att sextjänsten är inbakad i ett socialt sammanhang...

Man kan muligens tenke seg at styrken i drivkreftene for å gjennomføre sexkjøpet er ulik innenfor de ulike gruppene.

Muligens gjenspeiler motivene seg også ulikt på gatemarkedet og annonsemarkedet. Kanskje finner man flere sexkjøpere i kategorien som ønsker ”andre seksuelle opplevelser” på annonsemarkedet enn på gatemarkedet, fordi kunden på annonsemarkedet kan ”surfe” på internett og se hva som tilbys av seksuelle tjenester¹⁷. På gaten, dersom man ikke har personlig kjennskap til kvinnen, må man stanse og snakke med kvinnen for å få disse opplysningene, noe som for mange kunder muligens vil oppleves pinlig eller forbundet med skam. Det er også begrenset hvor ”avanserte” former for sex man kan få til i en bil eller i parken. Man må anta at en stor andel av kvinnene på gatemarkedet betjener sine kunder i bil.

Deler man opp gatemarkedet i de som med overlegg oppsøker strøket i bil, og de som mer eller mindre tilfeldig spaserer inn i strøket og får et tilbud, vil man kanskje også her finne variasjoner i kundegruppene. En slik inndeling vil her bli spekulasjoner, men det

¹⁷ Se f.eks www.escortedate.com

kan tenkes at forskning på akkurat dette, på hvilken arena man finner de ulike kundegruppene, vil være av betydning for å sette inn riktige forebyggende tiltak mot de ulike gruppene av kunder.

Man kan altså dele inn sexkundene i ulike grupper ut fra hva de ønsker seg av sexkjøpet og hvordan de ser på sexkjøpet. For øvrig viser forskning at sexkundene ofte har fast jobb og normal inntekt, de er alle slags mennesker og kan betegnes som "medelsvendsson" eller "Ola Nordmann". De lever ofte et liv i en ellers "normal" tilværelse (Månsson, 2006, Forsman og Korsell, 2008, Kippe, 2004, Eriksson og Gavanas, 2007, Eck, 2005).

4.2 Individualpreventive og allmennpreventive potensialer

Som for andre kriminalitetstyper vil nok samme fenomen gjelde for kjøp av sex: Politiet berører bare ”toppen av isfjellet” gjennom straffesaker. Imidlertid er det ikke bare den reelle oppdagelsesrisikoen som er den eneste tenkelige virkningen av straffesaksarbeid med sexkjøpsloven.

I innstillingen til Odelstinget om ny straffelov skriver Justiskomiteen følgende om straff og dens virkninger (Inst. O. nr 73, 2004-2005):

Straffens tilsiktede virkninger kan deles i tre hovedgrupper:

Individualpreventive virkninger og allmennpreventive virkninger, samt å bidra til den sosiale ro. De individualpreventive virkninger av straffen kan igjen deles i tre: Det er straffens uskadeliggjørende (inkapasiterende), avskrekkende og forbedrende virkninger. Også de allmennpreventive virkninger er flere. En skiller gjerne mellom straffens avskrekkende virkning og den vanedannende og holdningsskapende virkning.

I forhold til sexkjøpsloven er det kanskje først og fremst holdningspåvirkning og vanedannelse den nåværende Justiskomiteen fokuserer på når den argumenterer for hvordan loven antas å ha preventiv effekt (Inst. O. nr. 3 2008 2009):

Flertallet støtter derfor et lovforbud mot kjøp av seksuelle tjenester, og mener det er et riktig virkemiddel for å endre holdninger, redusere etterspørselen og dermed markedet for prostitusjon, og forsterke arbeidet mot menneskehandel. Et lovforbud mot kjøp av seksuelle tjenester vil kunne bidra til å endre og bevisstgjøre sex-kjøperens holdninger. På denne måten viser vi at vi som samfunn tar avstand fra at menneskers kropp skal kunne kjøpes.

Man kan tolke Justiskomiteens innstilling slik at gjennom holdningsendring hos eksisterende kjøpere, potensielle kjøpere, samfunnet for øvrig og de fremtidige generasjoner, skal etterspørselen etter kjøp av seksuelle tjenester reduseres. Mye tyder på at Justiskomiteen tror på en internalisering av loven i fremtidige generasjoner (Andenæs, 1974).

Det er nesten 60 år siden Andenæs foretok sin berømte oppdeling av lovbruddstyper i forhold til straffens avskrekkende virkning (Andenæs sitert i Hauge, 1990). Hans budskap var at man ikke kan snakke om allmennprevensjonens virkninger i sin brede alminnelighet. Man må dele lovbrutere og lovbrudd inn i kategorier og vurdere kategoriene for seg. I en slik avskrekkingspyramide var de moderne trafikklovbrudd rangert høyest (Høygård og Finstad, 1986).

Man kan tenke seg at det er et særlig potensiale for allmennprevensjon for sexkjøpernes del innenfor de sentrale mekanismene i kontrollteoriene (Hauge, 1990). Disse tar sikte på å forklare de faktorer som gjør at folk er lovlydige, hva som er beskyttelsesfaktorer og bindingsfaktorer fra å avstå fra kriminalitet (Reckess og Hirschi sitert i Hauge, 1990, s. 78).

I følge Hirschi (sitert i Hauge, 1990, s. 76) er det fire elementer som er sentrale i forhold til en slik binding til samfunnet. Tre av disse synes veldig relevante for sexkjøperne. Det første elementet dreier seg om "attachment", hengivenhet eller tilknytning til samfunnet. Det dreier seg om at man vil leve opp til, og ikke skuffe de som betyr noe for en. Dette er viktig for internalisering av normer. Det andre elementet er "commitment" eller forpliktelse. Jo mer man har investert i verdier som jobb, eiendeler, familie og status, jo mer engstelig vil man være for å miste det. Det siste elementet er "belief" som innebærer at man deler troen på de verdier og normer som eksisterer rundt en.

Den erfarne sosiologen "Anne" kommer inn på akkurat dette når vi diskuterer sexkjøpskundernes tilbøyelighet til å la seg påvirke av uniformert politipatruljering:

”Jeg”: Det jeg tenker på er: Når man ikke klarer det med narkotika, (å påvirke tilstedeværelsen av rusmisbrukere med uniformert politi) hvordan skal man klare det med prostitusjon...

”Anne”: Jo, men de som kjøper og selger narkotika er i samme bransjen. De er kanskje vant til, noen ganger tror jeg, og få noen dommer og litt sånn. Så det er ett miljø. Han kunden er ett miljø vet du. Han risikerer mye mer han. Ved å få den boten eller den fengselsstraffen... Han er ikke kriminell i utgangspunktet han vet du.

”Jeg”: Så det skal mye mindre provokasjonsfaktor til før han vil holde seg unna.

”Anne”: Garantert.

”Anne” trekker her frem noe helt vesentlig. De fleste sexkundene risikerer langt mer enn f.eks en vinningskriminell rusmisbruker ved å bli tatt for sitt lovbrudd. Sexkunden risikerer samlivsbrudd, ”skrape i lakken på jobben”, statusfall og stigmatisering, store fall fra en ellers stabil og integrert tilværelse som sexkjøperne ofte har (Forsman og Korsell, 2008, Månsson, 2006, Kippe, 2004, Eck, 2005). Kunden kan ha investert mye i sin familie, jobb og fritidsarena. Han ønsker trolig å leve opp til sin rolle som far, kollega eller fotballtrener. Han ønsker trolig ikke å tape disse bindingene til samfunnet. Å bli avdekket som sexkunde kan utgjøre en reell trussel.

Høygård og Finstad (1986) peker også på flere faktorer som kan ha betydning for den allmennpreventive effekten i forhold til sexkjøp som lovbrudd:

- sexkjøpsrollen er sjelden noen dominerende rolle i forhold til sexkjøpskundens andre roller i samfunnet, roller som han verdsetter og identifiserer seg med
- det sosiale tapet og stigmatiseringen som er forbundet med å bli avdekket som sexkjøpskunde representerer en større avskrekkende effekt enn ved andre lovbrudd
- allmennprevensjon vil trolig ha best forutsetninger for effekt der kjernen av lovbruddet ikke griper inn i aktørens eksistens, og der hvor aktøren er i stand til å foreta en rasjonell handling, f.eks trafikklovbrudd.

Når dette er sagt, hevder likevel Eriksson og Gavanas (2007, s. 44) at: ”Det går inte att belägga några enkla kausala samband mellan t.ex. lagstiftning och förändringar i prostitutionen. Det är dessutom svårt att kartlägga effekter av lagstiftning då sociala processer påverkas av ett flertal komplexa och situationella faktorer.” I en undersøkelse gjennomført av Sveriges Bråttförebyggande råd (Forsman og Korsell, 2008) oppgir da også 50% av utvalget av svenske sexkjøpere at sexkjøpsloven ikke er noen form for hinder for å kjøpe sex. Som jeg har argumentert for tidligere, kan det tenkes at sexkjøpshandlingen griper mer eller mindre inn i kjernen av lovbrøtters eksistens, avhengig av hvilken gruppe av sexkjøpere man tilhører. Det kan i alle fall virke som det er de allmennpreventive effektene av å bli avdekket som *sexkjøper*, ikke som *overtreder av sexkjøpsloven* som er det vesentligste. I den sammenheng synes frykten for å tape viktige personlige roller å være spesielt viktig. Straffesaksarbeid i seg selv hevdes ofte å ha svært liten, eller ingen effekt på kriminalitetsfenomenet¹⁸. Imidlertid virker det som om de forebyggende potensialer ved straffesaksarbeid med sexkjøpsloven trolig er bedre enn ved tilsvarende arbeid med andre typer lovbrudd. Det kan i hovedsak skyldes kombinasjonen av to forhold: Den ellers alminnelige borger som gjør et særlig stigmatiserende lovbrudd. Når politiet skal vurdere strategier og metoder i håndhevelsen av sexkjøpsloven, kan det være viktig å ta hensyn til disse særlige potensialene.

¹⁸ Se f.eks. Sherman og Eck, 2002, Goldstein, 1990, Eck, 2006, Clarke og Eck, 2003, Reiner, 2007.

4.3 Å avdekke sexkjøpere i praksis

I straffesaker som omhandler kjøp av sex, har kvinnen som selger sex alltid status som vitne. Vitner har forklaringsplikt for retten, men ikke for politiet. Personer mistenkt for sexkjøp har status som mistenkt og trenger ikke å forklare seg for verken politiet eller retten. Mistenkte kan heller ikke straffes for å lyve så lenge de ikke plasserer straffeskyld på andre (Straffeprosessloven, 1981, Straffeloven, 1902, Påtaleinstruksen, 1985).

Straffeprosessuelle tvangsmidler i sexkjøpsaker

”Med den foreslåtte strafferammen (bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler) vil politiet ha adgang til å benytte tvangsmidler som pågrepelse og fengsling, ransaking, skjult fjernsynsovervåking på offentlig sted og avlytting av samtale (samtale som politiet selv deltar i eller med samtykke fra en av samtalepartene) ...” (Innst. O. nr. 3, 2008-2009, s. 4).

Strafferammen som Justiskomiteen her innstiller på ble den endelige. Tvangsmidlene som beskrives over, er de som i praksis er de mest relevante for å avdekke sexkjøp.

Det kan være viktig å skissere noen begrensninger og muligheter for politiet på dette feltet. Politijuristen ”Terje” forklarer at vanlig pågrepelse og ransaking av mistenkte sjelden er problematisk. Det som er viktig å understreke, er at politiet ikke kan ransake en leilighet som det selges sex fra dersom grunnlaget for ransakingen er mistanken om sexkjøp, og formålet er å sikre bevis mot sexkunden. Dette ville bli en såkalt ”tredjemannsransaking” og strafferammen i sexkjøpsloven er ikke innenfor vilkårene som kreves for ”tredjemannsransaking”.

Man kan imidlertid tenke seg at politiet forut for å anholde en sexkjøpskunde som kommer fra en adresse, selv har møtt opp ”under cover”, som kunde på adressen. Uttalelser og observasjoner på stedet, kan gi politiet skjellig grunn til mistanke om at en

kvinne på adressen er utsatt for hallikvirksomhet eller menneskehandel. Politiet kan da normalt ransake adressen (tredjemannsransaking) for å sikre bevis mot- og avdekke hvem som er halliken forklarer ”Terje”.

”Nina” forklarer at en enkel måte for politiet å avdekke sexkjøpskunder på innemarkedet er å overta kvinnens telefon og at politiet svarer på kundeoppringninger, utgitt for å være kvinnen som selger sex. Dette er i følge ”Nina” en bevisprovokasjon som krever klarering fra jurist. Juristen ”Terje” opplyser at politiet kan utgi seg for å være en kvinne som selger sex, men i et slikt tilfelle kan ikke politiet fremprovosere en handling som ellers ikke ville bli begått. Det vil si at kunden hele tiden må ha initiativet til den straffbare handling, for eksempel spørre om sextilbudet. Kvinnen (politiet) kan da svare på dette. Praktiske endringer av hendelsesforløpet kan politiet ta initiativet til.

I forhold til slik bevisprovokasjon forklarer ”Terje” at utfordringen vil være om politiet har lovlig adgang til å beslaglegge, og dermed overta kvinnens mobiltelefon. Det er ikke hjemmel for dette i sexkjøpsaker, men det vil være det i hallik- eller menneskehandelsaker, også der den aktuelle telefonen tilhører fornærmede i saken. Slik bevisprovokasjon krever klarering fra påtalemyndigheten. Bevisprovokasjon skal bare brukes mot kriminalitet som er et alvorlig samfunnsproblem. ”Terje” mener at man i forhold til kravet om ”alvorlig samfunnsproblem” ikke må se på hvert enkelt sexkjøp for seg, men som et samlet samfunnsproblem. Man må se fenomenet i system, sexkjøpene gir mulighet for utnyttning av kvinner i form av menneskehandel.

”Nina” forklarer at den praktiske bruken av slik bevisprovokasjon ofte vil begrense seg til tilfeller der politiet svarer på beslaglagte telefoner i hallik- og menneskehandelsaker, der kunder ringer på den beslaglagte telefonen for å få kjøpt sex. Imidlertid kan metoden i disse tilfellene representere et godt verktøy for å avdekke overtredelser av sexkjøpsloven, trolig uten store negative konsekvenser for kvinnene.

Gatemarkedet

I løpet av det første året etter kriminaliseringen i Sverige kom alle anmeldelsene for sexkjøp på gatemarkedet som et resultat av operativt politiarbeid og spaning. Som oftest ventet man med å gripe inn til den seksuelle handling hadde startet (Lindström og Holst, 2000).

Under deltakende observasjon med politiet i Göteborg, ble jeg vist i praksis hvordan politiet fortsatt bruker de samme arbeidsprinsippene som i 1999. Den klassiske måten å avdekke en sexkunde på, er å overvåke prostitusjonsstrøket, og ved hjelp av skjult spaning, observere opplukket¹⁹ av kvinnen som selger sex, følge de to til der hvor den seksuelle handlingen skal skje, og gripe inn når den seksuelle handlingen har startet. Politiet skiller partene straks og foretar korte vitne- og mistenktavhør på stedet.

De svenske politimennene vurderte det som særdeles viktig å observere opplukksfasen der kunden plukket opp kvinnen på gaten etter først å ha kjørt flere runder på strøket. Dette for å underbygge at sexhandlingen var *tilfeldig* som er et krav i svensk rett.

Man kan også si at situasjonen kunden plukker opp kvinnen i er viktig for norske forhold. Situasjonen opplukket skjer i kan sies å underbygge hvilken relasjon kunden har til kvinnen, og at det er en kvinne som selger sex man har med å gjøre. Ved å observere opplukksfasen kan man gi en beskrivelse av kombinasjonen av kvinnens klesdrakt, kvinnens atferd og stedet hun står på som samlet sett underbygger at hun selger sex. I tillegg kan man observere kundens atferd der han kanskje kjører flere runder på strøket, stanser og snakker med flere kvinner før han endelig velger og kjører av gårde med den utvalgte. ”Nina” forklarer at flere tjenestemenn i Oslo Politidistrikt har beskrevet slike situasjoner i retten for å bevise at det er kvinner som selger sex man har med å gjøre. Slike vurderinger legges ofte til grunn av retten forklarer ”Nina”.

¹⁹ Opplukk – ordet er polititerminologi og beskriver at noen henter noe eller noen. Ordet har ingen negativ mening selv om det er vel nøytralt å bruke om mennesker

Å ta utgangspunkt i kvinnene for å få tak i kundene er naturlig. Kvinnene opptrer mer statisk og er trolig lettere å identifisere med overveiende sikkerhet enn potensielle kunder. En slik tilnærming innebærer en uniformert eller skjult overvåking av kvinnene som selger sex. Dersom hensikten er skjult overvåking, er det et poeng at verken kvinnene eller kunden skal forstå at de er overvåket før det gripes inn. Skjult spaning er ansett å ligge innenfor politiets handlingsfrihet selv om den som overvåkes ikke er mistenkt for noe ulovlig²⁰. Man kan likevel se det som problematisk at politiet overvåker en person som gjør noe lovlig for å avdekke en person som begår et, sett ut fra straffenivå, lite alvorlig lovbrudd. Kvinnene som er intervjuet i denne undersøkelsen, uttaler i hovedsak at de i utgangspunktet ikke er kritiske til at politiet overvåker dem. Det er når spaningen går over i å observere kvinnene i en sexhandling at de føler det ubehagelig, pinlig og flaut.

Petra Östergren har hatt uformelle samtaler med ca. 20 kvinner som selger sex i Sverige siden 1996. I en artikkel skriver hun på bakgrunn av materiale fra intervjuene:²¹

Due to the law, sexworkers feel hunted by the police, social workers, media and sometimes even anti-prostitution activists on the streets. They find this unacceptable. One sexworker commented that no other vocational group would accept that the police "patrolled their workplace".

Det kan altså være rimelig å anta at kvinnene opplever det som problematisk å bli overvåket. I hvor stor grad kvinnene opplever å bli overvåket har trolig sammenheng med hvor ofte uniformert politi befinner seg på "strøket", hvor offensiv overvåkingen arter seg og hvor inngripende kontrollen er. En grense for når kvinnene opplever politiets tilstedeværelse som problematisk er muligens når tilstedeværelsen hindrer at kvinnene får kunder. En annen grense for opplevelsen av negativ overvåking går muligens når kvinnen opplever krenkelse av personlig integritet. I forbindelse med å avdekke sexkjøpskunder

²⁰ Se artikkelen "Politiets forebyggende metoder" av forsker Roald Hopsnes, Universitetet i Bergen. Artikkelen er skrevet med utgangspunkt i et foredrag på Politihøgskolen i 2003 kalt "Det utfordrende politiarbeid- Om krisehåndtering og utradisjonelle etterforskningsmetoder".

²¹ Hentet 19.02.09 fra <http://www.petreostergren.com/content/blogcategory/20/38/>

vil det være naturlig at kvinner opplever det som en krenkelse av sin integritet når politiet griper inn i sexakten. Praktisk begrensning av handlingsfriheten i forbindelse med en kontroll kan også være utløsende for en slik følelse. ”Du må stå her!” ”Ikke ring!” ”Vær stille!” ”Snakk engelsk så vi forstår!” Slike befalinger fra politiet kan være mer eller mindre relevante når politiet er i kontakt med mennesker og bevis skal sikres. Det er imidlertid mange måter å få frem samme budskap på.

”Nina” forklarer at ”stop and search” praksis er en ofte brukt metode for å avdekke lovligheten av opphold i Norge for utenlandske kvinner i prostitusjon. Når politiet benytter seg av en slik metode, er det trolig også en påregnelig effekt at personen som kontrolleres opplever politiets overvåking som negativ.

Det å avdekke kjøp av sex på gatemarkedet avhenger rent politimessig i hovedsak av ferdigheter og utstyr innenfor faget skjult spaning.

Begrensningene innenfor avdekking gjennom skjult spaning er at det er ressurskrevende, både i forhold til antall tjenestemenn og tiden det tar å avdekke et straffbart forhold. Erfaringene fra Göteborg viser at det tar lang tid fra politiet første gang ser kjøperen i sine sonderinger, til den seksuelle handlingen startes på et egnet sted. En annen åpenbar ulempe er også at denne arbeidsmetoden ikke kan utføres av uniformerte tjenestemenn i uniformerte biler. Dette fjerner denne type jobbing fra det alminnelige politiarbeidet og overlater det til spesialavdelinger. Dette vil trolig gjøre utslag på vurderinger rundt dimensjonering og kostnadseffektivitet. Sivile enheter har gjerne spesiell erfaring, opplæring og utstyr. De er færre i antall enn de uniformerte og er gjerne tillagt spesielle oppgaver. Å overlate straffesaksarbeid med sexkjøpsloven på gatemarkedet bare til disse, vil trolig medføre at andre prioriterte politioppgaver må lide. I tillegg vil det muligens også medføre at spesielt kvalifisert personell utfører en tilsynelatende enkel politioppgave. Dersom kun sivile mannskaper skal utføre dette arbeidet, vil arbeidets samlede omfang trolig også bli mindre. Den svenske politimannen ”Patrick” fremhever dette som et problem i Göteborg, at ”radiobilene”²² ikke jobber med sexkjøpslovbrudd.

²² Svensk begrep for uniformerte politibiler

Det er bare prostitusjonsgruppen i hele Västre Götaland som avdekker sexkjøp, sier han. Denne består kun av fire personer.

Den norske straffebestemmelsen om sexkjøp, Strl. §202a, inneholder ikke et krav om at vederlaget for den seksuelle handling skal være mottatt av parten som selger sex. Det er tilstrekkelig at det er gjort avtale om vederlag. I tillegg er forsøk på overtredelse av Strl. § 202 straffbart jf. Strl. § 49. Dette kan man utnytte i det praktiske politiarbeidet ved å forsøke å avdekke straffbare forsøk på overtredelse av sexkjøpsloven istedenfor å bevise samme handling i fullbyrdet form. Dette vil gjøre politiet mer målrettet i sin håndhevelse i forhold til kravet i Politiinstruksens § 2-1: ”I ethvert tilfelle gjør politiet best nytte for seg hvis det på forhånd lykkes i å forebygge eller avverge lovbrudd ...”

Politiet kan observere en mann som kjører runde på runde i prostitusjonsstrøket. Han stanser, snakker med en kvinne gjennom bilruta, som ut fra utseende og atferd selger sex, hun setter seg i bilen, og de kjører av gårde. Det er vanlig for kvinnene som selger sex å ta betalingen før den seksuelle handlingen starter. Det er også vanlig at det har pågått forhandlinger om pris og tjenester gjennom bilruta (Høygård og Finstad, 1986). Det er derfor sannsynlig at lovens krav til *avtale om vederlag* er oppfylt, og at forsøkets nedre grense for sexkjøpshandlingen er overtrådt, når kjøper og selger sammen kjører av gårde for å finne egnet sted. En uniformert politipatrulje kan da stanse bilen etter kort tid, og mannen mistenkes for forsøk på sexkjøp.

Å gripe inn med et slikt utgangspunkt er ressursbesparende i forhold til at man kun trenger en person som observerer opplukksfasen, og at det kan brukes vanlige uniformerte politipatruljer som gjennomfører resten av oppdraget. Imidlertid krever metoden at kvinnen som skulle selge sex, forklarer seg som vitne dersom mistenkte ikke er villig til å forklare seg på stedet og erkjenner sitt straffbare forsøk. Samtlige svenske politimenn jeg snakket med under mitt studiebesøk i Göteborg opplyste at kvinnen som selger sex nesten alltid forklarer seg om forholdet. ”Nina” viser også til at samtlige kvinner som Oslopolitiet har forsøkt å avhøre på stedet som vitner i forbindelse med sexkjøpssaker (per midten av mars 2009), har vært villige til å forklare seg. De har

forklart seg om sexkjøpet og avtalene som er gjort. ”Nina” bemerker også at ca. ¾ av alle som så langt er mistenkt for sexkjøp i Oslo (per midten av mars 2009), har vedtatt forelegg for forholdet. Dersom bevisene i saken utelukkende baserer seg på kvinnens (vitnets) uttalelser, må dette sies å innebære en svakere grad av rettsikkerhet for mistenkte enn om politiets observasjoner underbygger kvinnens forklaring. Jo bedre politiobservasjonene er egnet til å belyse det straffbare forhold, jo bedre er rettssikkerheten for mistenkte. En kan tenke seg kunder som betaler for nærvær og sosial kontakt. Dette var et kjent fenomen i Göteborg selv om det hadde svært lite omfang.

Dersom politiet velger skjult spaning helt til der den seksuelle handlingen skal finne sted, er en aktuell problemstilling hvor lenge politiet skal vente før de griper inn. Ved å vente lenge før man griper inn, antas det å være for å skaffe bedre bevis på den straffbare handling. Når man da skal gripe inn, kan være en avveining mellom hva som gir best bevis og hva som er til kvinnens beste. Skal man gripe inn når:

- Bilen stanser på et sted der den seksuelle handlingen erfaringsmessig skjer eller antas å skje?
- Når setene i bilen går bakover?
- Når kvinnen bøyer seg over mannen som om hun starter å utføre oralsex?
- Etter at den seksuelle handlingen trolig er ferdig?

Det tenkes at beslutningene her i praksis avgjøres av operative og spaningsmessige vurderinger. De fleste informanter i denne undersøkelsen er stilt ovenfor spørsmålet om når politiet bør gripe inn i en slik situasjon. Svarene varierer, også fra kvinnene som selger sex. Det som er felles, er at kvinnene ønsker at politiets inngripen skal være før den seksuelle handlingen starter, eller etter den er avsluttet, ikke underveis i handlingen. Sosialarbeiderne mener det beste for kvinnene er om politiet griper inn før den seksuelle handlingen har startet. Dette fordi de ser ethvert salg av sex som uønsket for kvinnene. At Politiinstruksens § 2-1 legger føringer for inngripen før det straffbare forhold har funnet sted, kan være et viktig argument for når politiet bør gripe inn. Skal man legge kravet om

å forebygge straffbare handlinger slavisk til grunn, må politiet alltid forsøke å gripe inn før den straffbare handling starter. Vurderinger av rettsikkerhet for mistenkte, mulighet til i det hele tatt å avdekke det straffbare forhold samt negative konsekvenser for kvinnene, antas også å utgjøre viktige vurderinger for når politiet bør gripe inn i et slikt tilfelle.

”Brita”, en av sosialarbeiderne jeg intervjuet i denne undersøkelsen, ble forklart hvordan forsøk på sexkjøp også var straffbart. Hun uttalte da umiddelbart:

Det tenker jeg er det beste. For hvem er det som har en interesse av at det skal bli samleie liksom. Men at man faktisk får tatt dem for sexkjøp hvis man kan dokumentere at ..., hvis politiet må dokumentere en masse resultater i forhold til denne loven. Da har man i hvert fall fått stoppet en masse. Det må jo være det beste. Det kan jo ikke være straffeutmålingen eller størrelsen på boten som skal være det som er viktig.

De norske sosialarbeiderne jeg har intervjuet i denne undersøkelsen fokuserer alle på *politiets opptreden* når det skal gripes inn i situasjoner der kvinner i prostitusjon er involvert. De fremhever at politiet må behandle kvinnene med respekt, være høflige og ikke bruke mer makt i situasjonen enn det som er absolutt nødvendig. Disse kjennetegnene pålegges politiet i alle tjenestehandlinger (Politiinstruksen, 1990). Politimannens atferd må også tilpasses i ulike situasjoner. Det kan være nødvendig å sette ord på hva som er respekt og høflighet. Innenfor prostitusjon kan det være særlig aktuelt å forklare kvinnene grundig hvorfor politiet griper inn. I tillegg kan det være aktuelt å forklare at politiet har hatt en bevisst vurdering i forhold til når de griper inn og på hvilken måte de griper inn. Man kan gjerne be om kvinnens synspunkter på dette. En slik åpen kommunikasjon der man tydeliggjør intensjonen kan være en egnet metode for å gjøre politiets inn gripen minst mulig ubehagelig for kvinnene. Det kan også være aktuelt å være nærmest overtydelig i forklaringen av kvinnens rettigheter i en slik situasjon, for eksempel at det er lovlig å selge sex, deres muligheter ved refleksjonsperiode og deres

mulighet til ikke å forklare seg for politiet. I tillegg kan det være særlig aktuelt å dele ut visittkort fra hjelpeorganisasjoner, slik "Nina" forklarer at politiet i Oslo ofte gjør.

Når mistenkte blir stanset av politiet, kan det tenkes at han konstruerer en rekke bortforklaringer. De svenske polititjenestemennene jeg traff i Göteborg, nevnte enkelte vanlige utsagn fra sexkjøpere som de stanset. Det mest vanlige, som også "Nina" sier at de har møtt flere ganger i Oslo, var:

-Mistenkte sier han kjenner henne og hadde avtalt å treffe henne.

- Han har ikke betalt for noe sex, å ha sex i bilen på et øde, skjermet sted er jo ikke ulovlig.

"Nina" forklarer at man kan stille flere konfronterende spørsmål, dersom det avhørstaktisk passer inn. Politiet kan for eksempel spørre mistenkte hva kvinnen heter. Politiet kan også se på mistenktes mobiltelefon og avdekke mulige avtaler og kontakt med kvinnen. Dersom det ikke avdekkes mobilkontakt, kan man stille spørsmålet: Hvordan kunne du da vite at hun sto akkurat der? Dersom mistenkte har et fornuftig svar på dette, kan man stille ytterligere konfronterende spørsmål om hvorfor mistenkte for eksempel kjørte forbi henne fire ganger før han stanset.

"Nina" forklarer at man også i disse sakene bør følge politiets beste metoder for hvordan man legger frem bevis i avhørssammenheng. Det kan være nødvendig å konfrontere mistenkte med vitnets forklaring for å få mistenkte til å fortelle sannheten.

I tillegg til hvordan politiet griper inn og opptre i disse sakene, kan det i et perspektiv med minst mulig negative konsekvenser for kvinnene, være aktuelt å vurdere hva som skal til for at politiet griper inn for å avdekke et sexkjøp. Som beskrevet i dette kapittelet er opplukksfasen sentral, fordi den gir politiet gode bevis/indisier i saken. Sett at en politipatrulje kommer over to personer som har sex i en bil, parkert på containerhavna i Oslo. Dette er et velkjent sted for prostitusjon. Patruljen har ikke sett personene eller

bilen tidligere. Vil det da være riktig av politiet å kontrollere personene for å avdekke et mulig sexkjøp? Svaret på dette spørsmålet vil jeg la stå åpent, men i situasjonen er det viktig å vurdere hvilke sjanser man har for å bevise sexkjøp dersom kunden ikke forklarer seg om det. Bevismessig, selv om kvinnen forklarer at mannen har kjøpt sex av henne, vil det trolig være vesentlig med såkalte andre objektive forhold som underbygger kvinnens forklaring. Politiet bør i en slik situasjon kanskje veie de ubehagelige konsekvensene for kvinnen opp mot sjansen for å nå frem i en straffesak, før de beslutter om de skal gripe inn eller ikke.

Et verktøy for politiet i håndhevelsen av sexkjøp på gatemarkedet, kan være fjernsynsovervåking av offentlig sted (Innst. O. nr. 3, 2008-2009, s. 4). "Nina" er ikke kjent med at dette verktøyet er brukt for å avdekke kjøp av sex i Norge eller Sverige. Det kan muligens være verdt å se på mulighetene dette verktøyet gir. Dette vil dessverre ligge utenfor rammen av denne studien.

Avslutningsvis kan det være verdt å bemerke hvordan "Nina" har sett en endring i kvinnenenes atferd på gatemarkedet i Oslo etter at sexkjøpsloven trådte i kraft: "De står ikke stille og byr seg frem lenger, de går og går og går, rundt og rundt på strøket, har bare korte stopp på ulike steder. Det blir krevende å "dekke dem opp"²³".

Innemarkedet

En ofte uttalt innvending mot sexkjøpsloven i Norge og Sverige er at det er en "klasselov" som vil ramme ulikt. Det henvises til at de saker man har hatt i Sverige i hovedsak har vært fra gatemarkedet. De få anmeldelsene som er produsert på innemarkedet stammer fra "kundelister" fremkommet under etterforskning av hallik- og menneskehandelsaker (Justis- og politidepartementet 2004, Lindström og Holst, 2000).

²³ "Dekke opp" – polititerminologi for å gjennomføre skjult spaning mot noe eller noen

Som nevnt opplyser ”Nina” at Oslo Politidistrikt i løpet av de 6 første uker i 2009 har anmeldt 23 kunder og at ca 70% av disse var kunder som kjøpte sex i leiligheter der kvinnen hadde annonser på internett.

Sett ut fra politiets behov for å bevise forsøkets nedre grense (som et minimum), og at avtalen om sexkjøp er inngått, vil tidspunktet det er naturlig å gripe inn på trolig være annerledes på innemarkedet enn på gatemarkedet. På innemarkedet kan ikke politiet observere opplukksfasen. Det er trolig heller ingen fysisk kontakt mellom kunden og kvinnen før kunden kommer inn i kvinnens leilighet der den seksuelle handlingen skal skje. Kontakten foregår på telefon (Tveit og Skilbrei, 2008, Eriksson og Gavanas, 2007). Dette vil sannsynligvis gjøre det naturlig for politiet å gripe inn etter at den seksuelle handlingen er ferdig.

”Nina” forklarer hvordan politiet i Oslo avdekker sexkjøpere på denne arenaen, en metode som også har vært mye omtalt i pressen²⁴:

Innledningsvis ringer politiet på en sexannonse på internett og utgir seg for å være sexkunde. Politiet møter opp på adressen og avdekker leiligheten som kvinnen selger sex fra. Denne fremgangsmåten er helt lovlig, og en holdbar fremgangsmåte for politiet forklarer ”Terje”, en erfaren jurist i Oslo politidistrikt. I løpet av et slikt oppdrag får politiet et inntrykk av hvor mange kunder kvinnen har. Politiet kan dermed danne seg et inntrykk av om det er kostnadseffektivt å opprette spaning mot adressen for å avdekke kunder. Før spaning opprettes er det viktig at politiet kjenner til hvor kvinnen annonserer, og hvilket telefonnummer hun oppgir i sin annonse. Gjennom spaning mot adressen identifiseres kundene lett gjennom deres usikre atferd, der de med mobiltelefonen til øret leter etter adressen. Etter en gitt tid inne på adressen, ofte en halv time til en time, kommer kunden ut igjen. Han blir stanset et stykke unna og gjort kjent med mistanken.

På lik linje som ved avdekking av sexkjøp på gatemarkedet, blir det tatt et avhør av mistenkte på stedet. Dersom mistenkte antas å ikke forklare seg sant, vil man foreta et

²⁴ F.eks: <http://www.dagbladet.no/2009/01/16/nyheter/prostitusjon/sexhandel/forbud/4398421/>

avhør av vitner i leiligheten der man mistenker at kunden har kjøpt sex. Kvinner som selger sex fra leiligheten er sentrale vitner. Det vil også her ofte være behov for å konfrontere mistenkte med vitnets forklaring.

Dersom man ser på hvilke tvangsmidler politiet har i en slik situasjon, kan politiet, dersom de har skjellig grunn til mistanke om sexkjøp, ransake for eksempel kunden selv, hans telefon, kjøretøy, bopel og arbeidsplass for å sikre bevis (Straffeprosessloven, 1981). I en slik situasjon forklarer "Nina" at det er særlig viktig å bevise telefonkontakten mellom kunden og kvinnen, der det er telefonnummeret som oppgis i sexannonsen som er det sentrale.

Slike tvangsmidler kan oppleves svært ubehagelige for personen som blir utsatt for dem. I ytterste konsekvens kan politiet i en slik situasjon ta beslag i den mistenktes truse for å sikre sæd som bevis for nylig seksuell aktivitet (Straffeprosessloven, 1981). Dette vil trolig sjelden eller aldri være en aktuell handlingsmåte for politiet ut fra en ressursmessig prioritering. Imidlertid vil politiets fullmakter i en slik situasjon, med et svært sensitivt lovbrudd, fordre en særlig bevissthet hos politiet, en bevissthet og oppmerksomhet for at enkelte kan velge å vedta et forelegg på kr. 9000 for å unngå ubehagelig bevisinnhenting, saksgang eller rettegang. "Nina" forklarer at politiet i Oslo allerede har vært i en slik situasjon der en mistenkt sa han var villig til å vedta et forelegg på kr 9000 for å unngå å møte i Oslo Tingrett. Kryssjekking av vitneopplysninger på stedet førte til at politiet fant ut at mistenkte ikke hadde kjøpt sex, noe han selv hele tiden hadde hevdet. Av eksempelet over ser man at sexkjøpslovens spesielle, private og intime karakter trolig kan være årsak til "falske tilståelser". Dette er vesentlig i et rettssikkerhetsperspektiv. Politiet har svært begrensede muligheter til observasjon av de sentrale straffbarhetskrav når den seksuelle handlingen skjer innendørs. Politiet bør dermed sette særlige krav til samsvar mellom vitneforklaringer og andre relevante indisier/bevis for å unngå "falske tilståelser" på innemarkedet.

Arbeidsmetoden for å avdekke sexkjøp på innemarkedet, som er beskrevet over, fordrer sivile mannskaper med ferdigheter innenfor faget skjult spaning. "Nina" forteller om et

tilfelle i januar 2009, der politiet i Oslo forsøkte seg med bruk av noe uniformert personell på et slikt oppdrag. Sivile spanere overvåket en leilighet det ble solgt sex fra. Da en kunde kom ut av leiligheten, skulle han stanses av en uniformert på ”stopp post” ca 400 meter unna leiligheten. Da kunden observerte politiet, ca. 40 meter unna, snudde han og løp gjennom 12 hager, ned en fjellskrent og bortover en annen vei før han ble innhentet av en sivil spaner. Eksempelet sier, både noe om egnetheten av uniformert politi i en slik posisjon og noe om hvor bevisst denne kunden var at han gjorde noe ulovlig.

”Nina” forklarer også om et tilfelle der politiet i Oslo anmeldte 9 kjøpere av sex fra samme leilighet i løpet av 6 timer samme kveld. Det ble brukt den samme metoden som er beskrevet over, og kvinnene forklarte seg til politiet flere ganger i løpet av kvelden. Politiet vet at kvinnene i leiligheten varslet sine faste kunder om at politiet var der. Imidlertid unnlot de å si dette til de kundene som ikke var faste. Når kvinnene sier fra til sine faste kunder og ikke til sine tilfeldige kunder, vil man kunne si at det er et potensiale for at loven rammer ulikt. Forenklet kan man si at de som er mest kriminelle (de faste kundene som trolig kjøper ofte) ikke blir tatt. Imidlertid må man anta at å anmelde så mange kunder fra samme leilighet, på så kort tid, representerer et unntak fra hvordan politiet normalt jobber. Anmeldelsestallene fra januar og februar 2009 tyder på det.

En kan tenke seg at fremgangsmåten ”Nina” beskriver for å avdekke kunder på innemarkedet, ikke er den eneste mulige. Som ”Nina” forklarer får politiet nesten alltid tilbud om sex på telefon når de ringer som kunder, prisen for de seksuelle tjenestene opplyser kvinnen som oftest også. Videre avtales det at kunden (politiet) skal komme til leiligheten til en avtalt tid for å kjøpe sex. Overført til å avdekke en sexkunde, kan man dermed tenke seg at politiet kan stanse kunden rett før han går inn døra til den aktuelle leiligheten. For eksempel kan kunden stanses inne i oppgangen i den aktuelle blokka, etter at han har blitt sluppet inn ved hjelp av callinganlegget eller blitt møtt ved inngangsdøra av kvinnen som selger sex. Avtalen om at det skal kjøpes sex er trolig allerede inngått, og forsøkets nedre grense i forhold til sexkjøpet er trolig også overtrådt.

Det som kan ha betydning for kostnadseffektiviteten og rettssikkerheten ved en slik fremgangsmåte, er de mange alternativer kunden har til å forklare seg bort fra situasjonen. Kvinnen vil i en vitneforklaring muligens heller ikke kunne si sikkert om det var denne kunden hun avtalte sex med på telefonen, dersom hun har hatt flere kundesamtaler samme kveld. Kunden vil kanskje også føle at han ikke har gjort noe straffbart fordi handlingen i så liten grad er påbegynt. Alt dette kan tale mot at politiet oppnår det de i følge "Nina" ønsker i slike saker; å gjøre etterforskningen ferdig på stedet, med sannheten som resultat og bevis som holder i retten dersom mistenkte ikke vedtar forelegg.

"Stina" har solgt sex på innemarkedet i Oslo. Hun ønsker at politiet, dersom de skal gripe inn i et sexsalg i en leilighet, griper inn etter at hun har gjort seg ferdig med kunden:

"Jeg": Hva ville vært det beste for deg?

"Stina": Etter.

"Jeg": Etter dere er ferdig?

"Stina": Ja og han har gått ut.

"Jeg": Det er det beste?

"Stina": Ja.

"Jeg": Når får du betalt?

"Stina": Før, alltid.

"Jeg": Hvor lenge snakker du med kunden før du får pengene?

”Stina”: Normalt spør jeg ikke etter dem, de gir meg dem, de legger pengene på bordet.

”Jeg”: La oss si at vi kunne se gjennom døren. Etter at han hadde lagt pengene på bordet, og dere så smått har startet. Ikke at dere var midt i sexen, dere var fortsatt påkledd.

”Stina”: Jeg skjønner, mens man blir kåt...Jeg vet ikke. Jeg ville blitt flau. Etterpå er det okei. For jeg mister han, skjønner du? ...Etterpå er det beste. Jeg har gjort jobben min. Jeg har ikke gjort noe galt. Han har kjøpt.

”Stinas” uttalelse ”jeg har gjort jobben min,” kan kanskje tyde på at hun ikke ønsker å bli assosiert med politiets inngripen. Naturlig nok, ovenfor kunden må hun gi uttrykk for å stå på hans side.

Rent praktisk vil ikke politiet, som følge av å ta kontakt i en leilighet, kunne observere den seksuelle handling uansett. Døra er antakelig låst, og politiet skal ikke bruke mer makt enn nødvendig for å løse et tjenesteoppdrag (Politiinstruksen, 1990). Som tidligere nevnt har politiet føringer om å gripe inn før den ulovlige handlingen har startet (Politiinstruksen, 1990). Imidlertid taler mye for at dersom politiet ved arbeid på innemarkedet griper inn før handlingen har startet, vil de ikke klare å løse oppdraget; å sikre bevis for overtredelse av sexkjøpsloven. Likevel kan det tenkes at inngripen før kunden har kommet til leiligheten, har god effekt i forhold til målrettethet. Dette dersom man legger til grunn de fire kravene til målrettethet som denne studien forutsetter (se side 21). Selv om kunden ikke ville få et forelegg for forholdet, blir kundens sexkjøp avdekket, han blir hindret fra å begå sexkjøpet der og da, og han får en opplevelse av en reell oppdagelsesrisiko. Man kan argumentere for at den individualpreventive effekten i form av avskrekking vil gjøre seg gjeldende. Imidlertid kan en slik håndhevelse, som ikke innebærer at straffetruelsen i loven anvendes, få loven til å virke som en symbollov

(Justis- og politidepartementet, 2004, s. 111). Det at politiet "ikke gjør noe" når man blir tatt på fersk gjerning, kan svekke den avskrekkende virkningen.

En inngripen etter at kunden har forlatt leiligheten synes som det mest pragmatiske. Det kan da også vurderes om politiet i det hele tatt trenger å oppsøke kvinnen. Dette er aktuelt dersom mistenkte gir en detaljert forklaring om sannheten, forklaringen underbygges av øvrige bevis/indisier, og vedtakelsen av forelegget skjer mens det ennå er mulighet for vitneavhør. Kvinnene som selger sex vil kanskje også foretrekke en slik fremgangsmåte. Alt i alt taler mye for at politiet ofte kan klare å oppnå en godt beskrevet sannhet på stedet i sexkjøpssaker på innemarkedet. Vitnefritaket i Sverige om at en ikke trenger å forklare seg om en "fornedrende handling", har ført til at kvinner som har solgt sex velger å ikke forklare seg mot kunden (Politi- og justisdepartementet, 2004). Denne bestemmelsen har vi ikke i Norge, forklarer "Terje". I en sexkjøpssak fra innemarkedet i Norge, der kunden ikke har erkjent forholdet, vil trolig sjansen for fellende dom avhenge mye av kvinnens forklaring. De utenlandske kvinnene som selger sex er ofte i landet i kortere perioder (Forsman og Korsell, 2008, Tveit og Skilbrei, 2008). Det kan være en praktisk og juridisk utfordring når man ikke får tak i kvinnen på det tidspunktet hvor saken skal opp for retten, forklarer "Terje". Det mest sentrale vitnet vil mangle. En måte å imøtekomme dette på, kan være å ta rettslig avhør av vitnene i de sakene der mistenkte ikke vedtar forelegg. "Terje" mener imidlertid at det ikke er særlig relevant med rettslige avhør i en foreleggssak, som overtredelse av sexkjøpsloven er. Dette fordi det er svært ressurskrevende i forhold til sakens alvorlighet.

4.4 Håndhevelse av sexkjøpsloven - betydning for arbeid med hallik- og menneskehandelsaker

Muligheter for bevis:

Sexkjøpsloven åpner for bruk av tvangsmidler mot mistenkte for sexkjøp og derigjennom innhenting av nye bevis innenfor hallik- og menneskehandelsaker. Dette kan tenkes å være et viktig supplement til kundenes politiforklaringer for å kaste lys over sentrale deler av disse sakene. For å dømmes for overtredelse av Strl. § 224 bokstav a), er det krav at prostitusjon skal bevises. Kundene er dermed et viktig utgangspunkt for å bevis at kvinnene faktisk har vært i prostitusjon. Bruk av tvangsmidler som ransaking og beslag hos kundene vil kunne gi detaljer om sted, omfang, varighet, hendelsesforløp og pris i forhold til sexkjøpene som har funnet sted (listen er ikke uttømmende). Bevisene innhentet gjennom tvangsmidler kan stå for seg selv eller være utgangspunkt for mer detaljerte forklaringer fra sexkunden .

I denne studien fremhever tre svenske polititjenestemenn og en svensk ”åklager”²⁵ at sexkundene på mange måter utgjør de beste bevisene i retten i hallik- og menneskehandelsaker. Den svenske åklageren forklarte om en halliksak der sexkunder ble ført som vitner i retten. Over 15 menn som hadde kjøpt sex av samme russiske kvinne forklarte seg i retten, en etter en. De forklarte seg i detalj om sexkjøpene og pengene de hadde betalt. Aktor i saken mente dette var det beste bevis på hvordan kvinnen ble utnyttet, og at vitnemålene var svært virkningsfulle i retten. Straffen ble også høy.

Kunder som ikke møter som vitner i hallik- og menneskehandelsaker har vært et problem i Sverige (Politi- og Justisdepartementet, 2004). Juridisk fritak for forklaringsplikt eller ikke, trolig er det ikke den teoretiske muligheten for straff i egen sak som gjør at sexkunden vegrer seg for å forklare seg for politi og rettsvesen. Det avgjørende er trolig sosiale og personlige tap en slik avsløring medfører. Legger man dette til grunn er det

²⁵ Åklager er en mellomting mellom påtalejurist og statsadvokat sammenlignet med norske forhold.

kanskje informasjon om hvordan innkallingen til retten blir sendt, hvorvidt publikum og presse har tilgang til rettssalen, om kundens navn vil stå i avisen og tilsvarende forhold som er barrierer for kundene mot å vitne. I politiets arbeid med å motivere kunder for å vitne i retten kan det være viktig å begrense slike barrierer.

Operativt politiarbeid:

I den operative polititjenesten vil det være en positiv vekselvirkning mellom å jobbe med å avdekke sexkjøp, hallikforhold og menneskehandel i samme oppdrag. Dette vil bli beskrevet under. Mange har imidlertid hevdet at sexkjøpsloven har negativ påvirkning på samfunnets bekjempelse av hallikvirksomhet og menneskehandel.

Den erfarne sosialarbeideren ”Anne” peker på følgende: Kvinnene vil føle seg overvåket etter sexkjøpsloven, og politiet vil ødelegge hennes daglige virke. Kvinnene i prostitusjon vil ikke lenger se på politiet som noen alliert. Før sto kvinnene sammen med politiet mot voldelige halliker, overgripere og utnytttere. Kvinnene tipset politiet om disse. Fremover vil Oslo Politidistrikt gå glipp av en mengde viktige tips.

”Tanja” en svensk kvinne som solgte sex på gaten i Göteborg, var klar på at kvinnes kontakt med politi og hjelpeapparat ikke hadde endret seg noe etter at sexkjøpsloven ble innført i 1999. Det samme mente også to erfarne svenske sosialarbeidere og samtlige politimenn i Sverige jeg snakket med. ”Tanja” er en kvinne som synes politiet i Göteborg jobber bra, hun forteller i intervjuet at hun ofte tipser dem. Hun mener følgende er viktig for politiet:

”Tanja”: Jeg tror det blir viktig å fortsette å ha et godt forhold til de kvinnene som jobber på gaten, så de er vennlig innstilte og fortsatt ringer inn til politiet dersom det er halliker eller trafficking som er på gaten, eller om de ser svært unge kvinner på gaten. Da ringer kvinnene til politiet, men dersom det er en dårlig relasjon så gjør ikke kvinnene det, da driter de i det. Selvsagt. Derfor må man tilstrebe å fortsatt ha en god relasjon til kvinnene. Og det gjør man med å være tydelige

synes jeg. Man skal ikke gjemme seg som en kikker (spaner) på 100 meters hold, men være i miljøet så man ser at dem er der. Så kvinnene vet om at dem er der.

... I og med at politiet jobber på en bra måte så vet vi alltid når politiet er der. Og da vet vi når vi ikke kan stå å henge inn gjennom vinduet på biler og når vi kan gjøre det. Og området er stort, og politiet kan ikke være overalt på det området. Når vi vet at politiet er der, så går vi liksom hundre meter bort rundt hjørnet, i en annen gate som ligger i nærheten. Det spiller ingen rolle.

I praksis var det annerledes. I løpet av min observasjon av politiets arbeid i Göteborg, vet jeg at "Tanja" ble overvåket og spanet på, nettopp på 100 meters hold. Man ser dermed at den skjulte overvåkingen av kvinnene i seg selv ikke nødvendigvis trengs å oppleves som noe negativt, fordi det ikke oppfattes i det hele tatt. I tillegg kan det tenkes at kvinnene tenker slik som sosialarbeideren "Tom" foreslår: "Endelig kommer det en lov som sier at det jeg har utsatt meg for, eller andre har utsatt meg for i hele mitt liv, det er ulovlig – sånn får man ikke gjøre!" "Tom" argumenter for at politiets inngripen mot sexkjøpere dermed er forståelig for kvinnene. Den norske politimannen "Nina" poengterer at de fleste fornærmede som ender opp med å anmelde hallik- eller menneskehandelsaker, finner veien til politiet gjennom hjelpeorganisasjoner og bistandsadvokater. Deres forklaring er avgjørende og en forutsetning for å ende opp med fellende dom sier hun.

"Nina" forklarer at de halliksakene som Oslo Politidistrikt har startet selv, uten anmeldelse fra fornærmede, ofte kommer som et resultat av operativ virksomhet hvor leiligheter oppsøkes i forbindelse med Operasjon Husløs²⁶. Rent praktisk har politiet avdekket at:

²⁶ Operasjon Husløs er Oslo Politidistrikts innsats mot å avdekke leiligheter det selges sex fra og sørge for at leilighetseier avvikler sexsalget, samt å gjøre det enkelt for naboer å oppnå det samme. Dette vil i praksis ofte si å avvikle leieforholdet. Innsatsen retter seg også mot store forvaltningsselskaper som forvalter flere tusen leiligheter, Huseiernes landsforbund og den gjennomsnittlige utleier for å forebygge / hindre utleie til personer der det mistenkes at det selges sex fra leiligheten. Målsetningen er å gjøre det vanskelig for bakmenn / halliker å leie leiligheter i Oslo som det kan selges sex fra. Visjonen er at dersom antall kvadratmeter som "står til disposisjon" for utenlandske organisatorer reduseres, vil antall utenlandske

- kvinnene ikke har noen kunnskap om sin egen sexannonse eller sitt eget telefonabonnement
- personer gjentatte ganger har leid leiligheter der prostitusjon forekommer
- kvinnene ikke er herre over sine egne pass
- det observeres forhold som gjør at politiet mistenker at kvinnene er under overvåkning av bakmenn
- kvinnene som selger sex har så manglende språkferdigheter at de må ha hjelp for å skaffe annonse, telefon og for å kommunisere med kunder
- politiet observerer praktisk fremming av andres prostitusjon

Flere av disse forholdene er beskrevet av Interpol som identifiseringsfaktorer for menneskehandel og hallikvirksomhet (POD, 2005:11).

Gjennom arbeid med sexkjøpsloven får politiet enda en mulighet, eller grunn til, å oppsøke leiligheter der det selges sex. I tillegg til målet om at det ikke lenger skal selges sex fra denne leiligheten,²⁷ og målet om å initiere halliksaker, vil man nå også oppnå enda en "gevinst". Man vil på samme oppdrag kunne avdekke kunder eller finne leiligheter som egner seg for overvåkning for å avdekke kunder. Denne gevinsten kan være av betydning når politiet skal prioritere sin tidsbruk. Dette kan medføre at det å oppsøke leiligheter som det selges sex fra, blir prioritert i større grad enn før. Slik sett kan sexkjøpsloven ha positiv betydning også for initiering av halliksaker og identifisering av mulige ofre for menneskehandel. En slik positiv vekselvirkning i det praktiske politiarbeidet vil slå positivt ut på kostnadseffektiviteten ved håndhevelsen av sexkjøpsloven. Som følge av dette kan det også være lettere å oppnå en riktig dimensjonering av politiinnsatsen, i og med at man kan nå flere mål i ett og samme oppdrag.

kvinner som selger sex i Oslo også reduseres – det er disse kvinnene og ikke de norske som i hovedsak er ofre for menneskehandel.

²⁷ Som er en del av målet i Operasjon Husløs.

I de fleste menneskehandelsaker som ble anmeldt i Oslo Politidistrikt de siste to årene, har fornærmede kommet til politiet via hjelpeorganisasjoner og bistandsadvokater. Denne undersøkelsen har ikke avdekket hvordan kvinnene som har anmeldt har kommet i kontakt med hjelpeorganisasjonene, eller hvordan hjelpeorganisasjonene har kommet i kontakt med kvinnene. Dette er viktige elementer, også i et straffesaksperspektiv. Imidlertid kan man anta at hjelpeorganisasjonene har langt mindre innpass på innemarkedet enn på gatemarkedet. PRO senterets årsrapport for 2007 viser at PRO senteret i løpet av hele 2007 kun var i 8 leiligheter der det ble solgt sex. ”Nina” opplyser at Oslo Politidistrikt i løpet av 2008, da Operasjon Husløs gikk gjennom hele året, tross andre meget ressurskrevende saker, var i 48 leiligheter.

Dersom hjelpeorganisasjonene og politiet i større grad hadde samarbeidet om den oppsøkende tjenesten i leiligheter, ville trolig sosialarbeiderne kommet i kontakt med langt flere kvinner på innemarkedet. ”Nina” forklarer at samarbeidet i dag blant annet består av at politiet deler ut visittkort for hjelpeorganisasjonene når de er i leiligheter. Det er naturlig å tenke seg at det totale antallet kvinner i prostitusjon, som hjelpeorganisasjonene er i kontakt med, er viktig for antall ofre de identifiserer. Politiets samarbeid med sosialmyndigheter ble diskutert med de to erfarne svenske sosialarbeiderne som ble intervjuet i denne undersøkelsen:

”Jeg”: Det dere tenker på, når dere snakker om samarbeid, på ofre som politiet identifiserer gjennom sitt arbeid, er at politiet på en måte hjelper kvinene til å komme i kontakt med hjelpeorganisasjonene ...?

”Tom”: Det er veldig viktig. Jeg mener de kvinnene vi er i kontakt med... i blant er det vi som er først på menneskehandelsaken og så tipser politiet, i blant er det politiet som tipser oss. Så vi er med på tilslag og sånn også.

”Jeg”: Har dere hatt noe erfaring med at kvinnene til de grader har så negative erfaringer med politiet sånn at ... dere samarbeider med dem ja, nei da vil vi ikke ha noe med dere å gjøre?

”Tom”: Ofte har det vist seg tvert om, har det ikke det

”Jørgen”: Jo jeg synes det.

”Tom”: Det sier jo traffickingpolitiet også...

Videre ble de to sosialarbeiderne forklart om Oslopolitiets avdekking av leiligheter der det selges sex fra i forbindelse med Operasjon Husløs.

”Tom”: Altså Husløs..?

”Jeg”: Husløs, altså uten bolig. Målsetningen med denne aksjonen har vært å gjøre det vanskeligere for halliker og bakmenn å skaffe seg leiligheter i Oslo som det skal selges sex fra. I Oslo er det rundt 100 – 150 kvinner som selger sex fra leiligheter og som annonserer på E-zone og Club Kontakt. Det vi gjør, er at vi ringer på annonser, utgir oss for å være kunder og møter opp for å avdekke at det selges sex fra leiligheten. Deretter sender vi brev til leilighetseier som plikter å gjøre det han kan for å få slutt på sexsalget. (”Tom”: ja) Og de kaster dem ofte ut av leiligheten. På den måten mener politiet at de kan redusere de antall kvadratmeter som er tilgjengelig for salg av sex i Oslo by, og dermed gjøre det vanskeligere for hallikene å finne leiligheter å selge fra.

”Tom”: Og da tenker jeg at det hadde vært fantastisk å ha sosial, Nadheim eller PRO senteret med når dere har sånne aksjoner. Har dere hatt det?

”Jeg”: Nei...

”Tom”: ... der skulle vi selvsagt vært med. Det sier seg selv, å komme direkte inn i de tilfellene...og jeg tror man får resultat også.

Et tettere samarbeid mellom politi og hjelpeapparat i de tilfellene der politiet oppsøker leiligheter, kan ha minst to positive effekter. For det første dreier det seg om at sosialhjelp og helsehjelp i større grad kommer ut til kvinner i prostitusjon, det samme gjelder informasjon om refleksjonsperiode med de muligheter det innebærer. For det andre dreier det seg om et potensiale for at flere ofre for menneskehandel kan komme til å fortelle sin historie til politiet. Imidlertid er sosialarbeideren ”Anne”, som jobber med prostitusjon i Oslo, skeptisk til et så tett samarbeid med politiet. Hun mener hjelpeorganisasjonene ved dette kan bli assosiert med politiet og miste tillitt hos kvinnene de skal hjelpe:

”Anne”: ... men det jeg vet er at hvis jentene har liten tillit til dere, så kan vi gå med i det dragsuget. Så det er ikke bare helt enkelt. Og der hvor det er åpenbar nød og hvor jeg tenker at de jentene vil ha en håndsrekning, så ville det vært fint å si det. Men man risikerer at ... jasså er dere venner med dem...da vil ikke vi det...

5. Håndhevelse av sexkjøpsloven gjennom forebyggende arbeid.

Som jeg tidligere har beskrevet, ser jeg POP som en overordnet arbeidsfilosofi som kan inkludere alle forebyggende strategier, metoder og teknikker (Larsson, 2005). POP blir i et slikt perspektiv nærmest en forutsetning for effektivt politiarbeid, fordi politiet ved å involvere de riktige problemeierne, bruker sine ressurser på de oppgaver som politiet selv ”eier”. For å oppnå den ønskede forebyggende effekt, kan politiet innrette sitt arbeid mot en eller flere av følgende forebyggende strategier (Larsson, 2005):

- politipatruljering, avdekking og retteføring av straffbare forhold
- community policing
- samarbeid med- og henvisning til andre hjelpeinstitusjoner
- informasjons- og holdningskampanjer
- kriminalitetsforebyggende arbeid med enkeltindivid
- bistand til teknifiserte kriminalitetsforebyggende tiltak
- situasjonell kriminalitetsforebygging

Erstad (1997) deler inn de forebyggende strategier i tre hovedstrategier; sosial kriminalitetsforebygging, lokallorientert kriminalitetsforebygging og situasjonell kriminalitetsforebygging. Forenklet kan man si at ved bruk av sosial kriminalitetsforebygging oppnås de ønskede endringer i kriminaliteten ved å endre egenskaper hos individet (Erstad, 2007). Situasjonell forebygging tar sikte på å nå de kriminalitetsforebyggende mål ved å endre egenskaper ved situasjonen som kriminaliteten oppstår i (Felson og Clarke, 1998, Crawford, 2007). Lokallorientert forebygging (”community policing”) innebærer blant annet en betydelig involvering av lokalsamfunnet for å identifisere hva som er et kriminalitetsproblem, og hva som bør gjøres for å bekjempe det. Responsen på et problem kan inkludere et vidt spekter av tiltak, både av situasjonell og sosialforebyggende karakter. Essensen i ”community

policing” ligger imidlertid i den totale effekten som sammensveisede lokale krefter kan oppnå i samspill med politiet (Newburn og Reiner, 2007). I stedet for å avpatruljere et område skal politiet arbeide for og med lokalsamfunnet (Tilley, 2003, s. 311). Tilley (2003) peker også på hvordan ”problem-oriented policing”, ”intelligence-led policing” og ”community policing” alle er arbeidsformer som har ført politiarbeidet i en mer proaktiv retning og i større harmoni med samfunnets ønsker og behov.

I løpet av de siste tretti årene har man sett en eksplosjon av kriminalitetsforebyggende tiltak som har fokusert på lovbruddet fremfor lovbryteren, forebygging fremfor behandling og konsekvenser fremfor årsaker (Crawford, 2007). Felson og Clarke (1998) beskriver hvordan ”opportunity makes the thief”. De to forskerne argumenterer for at *situasjonen* må sees som en tredje prinsipiell årsak til kriminalitet, i tillegg til de personlige og sosiale årsaker. Situasjonen som årsak til kriminalitet, er ikke bare relevant i forhold til vinningsforbrytelser (property crime). Situasjonen har betydning for alle typer kriminalitet (Felson og Clarke, 1998). Man kan dermed si at situasjonen i prinsippet alltid er en egnet arena for forebygging.

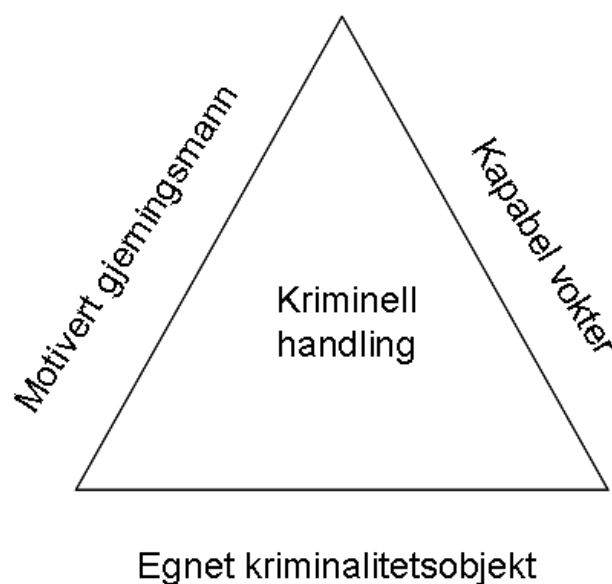
Det regulerende, kontrollerende og straffeinitierende politi eksisterte i Norge allerede tidlig på 1900- tallet. Den sosiale kriminalitetsforebygging i Norsk politi ekspanderte for alvor tidlig på 1990- tallet, mens situasjonell kriminalitetsforebygging, i den formen vi kjenner i dag, fikk sitt innpass på midten av 1990- tallet. POP har vært sentralt i norsk politi i overkant av 10 år (Larsson, 2005).

Dette kapittelet vil i hovedsak handle om metodene hot spots policing og ”internet policing”. Med ”internet policing” menes i denne sammenhengen arbeid mot internett som kontaktarena for prostitusjon. Dette arbeidet hører hjemme innenfor situasjonell kriminalitetsforebygging. Denne typen forebygging bygger blant annet på en teori om at det er større muligheter for å påvirke situasjonelle faktorer som har betydning for kriminalitet enn tilsvarende sosiale faktorer; ”Situational, unlike social, factors are

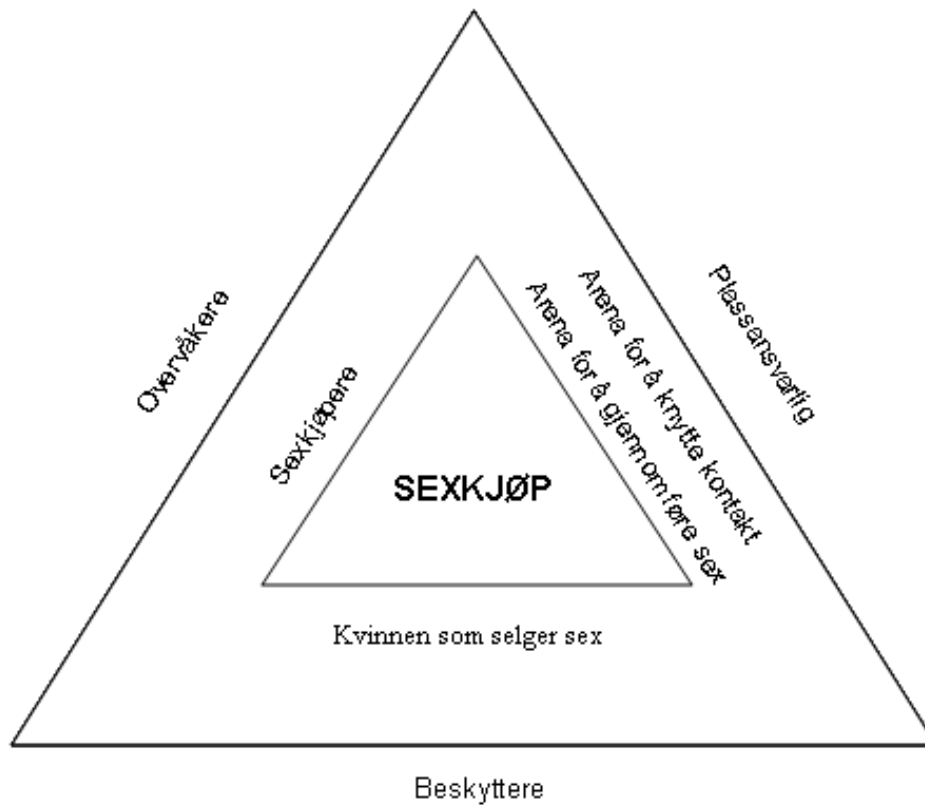
belived to be more subject to manipulation. It is easier to reduce opportunities and temptations than to change human dispositions” (Crawford, 2007, s. 872). Dermed ligger det muligens et kost-nytte perspektiv allerede i denne strategiens teoretiske fundament.

Situasjonell kriminalitetsforebygging er nært knyttet til teoriene rundt rasjonell valg teori og rutineaktivitetsteori. Innenfor rutineaktivitetsteorien identifiseres tre elementer som må sammenfalle i tid og rom for at kriminalitet skal skje; en motivert gjerningsmann, et egnet objekt for kriminalitet og fravær av kapable voktere (Felson og Clarke, 1998, Crawford, 2007). Dersom man overfører teoriene rundt situasjonell kriminalitetsforebygging til spesielt å omhandle prostitusjonsfeltet, kan man si at det vil være lettere å endre situasjoner som må til for at prostitusjon skal skje, enn det vil være å få menn til ikke å kjøpe sex.

Kriminalitetstrekanten illustrerer de tre elementene som hver sin side i en trekant. Dersom en av sidene ikke er tilstede, vil ikke den kriminelle handling skje. Innenfor situasjonell kriminalitetsforebygging er et sentralt poeng at kriminalitet kan forebygges gjennom ”opportunity reduction”, reduksjon av situasjoner der den kriminelle handling kan skje ut fra at en motivert gjerningsmann, et egnet objekt og fravær av kapable voktere sammenfaller i tid og rom (Felson og Clarke, 1998, Crawford, 2007). I sin grunnleggende form ser kriminalitetstrekanten slik ut (Felson, 1998):

Dersom man forsøker å sette aktørene på prostitusjonsarenaen inn i en kriminalitetstrekant, vil det kunne se slik ut:

Dersom sexkjøperne eller kvinnene som selger sex ikke finnes i situasjonen, vil det heller ikke bli noe sexkjøp. Det vil heller ikke skje noe sexkjøp i den aktuelle situasjonen dersom det ikke finnes noen arena for å knytte kontakt mellom kjøper og selger av sex. Det samme er resultatet dersom man ikke hadde hatt noen arena å gjennomføre den seksuelle handlingen på. Tilstrekkelig overvåking vil kunne få sexkundene til å avstå fra å knytte kontakt med kvinnene som selger sex, eller til å unngå å gjennomføre den avtalte seksuelle handlingen. Beskyttelse og meningsfylte veier ut av prostitusjon vil kunne redusere antall kvinner som selger sex.

I et markedspektiv vil *kontaktarenaen* være vesentlig. Denne arenaen er en forutsetning for all prostitusjon. De to største kontaktarenaene i Norge er gatemarkedet og internett (Skilbrei og Tveit, 2008). Ved å påvirke kontaktarenaene hemmes mulighetene for offensiv, personlig markedsføring, og markedsføring av at kvinner er ”nye” i Norge²⁸. En reduksjon av store og tilgjengelige kontaktarenaer vil spesielt ramme markedsføringen av utenlandske kvinner i prostitusjon i Norge, fordi utskiftningen av disse skjer så hyppig. Mens norske kvinner kan ha sine faste kunder over svært lang tid, er de utenlandske i større grad avhengig av å markedsføre sine tjenester, og at de er i Norge. En vanskeliggjøring av denne markedsføringsmuligheten kan være med på å gjøre Norge mindre attraktivt som mottakerland i menneskehandelsammenheng.

Ved å påvirke faktorer i situasjonen som sexkjøpet oppstår, vil altså antall sexkjøp kunne gå ned betraktelig. Flere informanter i denne studien peker for eksempel på verdien av å ikke ha synlig gateprostitusjon for å oppnå reduksjon i det totale prostitusjonsvolumet. Ingen synlig gateprostitusjon vil blant annet påvirke hvor mange ”tilfeldighetskjøp” av sex som skjer. ”Engangskjøp” og ”tilfeldighetskjøp” utgjør en vesentlig del av det totale prostitusjonsvolum²⁹. Når håndhevelsen av sexkjøpsloven i utgangspunktet retter seg inn mot slike risikofaktorer, har politiet en svært god start for å oppnå ønsket effekt med sitt arbeid: “The value of policing focused on risk factors is the most powerful conclusion reached from three decades of research” (Sherman og Eck, 2002, s. 295).

²⁸ Som tidligere nevnt er utskiftning av kvinnene viktig for omsetningen av seksuelle tjenester, se bl.a. Eriksson og Gavanas, 2007.

²⁹ Se Kippe, 2004, Pro senterets årsrapporter, Forsmann og Korsell, 2008

5.1 Forebyggende metoder mot gatemarkedet

Hot spots policing

Hot spots policing er en politimetode som tar sikte på å påvirke situasjoner. I forhold til håndhevelse av sexkjøpsloven er det aktuelt å bruke hot spots policing opp mot gatemarkedet, der man finner både sexkundene og de som selger sex. I Oslo er dette et geografisk område på om lag en kvadratkilometer, i hovedsak området rundt Kvadraturen, Skippergata, Dronningens gate, Kongens gate og Karl Johans gate³⁰.

”Nina” forteller om planen som ble lagt for Oslo Politidistrikt forut for sexkjøpslovens ikrafttredelse. En del av planen var å ha svært høy tilstedeværelse av uniformert politi i prostitusjonsstrøket. Målsetningen med den uniformerte patruljeringen var å synliggjøre for de potensielle sexkjøpskundene at oppdagelsesrisikoen var så høy at de valgte å dra hjem med uforrettet sak. Tjenesten ble lagt til de tider på døgnet politiet visste at kjøp og salg som oftest skjedde, fra kl 15 – 03 alle dager. Innsatsens intensitet skulle hele tiden tilpasses behovet og omdisponeres til innemarkedet dersom gatemarkedet ble borte. Utover i hele 2009 ble det planlagt at en intens innsats skulle settes inn igjen dersom gatemarkedet tok seg opp.

Internt i politiet ble det også fokusert på at det krevde langt mindre ”provokasjonsfaktor” for å påvirke de potensielle sexkjøpskundene med uniformert patruljering, enn for å påvirke for eksempel vinningskriminelle og narkotikamisbrukere. Argumentene som ble brukt var blant annet kontrollteorier og teorier rundt allmennprevensjon, som tidligere er beskrevet i denne studien.

Metoden hot spots policing har blitt beskrevet som ”aggressive enforcement in specific areas” (Rosenbaum, 2006, s. 253). I følge flere forskere gis det vitenskapelig støtte for at hot spots policing har sterk forebyggende effekt (Weisburd og Braga, 2006, Sherman et al., 2002). Det kan dermed sies at det var god grunn for Oslopolitiet å bruke hot spots

³⁰ Se. f.eks. <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article256477.ece>

policing, og innenfor denne metoden, bruken av ”high visibility patrols” (Weisburd og Braga, 2006, s.232).

Imidlertid finnes det grunner til ikke å adoptere disse argumentene uten diskusjon. Studiene som dokumenterer de gode resultatene ved hot spots policing er eksperimentelle studier som i hovedsak dreier seg om fenomenene ro og orden (disorder), narkotikaproblemer, klageadresser og forekomst av våpen. Studiene viser også at effektene på kriminaliteten er små og ikke så konsistente som effekten på ro og orden. Effekten kan også være preget av å være en korttidseffekt. Metoden kritiseres også for å ha mer fokus på hvor kriminaliteten forekommer enn hvorfor den forekommer (Rosenbaum, 2006). Det kan dermed hevdes at metoden ikke løser de kriminogene faktorene hos sexkundene eller strukturene bak sexmarkedet. Selv om det ikke finnes studier som måler effekten av denne metoden brukt for å håndheve en sexkjøpslov, kan imidlertid metoden antas å ha spesielt gode potensialer på dette feltet. Sexkjøp er moralsk fordømt i vår kultur, og sexkundene har mye å tape på å bli avdekket av politiet.

Hot spots policing representerer en annen type politipatruljering enn den polititjeneste som gjøres for å avdekke straffesaker. ”Agressive enforcement” og ”stop and search” medfører at de som utsettes for kontrollene trolig vil oppleve politiets innsats som i beste fall plagsom. Et sentralt spørsmål er om politiets fokus under hot spots policing vil være kvinnene som selger sex, de potensielle kundene eller begge deler. Rosenbaum (2006) retter også kritikk mot metoden i forhold til hvem som vil bli mål for ”politiblikket”. Han hevder at minoriteter, den sosiale underklasse og uskyldige blir ofre for politiets aggressive kontroll.

Det kan være nærliggende å tro at bruk av hot spots policing kan påvirke både tilbuds- og etterspørselssiden innenfor prostitusjonen i et geografisk begrenset område. Det kan også tenkes at utenlandske kvinner, som ut fra et ”politiblikk” muligens har ulovlig opphold, blir stanset og sjekket i stor grad. Hensikten med dette fra politiet sin side vil være å jobbe tilbudsreducerende. Dette oppnås blant annet ved å få kvinner som selger sex, uten lovlig opphold, deportert etter gjeldende internasjonale avtaler. Dette kan være etisk

problematisk, men på en annen side er det etiske argumenter også mot å forskjellsbehandle. Politiet kan trolig ikke unnlate å drive utlendingskontroll fordi en kvinne selger sex.

Kvinnene og sosialarbeidere som er intervjuet i denne undersøkelsen, legger vekt på at politiets innsats i slike situasjoner bør være preget av menneskelighet, respekt, minimal bruk av makt, forklaring av situasjonen og, ikke minst, grundig forklaring av de rettigheter man har i Norge. I tillegg fremheves det som viktig at politiet faktisk gjør det mulig for kvinnene å benytte seg av disse rettighetene. Rent praktisk dreier dette seg om at kvinnene får mulighet til å snakke med advokat eller sosialarbeidere før de blir deportert. Dette har også påvirkning for kvinnenenes rettssikkerhet. "Nina" forteller at informasjon om refleksjonsperiode fra politiet til kvinnene, nå noteres i anmeldelser og føres i datasystemet DUF, som brukes i alle utlendingssaker.

Politiets fokus, opptreden, informasjon, praktisk tilrettelegging av hjelp og juridiske råd, synes å være viktig for å begrense de negative sidene for kvinnene ved denne politimetoden. Metoden virker å ha et spesielt godt potensial for god effekt på forebygging av sexkjøp gjennom reduksjon av det totale prostitusjonsvolum. Hot spots policing kan også utføres av den uniformerte delen av politiet, som alltid er på jobb i Oslo. Med prostitusjonsstrøkets begrensede område vil det være små politiresurser som kreves. Med bevisst styring av politipatruljenes atferd, kan patruljeringen i stor grad rettes inn direkte mot sexkundene og i mindre grad mot kvinnene. Imidlertid vil kvinnene trolig alltid føle seg overvåket ved bruk av en slik metode.

Crime at places

"Nina" forklarer at kunder knytter kontakt med kvinner som selger sex på flere puber og restauranter i Oslo. Gjennom overvåking av disse stedene har politiet skaffet seg kunnskap om hvilke utesteder som er særlig aktuelle. En viktig målsetning med arbeidet mot disse stedene er å redusere det totale prostitusjonsvolum gjennom å begrense tilgjengeligheten på kontaktarenaer for prostitusjon, forklarer "Nina". Det ble satt fokus på å kontrollere om de aktuelle stedene drev sin virksomhet på lovlig og forskriftsmessig

vis. Denne kontrollvirksomheten ble initiert av politiet. Politiet samarbeidet med næringssetaten, mattilsynet, tollvesenet og brannvesenet i Oslo kommune.

Uregelmessigheter ble rapportert til Oslo Kommune som gir, inndrar eller trekker tilbake skjenkebevilling og tillatelse til å servere mat.

Mange av stedene som Oslo politidistrikt anså som aktuelle for prostitusjon første kvartal 2009, hadde skjenkebevilling. Denne ble av utestedene selv ansett som en forutsetning for videre drift av stedet. Politiets innsats rettet seg dermed mot å kontrollere forhold som hadde betydning for videre bevilling. I dette arbeidet ble det brukt utradisjonelle politimetoder, så vel som et utstrakt samarbeid med andre etater. De utradisjonelle metodene dreier seg om spaning, infiltrasjon og bevisprovokasjon forklarer "Nina". Flere steder som var aktuelle kontaktarenaer for prostitusjon ble midlertidig stengt, og politiet vil ha et økt fokus på disse utestedene utover i 2009. Dersom det avdekkes vedvarende uregelmessigheter, er politiets mål at stedets skjenkebevilling trekkes tilbake for godt.

5.2 Bruk av informasjonskanaler for å begrense prostitusjonsvolumet

Dette kapittelet vil ikke drøfte kriminalitetsforebyggende effekter av holdningskampanjer på ulike nivåer i samfunnet, i aviser, militærleire eller på skoler. Målet er i stedet å vise eksempler som kan antyde noe om potensialet i hvordan ulike informasjonskanaler, spesielt media, kan hemme prostitusjonsmarkedet. Et kost-nytte perspektiv er et underliggende premiss; hvor mye krever det av politiet for å oppnå ulike effekter på markedsvolumet.

15. mai 2007 ble elleve personer pågrepet for organisert hallikvirksomhet og menneskehandel i Oslo. Saken ble kalt Operasjon Gatejenter og rettet seg mot bulgarske halliker og en tyrkisk menneskehandler som utnyttet bulgarske kvinner i prostitusjon³¹. ”Sandra” forteller om hvordan markedet på gaten ble etter aksjonen:

Jeg: Tror du det vil hjelpe å skrive i avisen? Som du fortalte så har folk begynt å spørre deg hvor du kommer fra.

”Sandra”: Ja, alle spør om det.

Jeg: Er dette på grunn av avisen?

”Sandra”: Ja

Jeg: Tror du noen ikke kjøper sex på grunn av dette?

”Sandra”: Jeg vet ikke. De stopper bilen og spør: ”hvor kommer du fra?” Jeg svarer hvorfor lurer du på det. Vil du ha noe eller vil du ikke ha noe? Ja, men

³¹ Se <http://www.dagsavisen.no/search/index.jsp?query=brasilianske&startIdx=50>

hvor kommer du fra? Noen ganger sier jeg Romania, de sier hvor mye, jeg sier 500, de sier for mye. Hvis du sier Bulgaria, de sier nei, nei nei, big mafia.

Kunder har ofte moral. De opplyser i stor grad at de ikke ville kjøpe ofre for menneskehandel (Kippe, 2004, Forsman og Korsell, 2008). Muligens er det dette fenomenet som ”slår inn” når kundene, etter massive avisoppslag spør hvor ”Sandra” kommer fra. Når hun svarer Bulgaria trekker kundene seg.

”Britt” er en erfaren sosialarbeider som kjenner prostitusjonsmiljøet på gata godt. ”Britt” beskriver hvordan hun opplevde endringene etter Operasjon Gatejenter:

”Britt”: ... Hvis man ser på det bulgarske miljøet da, etter den aksjonen som var, så har det gått hakket ned i antall bulgarske, det miljøet man kjenner til, som har rot i Oslo. Da er det noen som har fått bistand og hjelp, en del av kvinnene jobber i andre land, fordi det er for mye stress her, for mye politi og oi oi, og de dro av gårde, og noen er her ennå. Men i antall er de veldig, veldig få i forhold til hva de var. Før den aksjonen kom, så man bare en stigende kurve på antall bulgarske som kom. Det som var interessant var at alle de som kom var fra samme geografiske område der nede i Bulgaria. Så ryktet gikk, at det var penger å tjene. Det kom nye kvinner, nye kvinner og nye kvinner hele tiden.

Antallet kvinner fra Bulgaria som ble registrert av PRO senteret i 2007 var 108. Dette var en svak reduksjon fra året før da 115 bulgarske kvinner i prostitusjon ble registrert i Oslo. Som ”Britt” forklarte var dette miljøet i vekst. Når nedgangen ikke ble mer dramatisk, kan dette i stedet tolkes som at det ble demmet opp for en sterk vekst. Tallene for 2008 viste nemlig 78 registrerte kvinner fra Bulgaria, en nedgang fra året før på om lag 30% (PRO senteret, 2008).

”Nina” forteller at de bulgarske kvinnene på gatemarkedet utover sommeren og høsten 2007 omtrent ikke fikk kunder. På grunn av dette tok hallikene dem med seg til andre land i Europa for å jobbe der. Enkelte av kvinnene som var direkte involvert i straffesaken sluttet i prostitusjon og benyttet seg av hjelp fra det norske samfunnet.

Politiet i Oslo har bevisste mediestrategier med klare kriminalitetsforebyggende målsetninger. I samarbeid med politidistriktets spesialister innen mediehandling forsøkes det aktivt å styre informasjonen i media. Strategiene innebærer også en bevisst åpenhet og et høyt aktivitetsnivå i media. At de fleste kunder har moral og ikke ønsker å kjøpe kvinner som er ofre for menneskehandel eller hallikvirksomhet, er et av momentene som ble forsøkt bevisst påvirket gjennom bruk av media i Operasjon Gatejenter forklarer ”Nina”. En slik strategi ligner betydelig på det man innenfor situasjonell forebygging kaller ”demotivering av gjerningsmannen”.

Også i Sverige fremhever informantene en aktiv og bevisst bruk av media. Politimannen ”Patric” forteller om hvordan politiet bruker media i sexkjøpssaker:

”Patric”: Jeg tror at media er veldig viktig. At vi får oppmerksomhet når vi gjør tilslag og at vi får mulighet til å komme ut å fortelle våre historier. Der kjemper vi jo med politiledelsen. For vi blir jo invitert til al slags mulige fora der vi blir bedt om å fortelle om hvordan det ser ut i gateperspektivet. Og det forsøker vi å si til ledelsen her, at det er viktig at vi får den muligheten... Så fort vi har tatt en sexkjøper så ringer jeg til operasjonssentralen og ber dem å meddele det til pressen. De har jo en sånn ”hva har hendt” sak i avisen...og der står det: Sexkjøp i Rosenlund. Og det er jo en måte å jobbe forebyggende. Å vise at politiet jobber mot sexkjøperne.

I forbindelse med ikrafttredelsen av sexkjøpsloven hadde politiet i Oslo et særdeles bevisst forhold til bruk av media. ”Nina” forklarer at Oslo Politidistrikt har gått ut i media med at ”gledespikene” som alle snakker om, de har politiet så langt ikke sett. Derimot har politiet tatt halliker, menneskehandlere, sett kvinner som utnyttet og er under tvang. ”Nina” mener politiet har klart å sette bransjen i det lyset det fortjener, og at kunnskapen de har formidlet i media påvirker dypet av folkemeningen i Norge.

Oslo Politidistrikt hadde et bevisst forhold til hvilke medier de brukte. I forbindelse med sexkjøpsloven, valgte de ut tre medier som dekket de letteste nyhetene, de mer seriøse nyhetene og bladnyhetene, både løssalg og abonnement. I tillegg ble det valgt ut et nettmedium. På denne måten nådde politiet ut til svært mange grupper, forklarer ”Nina”.

Det som muligens er uvanlig, er at Oslo Politidistrikt også hadde en informasjonskampanje rettet mot kvinnene i prostitusjon. Forut for innføringen av sexkjøpsloven informerte politiet PRO senteret, Nadheim og PION om hvilke tiltak de kom til å iverksette fra og med ikrafttredelsen av loven. Med dette ønsket politiet å oppnå at disse institusjonene informerte kvinnene i prostitusjon om politiets tiltak, og at så mange som mulig av kvinnene valgte å forlate prostitusjon i Norge før loven ble iverksatt. ”Nina” mener dette var svært vellykket. De første månedene etter ikrafttredelsen fantes det ikke ”en eneste kvinne” på gatemarkedet, til tross for at det var mange potensielle kunder der hver eneste dag. Politiet mottok også informasjon fra Tollvesenet om at om lag 50 – 60 nigerianske prostituerte forlot Norge via Oslo Lufthavn bare i løpet av de to første ukene i januar.

Man ser at politiet, både i Oslo og Göteborg, bevisst forsøker å utnytte media som et kriminalitetsforebyggende verktøy. Media brukt på en slik måte som her, er ment å ha effekt på kjøpere eller potensielle kjøpere. Kunnskap gjennom media om at politiet faktisk avdekker og anmelder sexkjøpere på flere arenaer, er tenkt å gi opplevelse av økt oppdagelsesrisiko. Kunnskap gjennom mediene om kvinnene som selger sex, kan også tenkes å føre til økt barriere for å kjøpe sex. Sosialarbeidere som er intervjuet i denne studien fremhever alle slik informasjon som særdeles viktig for å forebygge sexkjøp.

Som politimannen "Anders" sier: "Det er ikke sånn at de går til studieveilederen på høgskolen og foreslår å bli prostituert – kanonforslag! Det er jo ikke sånn det foregår. Og snakker man med gubbene om det her så innser dem det.." Men så er det kanskje også som "Terje" sier i sammenheng med kundenes moral: "Men så tror jeg man lyver så veldig bra for seg selv. Dessverre tror jeg det".

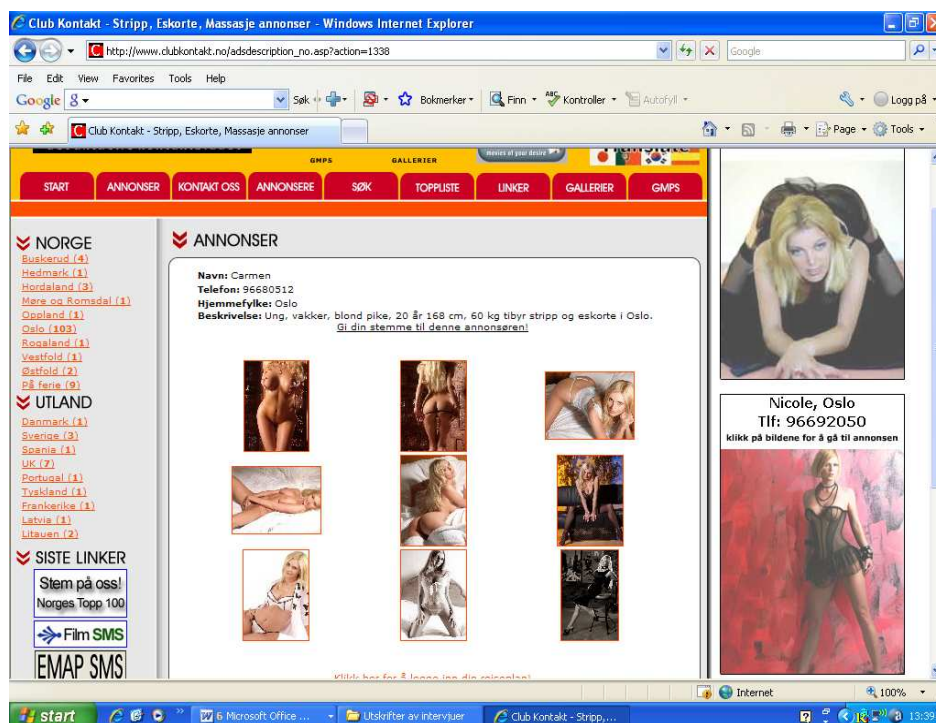
"Patric" forklarer at politiet i Göteborg bevisst forsøker å komme ut til innvanderforeningene med informasjon om prostitusjon, sexkjøpsloven og menneskehandel. Politiet mener en høy andel av sexkundene er av utenlandsk minoritetsbakgrunn og forsøker å finne egnede informasjonskanaler inn mot disse gruppene. Politiets innsats mot miljøene er rettet både mot kvinnene og mennene, sier "Patric".

Som jeg har beskrevet tidligere, kan metoden hot spots policing rette seg direkte mot kvinnene i prostitusjon, og ha flere negative effekter for disse. Bruk av media og andre informasjonskanaler for å påvirke kundene til ikke å kjøpe sex, er en innsats som ikke involverer kvinnene på en direkte, negativ måte. Ingen blir stanset og kontrollert eller vil føle seg trakassert, slik som enkelte grupper underlagt politiets hyppige kontroll har opplevd det. Innsatsen retter seg i stedet mot sexkjøpslovens rettsobjekter, sexkjøperne. I et kost-nytte perspektiv vil mediestrategien fort være et lønnsomt virkemiddel for politiet. Kostnadene er lave og bevisst bruk av media krever svært lite politiresurser sammenlignet med andre strategier, især de straffefølgende.

5.3 Metoder for å hindre sexannonsering på internett

Innemarkedet er det absolutt største sexmarkedet i Norge. I 2008 var det i Oslo om lag 100 kvinner på gaten hver dag, mens det tilsvarende tallet på innemarkedet var 260. Av de 260 kvinnene på innemarkedet hadde de aller fleste sexannonser på internett og betjente sine kunder fra leiligheter eller hotellrom. I annonsene er det erotiske bilder av kvinnene, beskrivelser av deres tjenester og deres telefonnumre (Skilbrei og Tveit, 2008). Sett i et markedspektiv vil det være et viktig mål å fjerne denne markedsførings- og kontaktarenaen, fordi det kan begrense prostitusjonsvolumet. Jeg vil i det følgende beskrive enkelte muligheter for politiet til å redusere eller fjerne denne arenaen.

Sexannonsene på internett har gjerne en oppbygning og innhold som vist i eksempelet under. Annonsen er hentet 25.februar 2009 fra nettstedet www.clubkontakt.no:

”Escortdate (www.escortdate.com), Clubkontakt (www.clubkontakt.no) og E-zone (www.e-zone.no) er tre nettsider som til sammen dekker så og si hele prostitusjonsmarkedet i Norge” (Tveit og Skilberi, 2008, s. 72). ”Nina” opplyser at dette var helt riktig og at nær alle av annonsene på disse sidene er rene prostitusjonsannonser. Etter 26.november 2008 har e-zone vært borte fra nettet. Denne dagen slo Oslo Politidistrikt til mot personene og lokalene i e-zone.no, arresterte de involverte grunnet mistanke om hallikvirksomhet og tok kontroll over nettsiden.³² I dagene etter tilslaget kom det opp en melding på datamaskinene til alle som forsøkte å komme inn på siden. Følgende kunne sees på dataskjermene:

³² Se f.eks: <http://www.nettavisen.no/innenriks/ioslo/article2426370.ece>

”Nina” forklarer hvordan internettannonseringen fungerer:

Altså, vi har hatt noen som er helt norske, som driver som ”dot no” selskaper, som har egne domener i Norge ... og som går rett på nett og så sitter de her i Norge med datamaskinene sine og kamera. De får kvinnene inn og tar bilde av dem, eller så bare sender de over bilde av seg selv som de sender over nettet. Og så er annonsen ute med bilde og tekst, enten at de skriver selv, eller at kvinnene skriver hva de ønsker. Så foregår betalingen enten på kontoret der forretningen holder til, eller at de som driver firmaet reiser rundt i leilighetene og krever inn. Det er grove trekk.

I forhold til de som driver fra utlandet så er det stort sett helt likt, bortsett fra at de registrerer på dk domener eller .com domener, men som også da må inn gjennom de norske internettilbyderne. For de som ønsker å ta kontakt så står det kontakttelefonnumre eller internetadresser på siden. Så de som ønsker å svare på en annonse, ringer eller sender mail, så får de instruksjoner på hvordan de skal gjøre det. Hos Club kontakt, som er en av de største tilbyderne, så foregår alt over internett, og betalingen foregår via at man sender kontanter til en gitt adresse i Danmark.

Beskrivelsen over stemmer godt overens med Tveit og Skilbreis (2008) beskrivelse av markedet for internettannonsering. Hallikvirksomheten som kan tenkes å være aktuell i forhold til selskapene og personene som driver slike internettsider, er Straffelovens § 202 bokstav a, å ”fremme andres prostitusjon”, eller 2. ledd om ”i offentlig kunngjøring utvetydig å tilby eller formidle prostitusjon” (Straffeloven, 1902). Jeg vil ikke gå detaljert inn på hva som vil kreves for å straffes for dette, da det sentrale i denne sammenhengen

er hvordan sidene kan gjøres utilgjengelige for norske internettbrukere. Som man vil se under krever dette muligens ikke at det må bevises straffbar, subjektiv skyld³³.

Det å gjøre de største nettstedene for sexannonsering utilgjengelige for de fleste norske internettbrukere, kan begrunnes med en markedsøkonomisk tankegang der stor og enkel tilgang øker etterspørselen. ”Turn over” av kvinnene i prostitusjonen er for eksempel viktig for omsetningen. Det er det nye og spennende som trekker (Forsman og Korsell, 2008). ”Nina” opplyser at halliker i Norge også har fremhevet dette som viktig. ”Turn overen” og de ”nye” damene markedsføres godt gjennom annonsevirkosomheten på internett. Kvinnene har flere bilder av seg selv, på bildene er ansiktet ofte gjenkjennelig og i annonsetekstene står det ofte ”Ny i Norge”.

Frivillig filtrering hos ISP`ene

KRIPOS opprettet i 2004, i samarbeid med Telenor, et barnepornofilter som filtrerer bort søk på gitte domener, på forhånd definert av KRIPOS. Målsetningen var å hindre tilgang til barneporno for norske internettbrukere uten spesiell datakompetanse. Filteret fungerer slik at kundens internettilbyder filtrerer forespørselen kunden gjør på sin nettleser for å komme inn på en side³⁴. I stedet for å få opp den siden du ønsker, får du opp en advarsel fra KRIPOS.³⁵

Den minst ressurskrevende metoden for å gjøre de største sexannonsesidene utilgjengelige for de fleste norske internettbrukere, ville for politiet vært å få til et samarbeid med ISP`ene, basert på frivillig filtrering. Ordningen kunne bygges opp likt som ordningen med barnepornofilteret. Politiets arbeid ville da begrenset seg til å

³³ Subjektiv og objektiv skyld er juridiske begreper. Meget forenklet beskrevet dreier subjektiv skyld seg om den skyld den enkelte har utvist, om det er handlet med tilstrekkelig uaktsomhet, forsett eller overlegg. Den objektive skyld dreier seg om selve handlingen som er begått, at denne er gjort straffbar.

³⁴ Internettilbyder omtales ofte som ISP. ISP står for Internett Service Provider, for eksempel Telenor eller NextGenTel. Filtreringen skjer når du i for eksempel Internett explorer skriver inn et navn i adressefeltet og trykker søk.

³⁵ Informasjon om barnepornofilteret hentet 25.februar 2009 fra:

http://no.wikipedia.org/wiki/Kripos'_barnepornofilter og
<http://www.telenor.no/privat/internett/tjenester/sikkerhet/barnepornofilter/index.jsp>

dokumentere at annonsene på internettsiden faktisk var sexannonser. Det største hinderet for en slik løsning er trolig de offentliges og bransjens krav om ”nøytralt og fritt internett”.³⁶

Det store spørsmålet i denne sammenhengen er altså trolig om filtreringen som beskrevet over er i strid med punkt 2 i Post- og Teletilsynets retningslinjer for nøytralitet, retten til å hente og levere innhold etter eget ønske. Dersom politiet skulle gjøre noen innledende undersøkelser i forhold til mulighetene for slik filtrering, vil det være aktuelt å ta kontakt med Post- og Teletilsynet og IKT Norge.³⁷

Dersom ikke ISP`ene frivillig går med på en filtrering i samarbeid med politiet, kan en mulighet være å forsøke å få en rettslig kjennelse som pålegger dem dette. En slik fremgangsmåte er det nå musikkbransjen forsøker seg på i flere land ovenfor nettstedet PiratBay. I Danmark har de foreløpig lyktes, der dansk rett har pålagt Danmarks største ISP å hindre adgang til siden³⁸. Dette er imidlertid oppnådd gjennom en sivilrettslig prosess. Norsk rett behandler som et utgangspunkt kun strafferettslige problemstillinger i saker som oversendes av politiet. Et sentralt spørsmål blir dermed om det finnes tvangsmidler i norsk strafferett som kan pålegge ISP`ene filtrering. ”Terje” forklarer at et mulig alternativ er Straffelovens § 35, siste ledd: ”I stedet for å inndra tingen kan retten treffe bestemmelse om tiltak for å forebygge at tingen blir brukt til nye lovovertrедelser”.

Dersom et slikt tvangsmiddel kan brukes, vil retten trolig kunne pålegge dette bare dersom de finner at ISP`ene har overtrådt Straffelovens § 202. En mulighet for politiet for å oppnå dette, er å dokumentere at annonsene faktisk er sexannonser, varsle ISP`ene om dette og anmode om at de filtrerer nettsidene annonsene vises på. Dersom de etter et slikt varsel fra politiet ikke filtrerer frivillig, kan det være mulig at de fremmer andres prostitusjon, som rammes av Straffelovens § 202. Noe som kan tale mot at ISP`ene

³⁶ Nettavisen viser i en artikkel hvilke sterke offentlige og private krefter som er i sving og enkelte føringer som nå gjelder for internett, se <http://www.nettavisen.no/it/article2555726.ece>

³⁷ IKT Norge er de største norske ISP`enes interesseorganisasjon.

³⁸ Se for eksempel:

<http://www.infomedia.no/Pages/DanmarktvingerISPenitel%C3%A5stengeThePirateBay.aspx>

rammes, er at ISP`enes handling er passiv og perifer i forhold til den sentrale straffbare handling.

Sett i et POP perspektiv er en frivillig filtrering fra ISP`ene kanskje det mest ønskelige tiltaket. Det å ramme en av de viktigste markedsplassene for prostitusjon vil trolig påvirke en viktig forutsetning for kjøp av sex. Løsningen involverer parter som kan sees på som problemeiere, fordi de tjener penger på internettleveransen. Løsningen er svært kostnadseffektiv og krever ressursmessig liten politiinnsats. Løsningen er dynamisk og kan raskt tilpasses endringer i utviklingen på internett.

I et perspektiv der man skal påvirke kriminalitetsfenomenet med minst mulig negative effekter for kvinnene i prostitusjon, vil tiltaket med filtrering trolig ha langt færre direkte negative konsekvenser for kvinnene enn for eksempel Operasjon Husløs³⁹. En slik sammenligning vil likevel ikke være ”rettferdig”. Som jeg har beskrevet i denne studien, vil Operasjon Husløs kunne ha langt flere politimessige positive effekter enn bare å redusere prostitusjonsvolumet. Blant annet starter Oslo Politidistrikt de fleste av sine halliksaker gjennom forhold de avdekker gjennom Operasjon Husløs. En annen positiv effekt, er at politiet og hjelpeorganisasjoner kommer i kontakt med mange ofre for menneskehandel. I tillegg får politiet, gjennom Operasjon Husløs, en meget god oversikt over innemarkedet, en oversikt som er en forutsetning for å analysere hvilke tiltak som bør settes inn mot den aktuelle kriminaliteten, forklarer ”Nina”.

³⁹ Operasjon Husløs er Oslo Politidistrikts innsats mot å avdekke leiligheter det selges sex fra og sørge for at leilighetseier avviker sexsalget, samt å gjøre det enkelt for naboer å oppnå det samme. Dette vil i praksis ofte si å avvike leieforholdet. Innsatsen retter seg også mot store forvaltningsselskaper som forvalter flere tusen leiligheter, Huseiernes landsforbund og den gjennomsnittlige utleier for å forebygge / hindre utleie til personer der det mistenkes at det selges sex fra leiligheten. Målsetningen er å gjøre det vanskelig for bakmenn / halliker å leie leiligheter i Oslo som det kan selges sex fra. Visjonen er at dersom antall kvadratmeter som ”står til disposisjon” for utenlandske organisatorer reduseres, vil antall utenlandske kvinner som selger sex i Oslo også reduseres – det er disse kvinnene og ikke de norske som i hovedsak er ofre for menneskehandel.

Fjerning av enkeltannonser

Å etterforske alt som skal tale for eller mot tiltaltes subjektive skyld må nok sies å være noe av det mest omfattende i den åpne delen av etterforskningen innenfor fremming av prostitusjon gjennom internettannonsering. Det vil trolig også være spesielt ressurskrevende å etterforske personer og foretak som befinner seg i utlandet. Dette er tilfelle med flere av de store nettsidene som tilbyr sexannonser (Tveit og Skilbrei, 2008).

Å belyse de objektive fakta, for eksempel at en escorte/massasje annonse i realiteten er en sexannonse, er lite ressurskrevende. Slik som "Nina" forklarer, kan det være så enkelt som at politiet ringer på annonsen og får bekreftet at kvinnen tilbyr sex. Det kan tenkes at kvinnen ikke vil gi sextilbudet på telefon, og at politiet må møte opp på adressen utgitt for å være sexkunde. Dette er også relativt lite ressurskrevende i forhold til å drive straffesaksarbeid. Målsettingen med slik dokumentasjon kan være å benytte samme prinsipper som i Operasjon Husløs. Man dokumenterer at et utvalg annonser er sexannonser og gjør selskapet som driver internettsiden oppmerksomme på dette i brev form. Som man ser av Oslopolitiets brev til internettselskapene, (se vedlegg 1 i appendix) anser politiet at mottaker av brevet fyller vilkårene for straff etter Straffelovens §202, dersom han ikke foretar seg tilstrekkelig innsats for at virksomheten skal opphøre.

Å utforme annonser, oversette annonsetekst, ta bilder til- og legge ut sexannonser på internett kan tolkes som *fremming* av andres prostitusjon og slik sett være straffbar overtredelse av Strl. § 202. Ved at politiet opplyser om at den enkelte annonse er en sexannonse, og ikke bare dreier seg om escorte eller massasje, vil selskapet og personer i selskapet kunne straffes dersom de ikke gjør tilstrekkelig innsats for å fjerne annonsen. I og med at firmaet selv har som hovedformål å legge ut annonser vil det etter all sannsynlighet kreves at tilstrekkelig innsats innebærer å fjerne annonsen. En straffesak som startes på et slikt grunnlag, kan rettes mot de ansvarlige i selskapet. Saken vil etterforskningsmessig trolig være enkel og ressursmessig lite omfattende.

Politiets hensikt med å dokumentere at annonsene er sexannonser, og deretter sende brev til selskapet, er altså å presse selskapet til å fjerne annonsene fra nettet.

”Nina” forklarer at de aller fleste huseiere som kontaktes skriftlig i forbindelse med Operasjon Husløs, sier opp leieavtalen umiddelbart. Muligens vil selskapene som driver internettsidene gjøre det samme for å unngå straff og inndragning av utbytte. Det finnes allerede dommer som følge av Operasjon Husløs, der utleiery er dømt for grov uaktsom eller forsettlig overtredelse av Straffelovens § 202, for å leie ut lokaler til prostitusjonsformål. På samme måte kan det være nærliggende å bli dømt for overtredelse av samme paragraf, men i forhold til fremming av andres prostitusjon, dersom annonser ikke fjernes når politiet skriftlig dokumenterer at de er sexannonser.

En fremgangsmåte med å fjerne enkeltannonser vil medføre en vedvarende arbeidsbelastning for politiet. I et POP perspektiv bør man satse høyere. Målsettingen må være at resultatet skal oppnås med et minimum av politiresurser. En metode med å avdekke enkeltannonser for så å presse selskapene til å ”ta disse av nett”, vil trolig heller ikke være særlig egnet i et markedsreduserende perspektiv. Dette fordi utskiftningen av kvinner i markedet skjer så raskt. Det er ikke uvanlig at kvinnene bare annonserer i to uker før de forlater landet⁴⁰. Trolig vil tiden det tar før sexsalget dokumenteres, saksbehandlingstiden hos politiet, postforsendelsen og den korte tidsfristen som må gis selskapet, i mange tilfeller være nok til at en utenlandsk kvinne allerede har forlatt Norge når annonsen endelig er fjernet fra nettet. I tilfeller der kvinnene opererer lenge med samme annonse kan det også tenkes at selskapene, på anmodning fra politiet, fjerner kvinnens annonse uten at de gir henne økonomisk kompensasjon.

”Inkapsitering” uten fengselsstraff – et eksempel.

Under denne overskriften vil jeg peke på et eksempel som på kort sikt muligens kan fjerne et stort antall annonser fra internett og vanskeliggjøre store aktørers reetablering.

⁴⁰ Forsmann og Korsell, 2008, Tveit og Skilbrei, 2008. Flere informanter i denne undersøkelsen beskriver også dette.

Tveit og Skilbrei (2008, s. 73) hevder at det sjelden eller aldri eksplisitt blir uttrykt at det tilbys sex i såkalte sexannonser på internett, slik at eierne av sidene rettslig sett har sitt på det tørre. Dette er ikke tilfelle i forhold til annonsene på den nettsiden de samme forskerne omtaler som den største, escortdate.com. Som det fremgår av annonsen, som er gjengitt i vedlegg 2 i appendix, er dette *utvetydige tilbud og formidling* av sex, som rammes av Straffelovens § 202. Dersom man går inn på en av sidene der kvinnene er sortert på sted i Norge, får man opp en liste som man kan klikke seg videre inn på. Listen er sortert på hva slags sex kvinnene utfører. Listen sees i samme vedlegg, under ”Tjenester”.

Dersom man klikker seg videre på en av de seksuelle tjenestene i listen, får man en forklaring på hva denne tjenesten innebærer. For eksempel ”Fransk” eller ”Gresk til ham”. Forklaringene står under overskriftene ”Fransk” og ”Gresk til ham” i kopien av annonsen, gjengitt i vedlegg 3 og 4 i appendix. I de fleste av kvinnenenes annonser står det også hvilke seksuelle tjenester de tilbyr, med hyperlinker til hva dette betyr. Under ”Tjenester” i annonsen til ”Stine”, som er gjengitt i vedlegg 5 i appendix, ser man dette.

”Nina” opplyser at escortdate.com i flere år har hatt beskrivelser av de seksuelle tjenestene som tilbys. ”Nina” er ikke kjent med at det er startet straffesak mot selskapet eller personer tilknyttet selskapet av noen instanser i politiet. For Oslo Politidistrikt sin del har det vært et ressurs spørsmål.

Den erfarne politijuristen, ”Terje”, sier at sidene som er beskrevet over, utgjør et meget godt utgangspunkt for å anmelde selskapet og personene involvert. Det er også gode muligheter for inndragning av alle økonomiske verdier som stammer fra den ulovlige annonseringen.

Som man ser av opplysningene om escortdate.com, kan det, forenklet beskrevet, virke som om det er gode muligheter for å oppnå dom for hallikovertrødelse. En slik dom vil kunne inneholde inndragning av alle verdier annonsevirkosmheten har innbrakt til selskapet og personer knyttet til selskapet, i hele tidsperioden annonsene har sett ut som

de gjør nå. Inndragning av alle verdier kan ha godt potensiale for å ramme enkeltpersoner knyttet til selskapet økonomisk. Datamaskiner, kundelister, hver enkelt kulepenn kjøpt for penger tjent på straffbar virksomhet kan i prinsippet inndras, forklarer ”Terje”. En økonomisk og praktisk svekkelse av slike dimensjoner kan ha betydning for reetablering i samme virksomhet. Straffen for slik overtredelse er kun inntil 6 måneders fengsel, dersom ikke fremming av andres prostitusjon bevises (Straffeloven, 1902). Man kan altså ikke snakke om noen vesentlig inkapasiterende virkning som følge av fengselsstraff. Derimot synes det å være et godt potensiale for økonomisk ”inkapasitering” gjennom å begrense aktørenes kapasitet til reetablering og drift i samme omfang som tidligere.

Det som kan tale mot at aktørene lar seg ramme av en økonomisk og praktisk svekkelse, er at aktørene trolig har meget god kompetanse og et stort nettverk innenfor sin kriminelle virksomhet. De har også trolig høy motivasjon for fortsatt inntjening. Det kan selvsagt være en risiko for at aktørene vil starte opp med tilsvarende virksomhet kort tid etter politiets tilslag.

En vellykket straffesak med dertil vellykket inndragning vil nok trolig ha god effekt på aktørenes mulighet og ønske om å starte med samme virksomhet på nytt. Imidlertid vil det sannsynligvis ha en vesentlig bedre effekt opp mot begrensning av prostitusjonsarenaen på internett dersom straffesaksarbeidet kom sammen med annen forebyggende innsats.

6. Sammenfattende analyse og konklusjon

I denne studien har jeg belyst hvordan de ulike metodene egner seg i politiets håndhevelse av sexkjøpsloven. Jeg har forsøkt å løfte frem og drøfte deres konsekvenser for ivaretagelse av rettsvernet til kvinner i prostitusjon, gjerningsmannens rettssikkerhet, politidistriktets krav til kostnadseffektivitet og lovgivers intensjon om holdningsendring, reduksjon av det totale prostitusjonsvolumet og bekjempelse av menneskehandel.

Politiet har to hovedspor innenfor håndhevelsen av sexkjøpsloven; straffesaksarbeid og forebyggende arbeid. Innenfor begge hovedsporene har politiet brukt flere ulike metoder i håndhevelsen av sexkjøpsloven. Metodene er brukt alene, men ofte i samspill. Når metodene fungerer i samspill, ønsker politiet gjerne å oppnå både straffesaks mål og rene forebyggende effekter. I den praktiske håndhevelsen står straffesaksarbeid og forebyggende arbeid i enkelte tilfeller i kontrast til hverandre. Imidlertid fungerer strategiene hovedsaklig i samspill, med gjensidig utbytte. Hovedforskjellen er prostitusjonsarenaen. På gatemarkedet vil synlig politi nærmest ekskludere det å avdekke og anmelde et sexkjøpsforhold, fordi de potensielle kundene vil ”skygge banen” ved synet av uniformert politi. I dette ligger også den forebyggende effekten.

På innendørsmarkedet er det annerledes. Operasjon Husløs kan gi forebyggende effekt gjennom å vanskeliggjøre det å skaffe leiligheter til prostitusjonsformål. Samtidig som politiet avdekker leilighetene, initieres også en rekke straffesaker innenfor sexkjøp og hallikvirksomhet. Også ved ”internet policing” kan forebygger sporet og straffesaksspolet fungere i samspill og gi gjensidig utbytte.

De metoder som denne studien har gjort rede for, er vurdert opp mot ulike hensyn. Funnene sammenfattes i det følgende.

Ønsket effekt:

Denne studien har lagt fire mål til grunn for politiets håndhevelse av sexkjøpsloven⁴¹.

1. Sexkjøpsloven skal være et virkemiddel for blant annet å bekjempe menneskehandel. Det er et mål for Norge å redusere det totale prostitusjonsvolumet (Inst. O. Nr. 3, 2008-2009, s. 6, Justis- og politidepartementet 2006-2009).
2. Politiets arbeid for å bekjempe menneskehandel skal ha et forebyggende fokus. Det skal benyttes POP som arbeidsmetode (Justis- og politidepartementet 2006 – 2009).
3. Politiet skal prioritere forebyggende oppgaver (St. meld. 2004-2005: 42).
4. ”I ethvert tilfelle gjør politiet best nytte for seg hvis det på forhånd lykkes i å forebygge eller avverge lovbrudd ...” (Politiinstruksen, 1990, § 2-1).

Politiarbeid i straffesakssporet påvirker prostitusjonen på en annen måte enn politiarbeid i forebyggeresporet. Straffesaksarbeid med sexkjøpsloven vil i liten grad medføre måloppnåelse innenfor de mål som denne studien legger til grunn for politiets håndhevelse av sexkjøpsloven. Dersom straffesaksarbeid utelukkende benyttes, vil den ønskede effekt sannsynligvis ikke oppnås. Imidlertid vil en faktisk håndhevelse av loven, i strafferettslig forstand, trolig være en forutsetning for de særlige allmennpreventive effektene som ligger i at gjerningsmennene ofte er ”vanlige folk” og lovbruddet uvanlig stigmatiserende. Det å jobbe straffesaksorientert med sexkjøpsloven kan dermed ha bedre forebyggende effekt enn tilsvarende arbeid innenfor andre lovbruddskategorier. De allmennpreventive effektene av straffesaksarbeid ligger innenfor den effekt som ønskes oppnådd gjennom håndhevelsen av sexkjøpsloven.

Hot spots policing og ”internet policing” er begge proaktive metoder som ligger innenfor situasjonell forebygging. Begge metodene har rene forebyggende målsetninger. Hot spots policing vil være godt egnet til å begrense gatemarkedet, kanskje fjerne det helt. Dette vil

⁴¹ Se side 20.

trolig redusere det totale prostitusjonsvolumet, særlig fordi en betydelig andel av sexkjøpene er ”engangskjøp” eller ”tilfeldighetskjøp”, knyttet til enkel tilgang og offensiv markedsføring på gatemarkedet.

Å fjerne sexannonsene på internett vil gjøre det vanskeligere for menneskehandlere å utnytte kvinner i prostitusjon i Norge. På samme måte som på gatemarkedet, vil en svekkelse av internett som kontaktarena, trolig også gi en reduksjon i det totale prostitusjonsvolumet. Imidlertid vil ”internett policing”, slik metoden er beskrevet i denne oppgaven, være et særlig egnet tiltak for å bekjempe menneskehandel i Norge.

Dersom politiet benytter seg av hot spots policing og ”internett policing”, virker det å være en god sjanse for å oppnå ønsket effekt i håndhevelsen av sexkjøpsloven.

Rettsikkerhet for lovbryster:

Politiets tvangsmidler, de nødvendige etterforskningskritt og den eventuelle rettsbehandlingen av en sexkjøpssak kan være belastende, stigmatiserende og i verste fall ødeleggende for mistenkte i saken. Politiet i Oslo har allerede hatt et tilfelle av en ”uskyldig mistenkt” i en sexkjøpssak. Denne personen var villig til å vedta et forelegg for overtredelse av sexkjøpsloven for å unngå ubehageligheter, til tross for at han faktisk ikke hadde begått noe sexkjøp. Disse sakenes karakter fordrer en særlig bevissthet hos politiet for å unngå mistanker mot uskyldige og for å oppdage falske tilståelser. Dette kan imøtekommes blant annet ved å kryssjekke forklaringer og bevis, og alltid avhøre både kvinnen og mistenkte, før et tilbud om å vedta forelegg presenteres. Ved gjennomføringen av et slikt tjenesteoppdrag vil politiet alltid snakke med partene for å avdekke de faktiske forhold. Å gjennomføre disse samtalene som formelle politiavhør vil i liten, eller ingen grad, medføre økt ressursbruk, muligens tvert om.

Kostnadseffektivitet, målretting og dimensjonering:

Det å avdekke og anmelde sexkunder krever betydelige politiresurser, særlig når politiet benytter seg av skjult spaning. Ressursene kan imidlertid reduseres ved å gripe inn ovenfor kundene på et tidligere stadium enn når den seksuelle handling skal skje. På den

måten reduseres behovet for spaning og oppdraget kan i større grad løses av uniformert politi. Sett bort fra den allmennpreventive effekten, vil slik håndhevelse uansett være lite kostnadseffektiv, stor politiinnsats påvirker få personer.

Ved arbeid med de forebyggende metodene som denne studien beskriver, virker det å være motsatt. Få, konsentrerte og målrettede politiressurser synes å påvirke mange, med stor effekt, og ha et godt potensiale for å nå de ønskede mål. Ved ”internett policing” ansvarliggjøres også ISP`ene. En ansvarliggjøring av problemeiere er i seg selv kostnadseffektivt for politiet.

Ved hovedsakelig å bruke uniformert politi i håndhevelsen a sexkjøpsloven, vil innsatsen være lettere å dimensjonere riktig. Innsatsen fjernes ikke fra det ”ordinære politiet”, krever ikke personell med spesiell utdanning og utstyr og kan gjøres parallelt med andre politioppdrag.

Rettsvernet til- og psykososiale følger for kvinnene i prostitusjon:

Når politiet er i kontakt med kvinner i prostitusjon, medfører det ofte at politiet benytter seg av tvangsmidler. Både straffesaksarbeid og hot spots policing kan føre til dette. Noe av det som fordrer størst bevissthet for politiet, er rettsvernet til ofre for menneskehandel. Når en person er identifisert som et mulig offer for menneskehandel, kan vedkommende fylle vilkårene for refleksjonsperiode. Politiet bør i slike tilfeller alltid påta seg et selvstendig ansvar for å informere forståelig og legge til rette for at søknad om refleksjonsperiode kan inngis. Særlig er dette aktuelt når personer pågripes for å bortvises/utvises, fordi personen i mange tilfeller sitter fengslet helt frem til dette effektueres. I en slik fengslingsperiode gis det begrenset mulighet til kontakt med advokat. I tillegg kan det være store språklige barrierer mellom personen og omgivelsene.

De ulike politimetodene som er beskrevet, har ulike konsekvenser for kvinnene. Den mest grunnleggende forskjellen er at ”internett policing” ikke i samme grad som de øvrige metodene går utover kvinnene i prostitusjon.

Når politiet arbeider med å avdekke overtredelser av sexkjøpsloven, vil de alltid be om personalia på de involverte partene. Politiet vil rutinemessig også undersøke om kvinnen har lovlig opphold. Dersom kvinnen ikke har lovlig opphold, vil hun i utgangspunktet bli bortvist eller utvist fra Norge etter gjeldende regelverk. Slike undersøkelser, med slike konsekvenser, vil alltid finne sted så lenge det finnes en faktisk håndhevelse av sexkjøpsloven. Det vil ikke være riktig av politiet å unnlate å gjennomføre utlendingskontroller, eller unnlate å forfølge personer med ulovlig opphold, fordi de selger sex, er sårbare eller utnyttet.

Politiet kan redusere opplevelsen av ubehag for kvinnen ved å gripe inn i en sexkjøpshandling før eller etter selve handlingen. Informantene i denne undersøkelsen fremhever dette som vesentlig, at politiet ikke griper inn mens det hele pågår.

Ved bruk av hot spots policing har politiet, innenfor bruken av metoden, stor mulighet til å begrense eller forsterke konsekvensene for kvinnene. Det vil være avgjørende om fokuset i patruljeringen legges på de potensielle kundene eller på kvinnene. Erfaringer fra Oslo politidistrikt viser allerede at slik patruljering kan kreve overordnet styring for å holde fokus på kundene. Uansett vil hyppig og offensiv tilstedeværelse av uniformert politi på kvinnenens ”arbeidsplass”, trolig oppleves negativt av kvinnene i prostitusjon.

Sexkjøpsloven er som alle lover, besluttet politisk. Politiets oppgave er å håndheve den. Det kan hevdes at de fleste negative sidene ved loven kommer som følge av lovens eksistens i seg selv og en faktisk håndhevelse av den (at loven ikke er en symbollov). Politiet kan gjennom sin håndhevelse likevel innføre, forsterke eller begrense negative sider for kvinner i prostitusjon. Det er når politiets handlinger medfører negative konsekvenser for kvinnene, og politiet har handlingsalternativer uten å komme i konflikt med sine pålagte oppgaver, at det har mest for seg å se på alternative handlingsmåter. De

negative konsekvensene for kvinnene i denne sammenhengen kan beskrives som ”politipåvirkelige negativer”. Kunnskapen denne studien har frembrakt peker mot følgende tre hovedpunkter for å bedre mulige politipåvirkelige negativer:

1) *Politiets opptreden.* Dette innebærer at politiet opptrer høflig, ikke er fordømmende og bruker et absolutt minimum av makt i situasjonen. Med makt menes ikke bare fysisk makt, men også praktisk makt, hvordan politiet løser oppdraget og hvilke praktiske begrensninger som pålegges kvinnene gjennom oppdragsløsningen.

2) *Politiets informasjon.* Dette innebærer at politiet på ærlig vis forklarer årsaken til sin inngripen, at politiet informerer om de hjelpetiltak som finnes for kvinner i prostitusjon, at politiet informerer om refleksjonsperiode og mulighet for å søke asyl. Informasjonen må gis utfyllende, tillitsskapende og på en slik måte at politiet er sikker på at informasjonen er forstått.

3) *Politiets valg av arbeidsmetoder.* Denne studien har pekt på at forskjellige politimetoder kan inneholde ulike, og større eller mindre grad av negative konsekvenser for kvinner i prostitusjon. I forhold til å avdekke sexkjøpere, viser studien også at *når* politiet griper inn, kan ha betydning for negative opplevelser for kvinnene. Når politiet skal velge sine arbeidsmetoder innenfor arbeid med sexkjøpsloven, bør potensielle negative effekter for kvinnene i prostitusjon vurderes. Disse vurderingene bør også finne sted når det besluttes hvordan den valgte metoden praktisk skal gjennomføres.

Konklusjon:

Straffesaksarbeid med sexkjøpsloven står ikke i kontrast til de forebyggende metoder. Straffesaksarbeid bør heller sees som et komplimenterende verktøy. En kombinasjon av straffesaksfokus og forebyggende fokus, fører til bedre kostnadseffektivitet, bedre målretting og riktigere dimensjonering i håndhevelsen av sexkjøpsloven.

Metodene som er beskrevet i denne studien er vurdert opp mot flere hensyn. Generelt står disse hensynene ikke i kontrast til hverandre. Ønsket effekt, målretting og kostnadseffektivitet går i liten eller ingen grad utover rettssikkerheten til mistenkte eller rettsvernet til kvinnene. Rettsvernet til kvinnene avgjøres i hovedsak av hvordan politiet gjennomfører sine metoder og hvordan politiet legger til rette for at ofre for menneskehandel skal kunne benytte seg av sine rettigheter. Mistenktes rettssikkerhet avgjøres i hovedsak av en praksis som hindrer ”falske tilståelser”.

Bruk av hot spots policing og bruk av Operasjon Husløs, har et særlig potensiale for negative opplevelser for kvinner i prostitusjon. Ved bevisst styring av den uniformerte tjenesten vil politiet kunne unngå et uriktig fokus på kvinnene. Effekten av Operasjon Husløs er omdiskutert. Det virker å være på det rene at metoden i alle fall har flere ingredienser som innebærer økt kostnadseffektivitet og god målretting i politiets håndhevelse av sexkjøpsloven.

Når man skal vurdere politiets håndhevelse av sexkjøpsloven, vil konsekvensene for de sårbare kvinnene alltid være viktigst. I den sammenheng må man tørre å jobbe mot at enhver prostitusjon som unngås, er et skritt nærmere måloppnåelse.

Oppgaven inneholder 26737 ord, ekskludert forside, sammendrag, innholdsfortegnelse, forord og vedlegg.

Litteraturliste

Ambesjö, E., Eriksson, A., Lidholm, M. (2003). *Kännedom om prostitution 2003*. [Elektronisk versjon] Stockholm: Socialstyrelsen.

Andenæs, J. (1974). *Straff og lovlydighet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Andersen, I. (1990): "Formidling og tilbakemelding av forskningsresultater". I: I. Andersen (red.) *Valg av organisations sociologiske metoder – et kombinasjonsperspektiv*. (199 – 240) København: Blue Print.

Bordieu, Pierre. (2007). *Viten om viten og refleksivitet*. Oslo: Pax.

Brunovskis, A. & Tyldum, G. (2004). *Crossing Borders*. [Elektronisk versjon] Oslo: FAFO.

Carling, J. (2005). *Fra Nigeria til Europa. Innvandring, menneskesmugling og menneskehandel*. [Elektronisk versjon] Oslo: Institutt for fredsforskning.

Clarke, R. V. & Eck, J. (2003). *Become a Problem Solving Crime Analyst In 55 small steps*. [Elektronisk versjon] GB: Ashford Colour Press.

Cohen, L. E. & Felson, M. (1979). "Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach." *American Sociological Review*. 44 (4) 588-605.

Crawford, A. (2007). Crime prevention and community safety. I: Maguire, M., Morgan, R & Reiner, R. (Ed.). *The Oxford Handbook of Criminology* (s. 866-910). NY: Oxford university press.

Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode- en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.

Eck, J. E. (2002). Preventing crime at places. I: L.W Sherman, D.P. Farrington, B. C. Welsh & D.L.MacKenzie (Red.). *Evidence-Based Crime Prevention*. (s. 241-295)NY: Routledge.

Eck, J. E. (2006). Science, values, and problem-oriented policing: why problem-oriented policing? I: D. Weisburd & A. A. Braga (Ed.), *Police innovation. Constrasting Perspectives* (s.117-133). NY: Cambridge University press.

Eck, L. (2005). *Att köpa eller köpas. Frihet och makt i sexindustrien*. Stockholm: Atlas.

Eriksson, A. & Gavanas, A. (2007). *Kännedom om prostitution 2007*. [Elektronisk versjon] Stockholm: Socialstyrelsen.

Erstad, Ola (1997). *Det kriminalitetsforebyggende siktemål*. Oslo: Politihøgskolen.

Fog, J. (2001): *Med samtalen som udgangspunkt. Det kvalitative forskningsintervju*. Viborg: Akademisk forlag.

Felson, M. (1994). *Crime and Everyday Life: Insight and Implications for Society*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press

Felson, M. (1995). Those Who Discourage Crime. I: *Crime and Place: Crime Prevention Studies, 4*, Ed. John E. Eck og David Weisburd. Monsey, [Elektronisk versjon] NY: Criminal Justice.

Felson, M. (1998). *Crime and Everyday Life. Second edition*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.

Felson, M. & Clarke, R.V. (1998). *Opportunity Makes the Thief. Practical theory for crime prevention*. [Elektronisk versjon] London: Home Office.

Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax forlag.

Forsman, M. & Korsell, L. (2008). *BRÅ Rapport 2008:24. Sexuell människohandel. En fråga om tillgång och efterfrågan*. [Elektronisk versjon] Stockholm: Brottförebyggande rådet.

Goldstein, H. (1979). Improving policing: A problem- oriented approach. *Crime and Delinquency, 25* (2), 236-258.

Goldstein, H. (1990). *Problem-oriented policing*. Pa: Tempel University Press.

Granèr, Rolf (2004) *Patrullerande polisens yrkeskultur*. Lund: Lund Dissertations in Social Work.

Gundhus, H. O. (2006) "*For sikkerhets skyld*". *IKT, yrkeskultur og kunnskapsarbeid i politiet*. Oslo: Universitetet i Oslo.

Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency*. Berkley: University of California Press.

Høygård, C. & Ninastad, L. (1986): *Bakgater, om prostitusjon, penger og kjærlighet*. Oslo: Pax.

Inst. O. nr 73 (2004-2005): *Innstilling til Odelstinget fra Justiskomiteen om lov om straff (straffeloven)*. [Elektronisk versjon] Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Inst. O. nr. 3 (2008 2009): *Innstilling til Stortinget fra Justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven 1902 og straffeprosessloven (kriminalisering av kjøp av seksuell omgang eller handling mv.)* [Elektronisk versjon] Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Justis- og politidepartementet (2004) *Sexkjøp i Sverige og Nederland reguleringer og erfaringer*. Rapport fra arbeidsgruppe om rettslig regulering av kjøp av seksuelle tjenester. Avgitt 8. oktober 2004. Oslo: Justis- og Politidepartementet. Hentet 09.12.2007 fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/rapporter/2004/Sexkjop-i-Sverige-og-Nederland/7.html?id=278407

Justis- og politidepartementet (2006-2009). *Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2006-2009. Stopp menneskehandelen*. [Elektronisk versjon.] Oslo: Justis- og Politidepartementet.

Järvinnen, M. (1993): *The vice and women. Shades of prostitution*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kippe, Elin (2004): *Kjøper "ekte mannfolk" sex? En studie av 20 menn som kjøper seksuelle tjenester*. [Elektronisk versjon.] Oslo: Helse og Rehabilitering

Kristevik, E. (2005). *Sterke hovud og sterke hjarte. Thaiandske kvinner på den norske sexmarknaden*. [Elektronisk versjon]. Oslo: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Larsson, P. (2005). "Kriminalitetsforebygging og politirollen", *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskap*, 92 (3), 271-281.

Lindstrøm, P. & Holst, C. (2000). *BRÅ Rapport 2000:4. Förbud mot köp av sexuella tjänster. Tillämpningen av lagen under första året*. [Elektronisk versjon] Stockholm: Brottförebyggande rådet.

Moshuus, G. (2005). *Young Immigrants of Heroin. An Ethnography of Oslo's Street World*. Department of Anthropology, Doctoral dissertation, Oslo: University of Oslo.

Månsson, (2006). Men`s demand for prostitutes. I: *Sexologies* 15 (2), 87-92.

Newburn, T. & Reiner, R. (2007). Policing and the police. I: Maguire, M., Morgan, R & Reiner, R. (Ed.). *The Oxford Handbook of Criminology* (s. 910-953). NY: Oxford university press.

NOU 1981:35 (1998). *Politiets rolle i samfunnet*. Delutredning 1. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

NOU 1987:27 (1987). *Politiets rolle i samfunnet*. Delutredning 2. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

NOU 2003:15 (2003). *Fra bot til bedring*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Ot.prp. nr. 48 (2007- 2008). *Om lov om endringer i straffeloven 1902 og straffeprosessloven (kriminalisering av kjøp av seksuell omgang eller handling mv.)*
[Elektronisk versjon] Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Polyakova, I. (2007). *"Unge jenter tilbys jobb i utlandet"*. Mastergradsstudie, Universitetet i Oslo.

PRO senteret (2007). *Året 2007* [Elektronisk versjon]. Oslo: PRO senteret

PRO senteret (2008). *Året 2008* [Elektronisk versjon]. Oslo: PRO senteret

POD (2005:11). *Håndbok om bekjempelse av menneskehandel*. Politidirektoratet publikasjon 11/2005. Oslo: Politidirektoratet.

Politiinstruksen (1990). *Alminnelig tjenesteinstruks for politiet av 22 juni 1990*. Hentet 20. februar 2009 fra: http://www.lovdatab.no/cgi-wif/wiftdles?doc=/usr/www/lovdata/for/sf/jd/jd-19900622-3963.html&emne=politiinstruks*&

Prieur, A. & Sestoft, C. (2006). *Pierre Bourdieu. En introduksjon*. Danmark: Hans Reitzels forlag.

Påtaleinstruksen (1985). *Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten av 28. juni 1985*. Hentet 19. februar 2009 fra: <http://www.lovdatab.com/cgi->

wift/wiftdles?doc=/usr/www/lovdata/for/sf/jd/jd-19850628-1679.html&emne='påtaleinstruks*.'&

Reiner, R. (2007). Policing and the police. I: Maguire, M., Morgan, R. & Reiner, R. (Ed.) *The Oxford Handbook of Criminology* (s. 910-953). NY: Oxford University Press.

Repstad, P. (1996). *Mellom nærhet og distanse*. Oslo: Universitetsforlaget

Rosenbaum, D. P. (2006). The limits of hot spots policing. I: Weisburd, D. & Braga, A. A. (Ed.). *Police innovation. Contrasting Perspectives*. (s. 245-263). Cambridge: University Press.

RättsPM (2007:2). *Människohandel för sexuella ändemål- möjligheter och svårigheter vid rättstillämpningen*. Stockholm : Åklagarmyndigheten.

Rock, P. (2007). Sociological theories of crime. I: Maguire, M., Morgan, R. & Reiner, R. (Ed.) *The Oxford Handbook of Criminology* (s. 3-43). NY: Oxford University Press.

Røthning, Å. (2002): ”Om bare ikke informantene leser avhandlingen... Intervjuer med par og forskningsmessige utfordringer”. *Tidsskrift for samfunnsforskning* (3), 383 – 393.

Sherman, L. W. & Esk, J.E. (2002). Policing for crime prevention. I: L.W Sherman, D.P. Farrington, B. C. Welsh & D.L.MacKenzie (Red.). *Evidence-Based Crime Prevention*. (s. 295-330).NY: Routledge.

Sherman, L. W., Farrington, D.P, Welsh, B. C. & MacKenzie, D.I (Red.). (2002) *Evidence-Based Crime Prevention*. NY: Routledge.

Skilbrei, M. & Poliyakova, I. (2006). "My life is too short, I want to live now": Kvinner fra Øst-Europa forteller om veien til og livet i prostitusjon i Norge. [Elektronisk versjon] Oslo: Institutt for kriminologi rettssosiologi, Universitetet i Oslo.

Skielbrei, M., Tveit, M. & Brunovskis A. (2006). *Afrikanske drømmer på europeiske gater. Nigerianske kvinner i prostitusjon i Norge*. [Elektronisk versjon]Oslo: FAFO.

Straffeprosessloven (1981). *Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22. mai 1981*. Hentet 19.februar 2009 fra: <http://www.lovdato.com/all/hl-19810522-025.html>

Straffeloven (1902). *Alminnelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902*. Hentet 25.februar 2009 fra: http://www.lovdato.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/usr/www/lovdato/all/nl-19020522-010.html&emne=straffelov*&

Sætre, M. (2000). *Grenseoverskridende kjønnshandel i Oslo – Prosjektrapport 1. Strategisk analyse 20/2000*. Oslo: Oslo Politidistrikt.

Sætre, M. (2007). *Analyser av kriminalitet. En innføring i data og metoder i samfunnsvitenskapelige og strategiske kriminalanalyser*. Kristiansand: Høyskoleforlaget A/S.

Thorbek, S. (2002). "Prostitution in a Global Context": Changing Patterns". I: Susanne Thorbek og Bandana Pattanak (red). *Transnational Prostitutuon. Changing Patterns in a Global Context*. London: Zed Books.

Thagaard, T. (1998): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Tilley, N. (2003). Community policing, problem-oriented policing and intelligence-led policing. I: Newburn, T. (Ed.) *Handbook of policing*. (s.311-340). Oregon, USA: Willian Publishing Ltd.

Tveit, M. & Skilbrei, M. (2008:24). *Mangfoldig marked. Prostitusjonens omfang, innhold og organisering*. Oslo: FAFO.

Widerberg, K. (2001): *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Weisburd, D. & Braga, A. A. (Ed.). (2006). *Police innovation. Contrasting Perspectives*. Cambridge: University Press.

Weisburd, D. & Braga, A. A (2006). Hot spots policing as a model for police innovation. I: Weisburd, D. & Braga, A. A. (Ed.). *Police innovation. Constrasting Perspectives*. (s. 225-245). Cambridge: University Press.

Weisburd, D. & Eck, J. (2004). What can the police do to reduce crime, disorder and fear? *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 593 (1)

APPENDIX

Vedlegg 1:

Huseier NN
Halliksvingen 6
Oslo

Deres referanse

Vår referanse

Dato
02.02.2007

Dokumentert prostitusjonsvirksomhet i Deres leilighet i ...veien x

Politiet har avdekket at det foregår prostitusjonsvirksomhet i Deres leilighet i ...veien x (gnr/bnr/snr). I følge opplysninger politiet har innhentet har De leid ut leiligheten til MM.

Det følger av straffeloven § 202 ("Hallikparagrafen") at den som leier ut lokaler som brukes til prostitusjon kan straffes med bøter eller fengsel i inntil 5 år, forutsatt at vedkommende forstår at lokalene brukes til prostitusjon eller er grovt uaktsom i så måte.

De plikter å sørge for at denne virksomheten bringes til opphør snarest mulig. Prostitusjonsvirksomhet vil normalt gi Dem grunnlag for å avbryte leieforholdet umiddelbart. Dette kan skje gjennom frivillig fravikelse, utkastelse etter tvangsloven kapittel 13 eller midlertidig forføyning.

Prosessen for å avvikle leieforholdet er en sivilrettslig prosess som De plikter å gjennomføre for egen regning. Politiet vil ikke være part i denne prosessen. Politiet kan imidlertid være behjelpelig med å fremlegge dokumentasjon for at det foregår prostitusjon i leiligheten, hvis det skulle være behov for det.

Politiet har ikke tatt stilling til om De har hatt, eller burde ha hatt kjennskap til prostitusjonsvirksomheten i leiligheten. Det er derfor ikke tatt stilling til om det er grunnlag for å straffeforfølge Dem for utleievirksomheten frem til nå.

Fra det tidspunktet De mottar dette brevet legger politiet til grunn at De er kjent med virksomheten og således fyller vilkårene for å kunne straffes.

Til Deres orientering vil politiet normalt ikke straffeforfølge utleiere som sørger for at prostitusjonsvirksomheten opphører etter at politiet har varslet dem, med mindre den virksomheten som har foregått har vært omfattende eller alvorlig på annen måte. Det er aktuelt for politiet å gjøre nye undersøkelser etter noe tid for å finne ut om virksomheten er avsluttet.

Vedlegg 1

Hvis De mener at politiet bygger på feil opplysninger må De umiddelbart ta kontakt med politiet på tlf 00 00 00 00.

Hvis De har behov for bistand i forbindelse med en utkastelse anbefaler politiet at De tar kontakt med... eller... Spørsmål som gjelder midlertidig forføyning kan også rettes til Namsfogden i Oslo (tlf 21 01 47 00). Andre spørsmål kan rettes til politiet ved..... på tlf.....

Med hilsen

NN
politi

Vedlegg 3

Eskorte - Jenter - Oslo - Fransk - Windows Internet Explorer

http://www.escortdate.com/no/eskorte/jenter/oslo/fransk/

File Edit View Favorites Tools Help

Google g Søk + - - - - - Bokmerker Finn ABC Kontroller Autofyll

Eskorte - Jenter - Oslo - Fransk

Meny

- Hovedsiden
- Topp 10
- Nye jenter
- Siste oppdateringer
- Månedens Pike
- Søk etter eskorte
- Søk på sted & dag
- Hjelp
- Sitemap
- Kontakt oss
- Annonserer
- GRATIS oppdateringer
- Eskorte.net - 1023 eskortejenter og 10287 bilder

Massasje

- Jenter (127)
- Gutter (0)
- Par (0)
- TS/TV (4)
- Grupper (0)
- Studio (0)

Eskorte

- Jenter (117)
- Gutter (0)
- Par (0)

Eskorte - Jenter - Oslo - Fransk

Her finner du eskortejenter i Oslo som utfører tjenesten **Fransk**.

Norsk Dan

Viser side 1 av totalt 1 sider

Brasilianske Rakel Oslo	Agata Oslo	Angela Oslo	Emilia Oslo
Roxane Oslo	Stine Oslo	Suri Oslo	Hanna Oslo
Nitta 	Roxy 	Julie Oslo	Ariadne Miller

Fransk

Uttrykk bruk
Kvinnen tilf
mannen me
munn. - c
oralsex, sug
blowjob.

Tjenester

Se Eskorte
Oslo som ut

- Avansert
- Babybeh
- Bondage
- Champag
- Cocktail
- Dansk (1
- Deep thro
- Dildo Sh
- Dominan
- Flere me
- Fransk (1
- Gangban
- Girl Frie

start 7 Microsoft Office ... Masteroppgaven Eskorte - Jenter - Osl... Microsoft Office Pictu...

Internet

Hentet 25.februar 2009 fra: <http://www.escortdate.com/no/eskorte/jenter/oslo/fransk/>

Vedlegg 6

Intervjuguide

For intervjuer av kvinner med prostitusjonserfaring.

Før intervjuet starter: Sørg for underskrevet og forstått informert samtykkeerklæring.

Generelt:

Mye kan tyde på at det går mot kriminalisering av sexkjøp i Norge. Hva er det første du tenker om det?

(Be informanten forklare med egne ord hva hun mener kriminalisering innebærer. Dersom hun ikke forstår hvilken rolle politiet og rettsvesenet har i samfunnet, forklar dette grundig, men enkelt, og be så informanten gjenfortelle med egne ord så jeg er sikker på at hun har forstått.)

Hva mener du om at det i Sverige er forbudt å kjøpe sex?

Har kriminaliseringen negative effekter?

Har kriminaliseringen positive effekter?

Har kriminaliseringen endret kundenes atferd?

Har det skjedd noen endringer av markedet som følge av kriminaliseringen?

Les opp problemstillingen og målsetningen med oppgaven. Hva tror du blir viktig for politiet?

Hvordan tror du kriminalisering vil påvirke kjøp / salg av sex, hallikvirksomhet og menneskehandel i Norge? Tror du kriminalisering vil påvirke norske og utenlandske kvinner som selger sex forskjellig? Hvordan?

Vil kriminalisering påvirke markedet, det totale prostitusjonsvolumet? Hvorfor? Hvorfor ikke? Kan politiet gjøre noe i forhold til dette?

Hva tror du er grunnen til at utenlandske kvinner selger sex i Norge? Hvorfor akkurat Norge, og hvorfor selger de sex?

Hva tror du er grunnen til at norske kvinner selger sex?

Vil kriminalisering ha noen betydning for rekruttering inn i prostitusjon? Hvorfor? Hvorfor ikke? Tror du det vil være noen forskjell mellom norske og utenlandske kvinner i forhold til dette?

Politiet er pålagt å jobbe forebyggende. Kan du tenke deg noen gode måter politiet kan jobbe forebyggende på for å bekjempe kjøp av sex dersom det blir kriminalisert? (Kampanjer, holdninger, media, situasjonelle strategier, tiltak mot kunder eller lignende)

Kan du tenke deg noen måter politiet kan jobbe forebyggende på for å bekjempe hallikvirksomhet og menneskehandel?

Forklar innholdet i ”Operasjon husløs”. Hva tror du om denne strategien?

Kan du tenke deg noen måter for politiet å håndheve kriminaliseringen på uten å i hovedsak jobbe straffesaksorientert (dvs. å samle tilstrekkelig bevis mot en kunde og gi ham et forelegg)?

Kan du tenke deg noen måter media kan brukes på i forhold til kriminalisering?

Hva vil du si kjennetegner årsaker til at halliker / menneskehandlere drive med denne virksomheten? (motiv – hva ønsker de å oppnå)

Kvinnene som selger sex:

Kan det etter din mening være negative effekter for de som selger sex forbundet med kriminalisering? Hvilke? Hva kan Oslo Politidistrikt gjøre i håndhevelsen av forbudet for å unngå eller minimalisere disse?

Vil de negative effektene være forskjellig i forhold til norske og utenlandske kvinner som selger sex?

Hvilken betydning har kriminaliseringen hatt for de som selger sex i Sverige? (for intervjuer i Sverige)

Hva legger du i uttrykket ”prostitusjonen vil gå under jorda”?

Har du noen måter å vurdere kunder på i forhold til din egen sikkerhet?

Har dette endret seg etter kriminaliseringen, hvordan? (for intervjuer i Sverige)

Hvordan tror du dette kommer til å endre seg ved en kriminalisering? (for intervjuer i Norge)

Hvordan tror du kriminalisering vil påvirke kvinnes kontakt med hjelpeapparat og politi?

Hvordan skal politiet kunne ta en kunde og sikre tilstrekkelig bevis med minst mulig negative effekter for den som selger sex?

Hva slags hjelpetiltak og med hvilket innhold, trenger vi i Norge for kvinner som ønsker å slutte å selge sex?

Hva tror du skjer i forhold til kvinnes behov for organisering dersom sexkjøp kriminaliseres og politiets innsats mot prostitusjonsmiljøet øker som følge av dette?

Er det hjelpetiltak ovenfor kvinner i- og på vei ut av et liv med salg av sex som bør komme sammen med en kriminalisering av sexkjøp? Hvilke?

Kundene som kjøper sex:

På hvilken måte tror du kriminalisering vil påvirke kundene?

Kan du tenke deg noen tiltak ovenfor kunder som kunne være effektive for å hindre kjøp av sex?

Hva skal til for at en potensiell sexkjøper på vei hjem fra byen natt til søndag avstår fra å kjøpe sex av en kvinne nederst i Karl Johan?

Hvordan bør politiet håndtere en kunde som de tar for brudd på sexkjøpsloven?

Er det noen typer tiltak som egner seg bedre for vanekjøperen enn engangskjøperen og motsatt?

Hvilke hjelpetiltak ovenfor sexkjøpere mener du bør komme sammen med en kriminalisering?

1 – Operasjon Husløs er Oslo Politidistrikts innsats mot å avdekke leiligheter det selges sex fra og sørge for at leilighetseier avviker sex salget, samt å gjøre det enkelt for naboer å oppnå det samme. Dette vil i praksis ofte si å avvikle leieforholdet. Innsatsen retter seg også mot store forvaltningsselskaper som forvalter flere tusen leiligheter, Huseiernes landsforbund og den gjennomsnittlige utleier for å forebygge / hindre utleie til personer der det mistenkes at det skal selges sex fra leiligheten. Målsetningen er å gjøre det vanskelig for bakmenn / halliker å leie leiligheter i Oslo som det kan selges sex fra.

Vedlegg 7

Intervjuguide

For intervjuer av personer som jobber med sosial- eller helsehjelp til kvinner med prostitusjonserfaring.

Før intervjuet starter: Sørg for underskrevet og forstått informert samtykkeerklæring.

Generelt:

Mye kan tyde på at det går mot kriminalisering av sexkjøp i Norge. Hva er det første du tenker om det?

Les opp problemstillingen og målsetningen med oppgaven. Hva tror du blir viktig for politiet?

Hvilke endringer skjedde etter kriminaliseringen i Sverige?

Hvilke positive sider har kriminaliseringen i Sverige hatt?

Hvilke negative sider har kriminaliseringen i Sverige hatt?

Hvis du hadde kunnet gjort noe annerledes og påvirket noe i forhold til kriminalisering i Sverige, hva ville du gjort?

Hvordan tror du kriminalisering vil påvirke kjøp / salg av sex, hallikvirksomhet og menneskehandel i Norge?

Ser du noen forskjeller i hvordan kriminalisering kan påvirke de etnisk norske kontra de utenlandske (ikke skandinaviske) kvinnene som selger sex i Norge?

Vil kriminalisering påvirke markedet, det totale prostitusjonsvolumet? Hvorfor? Hvorfor ikke? Kan politiet gjøre noe i forhold til dette?

Hvilket teoretisk perspektiv har du på prostitusjon? Hvorfor forekommer det?

Vil kriminalisering ha noen betydning for rekruttering inn i prostitusjon? Hvorfor? Hvorfor ikke? Vil det være forskjeller mellom "hjemlig"¹ og utenlandsk² prostitusjon her?

Politiet er pålagt å jobbe forebyggende. Kan du tenke deg noen gode måter politiet kan jobbe forebyggende på for å bekjempe kjøp av sex dersom det blir kriminalisert? (Kampanjer, holdninger, media, situasjonelle strategier, tiltak mot kunder eller lignende)

Kan du tenke deg noen måter politiet kan jobbe forebyggende på for å bekjempe hallikvirksomhet og menneskehandel?

Forklar innholdet i "Operasjon husløs"³. Hva tror du om denne strategien?

Kan du tenke deg noen måter for politiet å håndheve kriminaliseringen på, uten å i hovedsak jobbe straffesaksorientert (dvs. å samle tilstrekkelig bevis mot en kunde og gi ham straff, trolig forelegg)?

Kan du tenke deg noen relevant bruk av media i forhold til kriminalisering?

Forutsatt at et mål med kriminalisering er å fjerne det åpenlyse og pågående salget av sex på Karl Johan og tilstøtende gater, hvordan kan dette oppnås? Er det noen forskjell mellom det å jobbe mot de "hjemlige prostituerte" og de utenlandske prostituerte her? Er det forskjeller mellom ulike utenlandske nasjonaliteter?

Hva vil du si kjennetegner årsaker til at halliker / menneskehandlere driver med denne virksomheten? (motiv – hva ønsker de å oppnå)

Kvinnene som selger sex:

Kan det etter din mening være negative effekter for de som selger sex forbundet med kriminalisering? Hvilke? Hva kan Oslo Politidistrikt gjøre i håndhevelsen av et slikt forbud for å unngå eller minimalisere disse?

Kan det tenkes at enkelte negative effekter er mer potente for "hjemlige" prostituerte kontra utenlandske prostituerte eller motsatt? Hvorfor?

Hva legger du i uttrykket "prostitusjonen vil gå under jorda"?

Tror du kvinnene som selger sex vil forandre sine beskyttelsesstrategier etter kriminalisering? Hvordan? Hva har dette å si for eventuelle negative effekter for kvinnene?

Hvordan tror du kriminalisering vil påvirke kvinnenes kontakt med hjelpeapparat og politi?

Hvordan skal politiet kunne ta en kunde og sikre tilstrekkelig bevis med minst mulig negative effekter for den som selger sex?

Hva slags programmer og med hvilket innhold trenger vi i Norge for kvinner som ønsker å forlate prostitusjonen?

Hva mener du om betydningen av å kunne tilby andre jobber til kvinner som ønsker å slutte å selge sex? Er det noen forskjeller mellom utenlandske og "hjemlige" kvinner her?

Hva tror du skjer i forhold til kvinnenes behov for organisering dersom sexkjøp kriminaliseres og politiets innsats mot prostitusjonsmiljøet øker som følge av dette? Vil det være forskjeller mellom utenlandske og "hjemlige" kvinner her?

Er det hjelpetiltak ovenfor kvinner i- og på vei ut av prostitusjon som bør komme sammen med en kriminalisering av sexkjøp? Hvilke?

Kundene som kjøper sex:

På hvilken måte tror du kriminalisering vil påvirke kundene?

Kan du tenke deg noen tiltak ovenfor kunder som kunne være effektive for å hindre kjøp av sex?

Hva skal til for at en potensiell sexkjøper på vei hjem fra byen natt til søndag avstår fra å kjøpe sex av en kvinne nederst i Karl Johan?

Hvordan bør politiet håndtere en kunde som de tar for brudd på sexkjøpsloven?

Er det noen typer tiltak som egner seg bedre for vanekjøperen enn engangskjøperen og motsatt?

Hvilke hjelpetiltak ovenfor sexkjøpere mener du bør komme sammen med en kriminalisering?

1 - Med hjemlig menes etnisk norske kvinner som kommer fra Norge

2 - Med utenlandsk menes kvinner som har sin opprinnelse og oppvekst utenfor Skandinavia

3 – Operasjon Husløs er Oslo Politidistrikts innsats mot å avdekke leiligheter det selges sex fra og sørge for at leilighetseier avviker sex salget, samt å gjøre det enkelt for naboer å oppnå det samme. Dette vil i praksis ofte si å avvikle leieforholdet. Innsatsen retter seg også mot store forvaltningsselskaper som forvalter flere tusen leiligheter, Huseiernes landsforbund og den gjennomsnittlige utleier for å forebygge / hindre utleie til personer der det mistenkes at det selges sex fra leiligheten. Målsetningen er å gjøre det vanskelig for bakmenn / halliker å leie leiligheter i Oslo som det kan selges sex fra.

4 – STOP prosjektet = Spesialgruppe mot Trafficking Oslo Politidistrikt.

Vedlegg 8

Intervjuguide

For intervjuer av tjenestemenn i politiet i Sverige og Norge.

Før intervjuet starter: Sørg for underskrevet og forstått informert samtykkeerklæring.

Gjør kort rede for prostitusjonssituasjonen i Norge.

Generelt:

Mye kan tyde på at det går mot kriminalisering av sexkjøp i Norge. Hva er det første du tenker om det?

Les opp problemstillingen og målsetningen med oppgaven. Hva tror du blir viktig for politiet?

Spesielt for de svenske intervjuene:

Hvordan tror du kriminalisering har påvirket kjøp / salg av sex, hallikvirksomhet og menneskehandel i Sverige? Tror du det vil bli noe annerledes i Norge?

Hvilke positive effekter har kriminaliseringen hatt i Sverige?

Hvilke negative effekter har kriminaliseringen hatt i Sverige?

Hvilke særlige problemer har politiet hatt med å håndheve kriminaliseringen?

Hvilke råd vil du gi til dine norske kollegaer i forhold til arbeid med dette faget etter at en ev. kriminalisering blir innført?

Spesielt for de norske intervjuene:

Hvordan kan Oslo politidistrikt utnytte sexkjøpsloven i arbeid med menneskehandel /hallikvirksomhet?

Hvordan kan Oslo politidistrikt utnytte sexkjøpsloven i arbeid med å bekjempe kjøp av sex?

Hvilke tiltak kan gjøres / hvordan skal innsatsen gjennomføres for at arbeidet skal ha minst mulig negative konsekvenser for de involverte partene?

Hvem er de involverte partene?

Hvordan brukes media som et kriminalitetsforebyggende verktøy? (menneskehandel / hallik og sexkjøp) Finnes det større potensiale, hvordan? (f.eks asylkampanjen til Erna Solberg) Flere studier viser at nigerianere ofte reiser til Italia, Spania og er der en periode før de så reiser til Norge for å selge sex. Kan mediakampanje i Italia / Spania ha effekt? Informasjon om sexkjøpsloven og samfunnets innsats?

Kommunikasjonskontroll

Har det fremkommet noe på kommunikasjonskontroll som kan si oss noe om hvordan menneskehandlere og halliker tenker?

Hva gjør at de velger en kriminalitetsform og ikke en annen?

Vurderer de motstand, risiko og inntjeningspotensiale, hvordan?

Har du hørt noe på KK som kan si noe om hvordan man skal / kan utnytte sexkjøpsloven i bekjempelsen av hallik / menneskehandel?

Operativt arbeid med sexkjøpsloven:

Dersom man har sett en formentlig kunde (klassisk atferd) gå inn på en kjent prostitusjonsadresse som politiet på forhånd har avdekket, er der i 30 min, kommer ut igjen, politiet kontrollerer han, sjekker anropsloggen på telefonen, og finner at siste oppringte nummer er nummeret til den prostituerte som er i akkurat den leiligheten. Kunden nekter, kan man da:

Ta beslag i den prostituerte kvinnens mobiltelefon for å sikre bevis for kjøpet?

Ransake kvinnen eller leiligheten kvinnen er i for å finne hennes kundetelefon?

Husløs:

Kan man, når politiet er inne i leiligheten som kunde og kvinnen som selger sex har opplyst at hun leier leiligheten, ransake leiligheten for å finne bevis (leiekontrakt, andre bevis) i den hensikt å avdekke et eventuelt hallikforhold? Spørsmålet dreier som om hvorvidt man med skjellig grunn kan mistenke alle som faktisk leier ut til prostitusjonsformål for å ha vært grovt uaktsom eller utvist forsett.

Har sexkjøpsloven noen påvirkning på arbeidsmetoden Husløs?

Arbeid med sexkjøp:

I Sverige har man erfart at det er nærmest helt avgjørende for få vedtatte forelegg for sexkjøp, at mistenkte erkjenner forholdet? Har man noen strategi for dette i Oslo?

Har man noen policy på hvordan forelegget skal formidles til mistenkte i sexkjøpssaker (erfaringer fra Sverige med lojalitet til kunden i forhold til det praktiske).

Hvilke tilbudsreducerende tiltak skal / kan gjøres i Oslo i forhold til å bekjempe kjøp av sex?

Hvilke etterspørselsreducerende tiltak skal / kan gjøres i Oslo i forhold til å bekjempe kjøp av sex?

Har politiet noen strategier for å informere kvinnene i prostitusjon om hvordan politiet skal jobbe med sexkjøpsloven, hvordan, hvorfor?

Stenging av internettadresser spesielt – hva kan sies om dette (hvordan, effekt osv)

Hva er sexkjøpslovens hensikter?

Ser du noen forskjeller i hvordan kriminalisering kan påvirke de etnisk norske kontra de utenlandske (ikke skandinaviske) kvinnene som selger sex i Norge?

Vil kriminalisering påvirke markedet, det totale prostitusjonsvolumet i Norge? Hvorfor? Hvorfor ikke? Kan politiet gjøre noe i forhold til dette?

Hvilket teoretisk perspektiv har du på prostitusjon? Hvorfor forekommer det?

Vil kriminalisering ha noen betydning for rekruttering inn i prostitusjon? Hvorfor? Hvorfor ikke? Vil det være forskjeller mellom ”hjemlig” og utenlandsk² prostitusjon her?

Politiet er pålagt å jobbe forebyggende. Kan du tenke deg noen gode måter politiet kan jobbe forebyggende på for å bekjempe kjøp av sex dersom det blir kriminalisert i Norge? (Kampanjer, holdninger, media, situasjonelle strategier, tiltak mot kunder eller lignende)

Kan du tenke deg noen gode måter politiet kan jobbe forebyggende på for å bekjempe hallikvirksomhet og menneskehandel?

Forklar innholdet i ”Operasjon husløs”. Hva tror du om denne strategien?

Kan du tenke deg noen gode måter for politiet å håndheve kriminaliseringen på uten å i hovedsak jobbe straffesaksorientert (dvs. å samle tilstrekkelig bevis mot en kunde og gi ham straff, trolig forelegg)?

Kan du tenke deg noen relevant bruk av media i forhold til kriminalisering?

Forutsatt at et mål med kriminalisering er å fjerne det åpenlyse og pågående salget av sex på Karl Johan og tilstøtende gater, hvordan kan dette oppnås? Er det noen forskjell mellom det å jobbe mot de ”hjemlige prostituerte” og de utenlandske prostituerte her? Er det forskjell mellom ulike utenlandske nasjonaliteter?

Hva vil du si kjennetegner årsaker til at halliker / menneskehandlere driver med denne virksomheten? (motiv – hva ønsker de å oppnå)

Hvordan jobber politiet med å avdekke sexkjøp?

Hva slags arbeidsmetoder er prøvd av sivilt og uniformert politi?

Hva slags innsats ble satt inn da sexkjøpsloven ble innført?

Kvinnene som selger sex:

Hvilke negative effekter har dere erfart for kvinnene som selger sex som følge av kriminaliseringen? Hva kan Oslo Politidistrikt gjøre i håndhevelsen av et slikt forbud for å unngå eller minimalisere disse?

Kan det tenkes at enkelte negative effekter er mer potente for ”hjemlige” prostituerte kontra utenlandske prostituerte eller motsatt? Hvorfor?

Hva legger du i uttrykket ”prostitusjonen vil gå under jorda”?

Har dere merket noen endringer i forhold til hvordan kvinnene på innemarkedet annonserer (om annonsene har blitt mer diffuse, gått i retning av kontaktannonser) eller noen endringer i forhold til kvinnes tilbøyelighet til å ta kontakt med politiet etter kriminaliseringen? (Ev. tilføyde momenter fra spørsmålet over her..)

Har du noen kunnskap om hvordan kvinnene beskytter seg mot potensielle voldelige kunder? Har disse beskyttelsesstrategiene endret seg etter kriminaliseringen?

Hvordan skal politiet kunne ta en kunde og sikre tilstrekkelig bevis med minst mulig negative effekter for den som selger sex?

Hva slags programmer og med hvilket innhold trenger vi i Norge for kvinner som ønsker å forlate sex salg?

Hva mener du om betydningen av å kunne tilby andre jobber til kvinner som ønsker å slutte å selge sex? Er det noen forskjeller mellom utenlandske og ”hjemlige” kvinner her?

Hva tror du skjer i forhold til kvinnes behov for organisering dersom sexkjøp kriminaliseres, og politiets innsats mot prostitusjonsmiljøet som følge av dette? Vil det være forskjeller mellom utenlandske og ”hjemlige” kvinner her?

Er det hjelpetiltak ovenfor kvinner i- og på vei ut av prostitusjon som bør komme sammen med en kriminalisering av sexkjøp? Hvilke?

Kundene som kjøper sex:

På hvilken måte har kriminaliseringen påvirket kundene i Sverige?

Har dere forsøkt noen forebyggende tiltak mot kunder i Sverige?

Kan du tenke deg noen tiltak ovenfor kunder som kan være effektive for å hindre kjøp av sex?

Hva skal til for at en potensiell sexkjøper på vei hjem fra byen natt til søndag avstår fra å kjøpe sex av en kvinne nederst i Karl Johan?

Hvordan bør politiet håndtere en kunde som de tar for brudd på sexkjøpsloven?

Er det noen typer tiltak som egner seg bedre for vanekjøperen enn engangskjøperen og motsatt?

Hvilke hjelpetiltak ovenfor sexkjøpere mener du bør komme sammen med en kriminalisering?

Dersom det har vært problemer med å bevise at betaling har funnet sted, har dere forsøkt å si til mistenkte at det bare er å pensle over pengene kvinnen er i besittelse av så vil man ev. avdekke fingeravtrykket hans?

Etter å ha studert kundelitteraturen i forbindelse med denne oppgaven, tror jeg at de få fellestrekkene ved menn som er i en sexkjøpssituasjon er at de er kåte, ønsker nærhet eller ønsker en bestemt form for sex. Er det noe politiet eller andre kan gjøre for å hindre at mennene *kjøper* kvinner for å tilfredsstille disse ønskene?